

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ
ANABİLİM DALI

KENTSEL İLİŞKİ AĞLARI İÇERİSİNDE
KİMLİK İNŞASI: ALEVİLER ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Zeliha Keskin

Ankara, 2007

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ
ANABİLİM DALI

KENTSEL İLİŞKİ AĞLARI İÇERİSİNDE
KİMLİK İNŞASI: ALEVİLER ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Zeliha Keskin

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hayriye Erbaş

Ankara, 2007

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ
ANABİLİM DALI

KENTSEL İLİŞKİ AĞLARI İÇERİSİNDE
KİMLİK İNŞASI: ALEVİLER ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hayriye Erbaş

Tez Jürisi Üyeleri

İmza

Doç. Dr. Hayriye Erbaş

.....

Prof. Dr. Aytül Kasapoğlu

.....

Doç. Dr. Muhtar Kutlu

.....

Tez Sınavı Tarihi 07.12.2007

ÖNSÖZ

Bu tez çalışması planlandığı günden sonlanana kadar benim için önemli bir öğrenme yolculuğu oldu. Uzun ve zorlu bir süreçten geçilerek tamamlandı ve hayatımda çok önemli olacak deneyimleri kazanmamı sağladı. Bu çalışmanın çeşitli aşamalarında yaptığı önerileri ve tartışmaları ile değerli katkılar sağlayan tez danışmanım sayın Doç. Dr. Hayriye Erbaş'a teşekkür ederim.

Tez çalışması boyunca yanımda olan arkadaşlarımla katkılarının da benim için çok değerli olduğunu belirtmeliyim. Bu süreçte beni yüreklendirdiler ve çeşitli aşamalarda katkı sağladılar. Yardımlarını esirgemeyen arkadaşım Tamer Yazılan'a; dostluğu ve katkıları için Nil Canımoğlu'na; katkıları için sayın Kamil Ateşoğullarına, desteği ve katkıları için Ahmet Özmutlu'ya içtenlikle teşekkür ederim.

Ayrıca çalışma süresince bana zaman ayıran, tezimi okuyarak fikirlerini paylaşan ve yol gösteren sayın Dr. Mustafa Kemal Coşkun'a çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	I
İçindekiler.....	II
Tablolar Listesi.....	V
BÖLÜM 1	
GİRİŞ.....	1
1.1 Tezin Konusu.....	5
1.2 Tezin Problemi.....	6
1.3 Tezin Önemi.....	8
1.4 Tezin Amacı.....	9
1.5 Sayıtlılar.....	10
1.6 Tezin Yaklaşımı	10
1.7 Tezin Yöntemi.....	11
1.7.1 Evren ve Örneklem.....	12
1.7.2 Verilerin Toplanması.....	13
1.8 Tezin Kapsamı ve Sınırları.....	13
1.9 Zamanlama.....	14
BÖLÜM 2	
TÜRKİYE’DE İÇGÖÇ TARİHİ	
2.1 1980 Öncesi Türkiye’de İçgöç.....	15
2.2 1980 Sonrası Türkiye’de İçgöç.....	22

BÖLÜM 3

KURAMSAL ÇERÇEVE

3.1 Göç Kuramları.....	28
3.1.1 Göç Öncesi Süreç ve Göç Kararı.....	28
3.1.2 Göç Sonrası Süreç.....	34
3.2.Sınıf Kimliğinden Kültürel Kimliğe:Dünyada Farklılaşan Kimlik Tartışmaları..	38
3.2.1 Türkiye’de Kimlik Tartışmalarının Tarihsel Gelişimi	46
3.2.2 Türkiye’de Kentsel İlişki Ağları ve Kimlik Tartışmaları.....	50
3.3 Türkiye’de Kentsel İlişki Ağları İçinde Aleviler.....	57

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUM

4.1 Örneklemin Genel Nitelikleri.....	63
4.2 Kırdan Kente Göç Ve Kente Yerleşme.....	64
4.2.1 Katılımcıların Göç Etme Durumu.....	64
4.2.2 Katılımcıların Göç Etme Nedenleri	65
4.2.3 Katılımcıların Göç Etmek İçin Ankara’yı Seçme Nedenleri.....	67
4.3 Göç Sonrası Süreçler Ve Kentte Yaşam.....	68
4.3.1 Kentte Yaşam Mekanları: Konut Tipi ve Konut Durumu.....	68
4.3.2 Kente Yerleşme Ve İlk Bağlantılar.....	72
4.3.3 Kentte Dayanışma İlişkileri.....	75
4.3.3.1 Kentte İkamet Edilen Bölgenin Seçimi.....	76
4.3.3.2 Kentte Hemşehrilerle Görüşme Durumu.....	79
4.3.3.3 Hemşehrilerle Yardımlaşma ve Dayanışma.....	83

4.3.4 Kırdan Kente Kentten Kıra: Memleket İle İlişkiler.....	90
4.3.5 Kentsel Kurumlarla İlişkiler.....	94
4.3.5.1 İş durumu	94
4.3.5.2 İhtiyaçlar İçin Başvurulan Kentsel Kurumlar.....	98
4.4 Kentsel Alanda Örgütlenme: Hemşehri Dernekleri.....	101
4.5 Kentsel Alanda Kimlik İnşası.....	108
4.5.1 Sosyal İlişkiler ve Arkadaşlık Bağları.....	110
4.5.2 Diğer İnsanlarla İlişkiler.....	114
4.5.3 Evlilik Durumunda Aranacak Özellikler.....	118
4.5.4 Katılımcıların Kendilerini Tanımlama Biçimleri.....	123
4.6. Hemşehrilik İlişkileri ve Kimlik Üzerine Çeşitli Görüş ve Tutumlar.....	125
4.6.1 Dayanışma İlişkileri ve Hemşehrilik	126
4.6.2 Kültürel Öğeler ve Kimlik	129
BÖLÜM 5	
SONUÇ.....	134
Kaynakça.....	138
Ek1: Görüşme Formu.....	146
Özet	155
Abstract	156

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1:Örneklemin Genel Özellikleri.....	63
Tablo 2: Katılımcıların Göç Etme Durumu.....	64
Tablo 3: Katılımcıların Göç Etme Nedenleri.....	66
Tablo 4: Katılımcıların Göç Etmek İçin Ankara'yı Seçme Nedeni.....	67
Tablo 5: Katılımcıların Oturdukları Konut Tipi.....	70
Tablo 6: Katılımcıların Oturdukları Konut Durumu.....	71
Tablo 7: Kente Göç Sonrasında Bağlantı Kurulan Kişiler.....	72
Tablo 8: Yaş Grubuna Göre Kentte Kurulan İlk Bağlantı.....	73
Tablo 9: Öğrenim Durumuna Göre Kentte Kurulan İlk Bağlantı.....	74
Tablo 10: Katılımcıların İkamet Ettikleri Senti Seçme Nedenleri.....	76
Tablo 11: Yaş Grubuna Göre Kentte İkamet Edilen Yeri Seçme Nedeni.....	78
Tablo 12: Öğrenim Düzeyine Göre Kentte İkamet Edilen Yeri Seçme Nedeni.....	79
Tablo 13: Hemşehrilerle Görüşme Durumu.....	79
Tablo 14: Yaş Gruplarına Göre Hemşehrilerle Görüşme Durumu.....	81
Tablo 15: Öğrenim Durumuna Göre Hemşehrilerle Görüşme Durumu.....	82
Tablo 16: Hemşehrilerle Yardımlaşma Durumu.....	83
Tablo 17: Yaş Gruplarına Göre Hemşehrilere Yardım Etme Durumu.....	84
Tablo 18: Öğrenim Durumuna Göre Hemşehrilere Yardım Etme Durumu.....	85
Tablo 19: Katılımcıların Hemşehrilerine Yaptıkları Yardımın Niteliği.....	86
Tablo 20: Katılımcıların Öncelikle Maddi Yardım İsteyecekleri Yerler.....	87
Tablo 21: Öğrenim Durumuna Göre Borç İstenecek Kişinin Durumu.....	88
Tablo 22: Yaş Grubuna Göre Borç ya da Maddi Yardım İstenecek Yerler.....	89
Tablo 23: Katılımcıların Memleketleri İle Olan İlişkileri.....	91

Tablo 24: Katılımcıların Memleketlerine Dönme İsteği.....	92
Tablo 25: Katılımcıların Memleketlerine Dönmeyi İsteme Nedenleri.....	93
Tablo 26: Katılımcıların Kendilerini Ankaralı Olarak Görme Durumu.....	94
Tablo 27: Katılımcıların İş Durumu.....	95
Tablo 28: Katılımcıların İşsiz Kaldıklarında Başvuracakları Yerler.....	95
Tablo 29: Yaş Grubuna Göre İşsiz Kalındığında Başvurulacak Yerlerin Durumu...	96
Tablo 30:Öğrenim Düzeyine Göre İşsiz Kalındığında Başvurulacak Yerler.....	97
Tablo 31: Katılımcıların Evde Onarım Yaparken Başvuracakları Yerler.....	99
Tablo 32: Katılımcıların Devlet Kurumu İşlerinde Başvuracakları Yerler.....	100
Tablo 33: Katılımcıların Herhangi Bir Hemşehri Derneğine Üyelik Durumu.....	101
Tablo 34: Yaş Grubuna Göre Hemşehri Derneğine Üye Olma Durumu.....	102
Tablo 35: Öğrenim Düzeyine Göre Hemşehri Derneğine Üye Olma Durumu.....	103
Tablo 36: Katılımcıların Hemşehri Derneğine Üye Olma Etkenleri.....	104
Tablo 37: Katılımcıların Derneğin Etkinliklerine Katılma Durumu.....	106
Tablo 38: Katılımcıların Üye Oldukları Derneğin Kararlarını Benimseme Durumu.....	107
Tablo 39: Katılımcıların En Sık Görüştüğü Arkadaşlarının Özellikleri.....	111
Tablo 40: Yaş Grubuna Göre En Sık Görüşülen Arkadaşın Özellikleri.....	112
Tablo 41: Öğrenim Durumuna Göre En Sık Görüşülen Arkadaşın Özellikleri.....	113
Tablo 42: Katılımcıların İnsanlarla Kurdukları İlişkilerde Dikkat Ettikleri Özellikler.....	115
Tablo 43: Katılımcıların Evlilik Durumunda Arayacakları Özellikler.....	119
Tablo 44: Yaş Grubuna Göre Evlilik Durumunda Aranacak Özellikler.....	121
Tablo 45: Öğrenim Durumuna Göre Evlenilecek Kişide Aranacak Özellikler.....	123

Tablo 46: Katılımcıların Kendilerini Tanımlarken Kullandıkları Ölçütler.....	124
Tablo 47: Katılımcıların Hemşehrilik ve Dayanışma Üzerine Tutumları.....	126
Tablo 48: Katılımcıların Kimlik/Farklılık Üzerine Tutumları.....	129
Tablo 49: Katılımcıların Hemşehrilik/Kültür Üzerine Tutumları.....	132

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bir şehir farklı tür insanlardan oluşur; benzer insanlar bir şehir meydana getiremezler.

Aristoteles/Politika

İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünyanın önemli ölçüde bir değişim ve yapılanma sürecine girdiği ve buna bağlı olarak, sosyal, politik ve ekonomik düzlemlerde köklü dönüşümlerin yaşandığı konusunda genel bir fikir birliği bulunmaktadır. Bu kapsamda; yeni teknolojilerin ortaya çıkması, üretimin örgütlenmesindeki değişim, üretim sürecinin ayrışması gibi yapısal dönüşümler sayılabilir. Kapitalizmin ileri aşaması olarak yaşanan bu süreç için farklı nitelermeler kullanılmakla birlikte, mekansal sınırları tanımlayan ulus-devletin artık bu özelliğini yitirdiği ve sermayenin uluslar üstü bir nitelik kazandığı, yer seçimi ve yatırım kararlarını verirken tüm dünya ölçeğinde düşünölmeye başlandığı genel kabuldür. Ulaşım ve iletişim teknolojisindeki gelişmeler, sermaye döngüsünün farklı aşamalarının olduğu kadar, üretim sürecinin de parçalanarak farklı mekanlarda gerçekleştirilebilmesini olanaklı kılmıştır (Işık, 1995:99). Bu doğrultuda bakıldığında, özellikle son yirmi yılda enformasyon teknolojisi devrimi ve kapitalizmin yeniden yapılanmasıyla toplumsal düzeyde de değişimlerin olmasının kaçınılmazlığı bir kez daha gözler önüne serilmektedir.

Bu süreçte yaşanan politik ve ekonomik yeniden yapılanmanın beraberinde getirdiği en önemli toplumsal olaylardan birini kırsal kesimden kentlere göç ve bu göçlerin kent yapıları üzerindeki etkileri oluşturmaktadır. Bu dönemde, Türkiye'yi de

kapsayan göç süreci içinde, milyonlarca insan kırdan kente, daha az gelişmiş yerleşim alanlarından daha çok gelişmiş alanlara ya da bir ülkeden bir başka ülkeye göç etmişlerdir (İçduygu ve Keyman, 1998:148).

Son 30 yıllık süreçte gelişmiş ülkeler daha çok uluslar arası göç ile karşı karşıya kalırken, gelişmekte olan ülkeler hem yoğun olarak verilen dış göç hem de kırın çözülmesiyle kente akan bir iç göçle karşılaşmışlardır. Üçüncü Dünya ülkelerinde göç kararlarının en önemli faktörü ekonomik nedenler olsa da toplumsal, kültürel, politik ve çevresel etkenlerin de önemli rol oynadığı kabul edilmektedir.

Türkiye açısından bakıldığında özellikle 1950'lerden sonra kırdan kente doğru bir göç hareketinin başladığı görülmektedir. Böyle bir sürecin yaşanmasında tarımsal yapılarda dönüşüm ve değişimler ile ekonomik anlamda hızla kapitalistleşmeye doğru gidilmesi en önemli itici güçler olarak değerlendirilmektedir. Yaşanan bu göç süreci günümüzde de devam etmekte, ülkenin toplumsal ve ekonomik yapısını biçimlendiren temel öğelerden biri olarak değerlendirilmektedir. Öyle ki, Türkiye'de 1980 yılında, nüfusun yarısından biraz fazlası köylerde yaşamaktaydı. Kısmen ekonomideki gelişme ya da büyüme sürecinin bir sonucu olarak, kısmen küreselleşmenin etkisiyle son 20 yılda bu dağılım değişmiş ve 2000'lerde nüfusun yarısından çok daha fazlası kentlerde yaşamaya başlamıştır. (Kazgan, 2006:356-357).

Diğer yandan Çalışkan (2007), Radikal gazetesindeki Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası'na dikkat çektiği yazısında, Türkiye'de yanlış tarım politikaları yüzünden küçük çiftçiliğin yok olduğunu ve bunun çok ağır ekonomik ve sosyal sonuçlar doğuracağını vurgulamaktadır. Eğer bir şeyler yapılmazsa, ulus ötesi şirketlerin hakimiyetini sağlamlaştıran neoliberal politikalar nedeniyle, kırdan varolma

şansı ortadan kalkan köylülerin büyük bir hızla kent ve kasaba varoşlarına göçerek işsizler ordusunu ikiye katlayacağıının altını çizmektedir. Çalışkan'ın aktardığına göre uygulanan neoliberal sosyal politikalar nedeniyle, son altı yılda üç milyon çiftçi ve ailesi kırdan ayrılmıştır.

Buradan hareketle görülmektedir ki Türkiye ileriki yıllarda kentleşmesini sürdürecektir. Ancak plansızlık ve politikasızlık nedeniyle kentleşmenin niteliği, nerede başlayıp gelişeceği belirsiz kalmaktadır. Bu şekilde hazırlıksız ve hızlı bir kentleşme sürecinin yaşanmış olması çok boyutlu sorun alanları yaratmıştır. Kentleşme gelişmenin bir göstergesi olmasına karşın az gelişmiş ülkelerde doğal bir sürecin izlenmemesi, gerekli şartların sağlanmamış olması sosyal ve yapısal sorunları beraberinde getirmektedir. Her yeni göç beraberinde yeni yoksulluğu getirmekte ve bunun göstergeleri kent dokusunda gözlenebilmektedir (Duben, 2002:39).

Hızla kente gelen bu nüfus kente eklemlenme sorunları ile karşı karşıya gelebilmektedir. Bu süreçte, etnik köken, hemşehrilik, din gibi farklılaşmalara bağlı olarak gelişen “enformel ilişki ağları” ve bunlara bağlı olarak ortaya çıkan cemaatleşme eğilimleri görülmektedir. Bu çerçevede kent içerisinde sosyal, kültürel ve ekonomik olarak birbirinden çok farklı olan toplumsal tabakalar ortaya çıkmıştır.

Türkiye'nin toplumsal yapısı açısından çok önemli sonuçlar doğuran bu olgular üzerine çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Kırdan kente göç eden insanların kentle nasıl bütünleşeceği ya da eklemleneceği veya kentte varolabilmek için ne tür stratejiler geliştirecekleri önemli vurgu noktaları olmuştur. Kent yoksullarının geliştirdikleri geçinme stratejilerindeki önemin anlaşılmasıyla birlikte kırdan kente göç eden ve yoksullar olarak nitelendirilen gruplar üzerine yapılan çalışmalar

bütünleşme sorunuyla birlikte, geliştirdikleri enformel ilişki ağlarının niteliğinin anlaşılmasına da yoğunlaşmışlardır.

Bu açıdan bakıldığında geleneksel ilişkilerinden kopup kente göç eden grupların, kentte nasıl var olacakları ve giderek kimliklerini nasıl koruyacakları da önemli bir sorun alanı olarak görülmektedir. Tarih boyunca moderliğin görünümünün taşıyıcısı olarak görülen kentler, bir yanda yaşamı kolaylaştırıcı, uygarlık ürünü yapılar ile doluyken diğer yanda tehdit, yabancılaşma, belirsizlik duygusu ve yoksulluk getirmektedir.

1980 sonrası dönem Türkiye için pek çok konuda olduğu gibi göç ve kentleşme alanında da bazı niteliksel değişimler getirmiştir. Bu dönem kentlerinde dünyada yaşanan gelişmelere de paralel olarak, kimlik yapıları üzerindeki vurgu artmıştır. Bu noktada “göç ve kimlik” iç içe geçmiş iki tartışma noktası olarak karşımızda durmaktadır. Bauman’ın da belirttiği gibi “ kişi, ne zaman kendisinin nereye ait olduğundan kuşku duyarsa, kimlik üzerine o zaman düşünüyor”(Bauman,2001:112). Göç sonrası yaşanan mekansal değişim kimliklerin yeniden sorgulandığı ve inşa edildiği bir süreci içermektedir. Türkiye’de bu sürecin taşıyıcıları ise kentsel alanda kurulan hemşehrilik ilişkileri olmaktadır.

Daha önce de vurgulandığı gibi bu çalışmada göç kır, kent ve göç eden birey açısından karşılıklı değişim ve dönüşümü içeren bir olgu olarak değerlendirilmektedir. Özellikle göç sonrası süreçler ve kentsel alanda kurulan yeni ilişki biçimleri ve bu ilişkilerin niteliği önemli görülmektedir. Kentteki cemaatsel yapılar ya da hemşehrilik ilişkileri kente göçenlerin kente uyum sağlamak için kullandıkları geçici bir olgu olarak değil, kent ortamında giderek pekişen ve inşa edilen bir olgu olarak ele alınmaktadır.

1.1 Tezin Konusu

Ülkemizin kentleşme süreci incelendiğinde, kentleşmenin kırdan kente yaşanan göçler sonucu gerçekleştiği görülmektedir. Türkiye’de kentleşmenin en belirgin özelliği, bu sürecin hızlı ve kontrolsüz işlemesi nedeniyle ekonomik gelişmeye paralel bir seyir izlememesidir. Böyle bir tablonun ortaya çıkmasında, dünya ölçeğinde yaşanan sosyo-ekonomik gelişmeler ile ülkemizin özgün koşullarının yarattığı kır ve kent arasındaki farklılaşmalar önemli rol oynamıştır.

Türkiye gibi hızla kentleşen ülkelerde, kırdaki çözülme nedeniyle hızla kente akan nüfusu emecek sanayi ve örgütsel yapının bulunmaması nedeniyle bu süreç gelişmiş ülkelerden farklı bir seyir izlemektedir. Bu kapsamda, kentsel alanda görülen gecekondu, ekonomik yapıda görülen enformel sektör ve sosyal ilişkiler bağlamında görülen dayanışma temeli üzerine kurulmuş olan hemşehrilik ilişkileri ülkemiz kentleşmesinin belirgin özellikleri olarak değerlendirilmektedir.

Bu çalışmada göçe neden olan süreçler önemli görülmekte fakat özellikle göç sonrası süreçler ilgi alanını oluşturmaktadır. Bu çerçevede, kırdan kente göç süreci sonrasında kentsel alanda var olma dinamikleri ve geliştirilen stratejiler Türkiye’nin toplumsal yapısının anlaşılmasında önemli süreçler olarak değerlendirilmektedir. Türkiye’deki göç süreciyle ilgili araştırmalar, göç eden grupların, özellikle kentsel yaşam deneyimine sahip olmayan grupların, kendi kültürel birikimlerini ve ilişki ağlarını kentlere taşıdıklarını göstermektedir. Özellikle aile, akrabalık ve hemşehrilik ilişkilerinin kente göç edenler için yerleşme, konut ve iş bulma gibi günlük sorunları çözmede yaşamsal öneme sahip olduğu da bilinmektedir (Erder,1997:43).

Bunun yanında bu çalışmada hemşehrilik, göç sonrası kentte yaşanan süreçler bağlamında, özellikle de farklı kimliklerin korunup inşa edilmesinde temel rolü oynayan bir ilişki ağı biçiminde analiz edilmektedir. 1980'lerden sonra yükselen kimlik ve farklılık tartışmaları ülkemizde de yansımalarını bulmuş ve özellikle 1990'larla başlayan süreçte farklı kimliklerin kamusal alanda görünme talepleri güçlenmiştir. Yaşanan göç akımları sonrasında kentleşmesini gerçekleştiren bir ülke olarak Türkiye'de farklı kimliklerin bir araya gelmesinin ve kendilerini ifade edebilmelerinin yolu göç sonrasında kurulan hemşehrilik ilişkilerinden geçmektedir. Bu ilişkilerin kimlik inşa süreçleri ile kurulan bağı tezin konusunu oluşturmaktadır.

1.2 Tezin Problemi

Türkiye'de nüfus hareketleri, özellikle de kırsal alanlardan kentlere olan göçler sürmektedir. Bu durum Türkiye'deki nüfus dengesini, nüfus bileşimini ve yerleşme düzenini değiştirmekte, bölgesel açıdan dengesizliklere neden olmakta ve ekonomik gelişme açısından sakıncalar yaratmaktadır (Eraydın, 2006:11). Bu duruma göçmenler açısından bakıldığında çok daha karmaşık sorunlar ağının bulunduğu fark edilmektedir.

Belge (1990), göçün insanları oldukça etkilediğini, göçen insanlar topluluğunun göçmeyen insanlar topluluğundan mutlaka farklı olacağını belirtir. Göçen insan mekanını değiştirirken, önceden içinde bulunduğu topluluktan da ayrılmış olmakta ve dolayısıyla yeni ortamı ona "farklı" bir kültürel çerçeve sunmaktadır. Göç eden kişi, artık bu yeni koşullarda eski cemaat ilişkilerini bütünleyen değerler sisteminin pek bir işe yaramadığını görür (Belge 1990:21). Bu durumda kentsel alanda var olabilmek için yeni uyum mekanizmaları üretmek

durumundadır. Türkiye açısından bakıldığında, bu mekanizmaların başında kentsel alanda dayanışma temeline dayanan hemşehrilik ilişkilerinin geldiği görülmektedir.

Diğer yandan, göç yolu ile bireylerin kendisi ve ulus devlet arasındaki konumunu mekansal anlamda değiştirmesi yalnızca fiziksel bir değişiklikle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda vatandaşlık konumunun özünde de değişiklik yaratmaktadır. Bu durum demokratik ve çoğulcu toplum yapısının oluşturulması bağlamında yapılan tartışmaları da etkilemektedir (İçduygu ve Keyman,1999:148). Özellikle 1980'lerden sonra yapılan tartışmalar kapsamında, kültürel kimlik çerçevesinde yükselen hareketler aracılığı ile demokrasinin yükseleceği ve geliştirileceği vurgusu yapılmaktadır.

Kısa sürede büyük nüfusların göç ettiği bir ülke olarak Türkiye'de pek çok insan, kendi değerleri ile örülü geleneksel mekanlarından ayrılp, görece daha modern öğeler ve karmaşık ilişkiler ağıyla donanmış kentlere gelmiştir. Yaşanan bu göçler bireyin, sosyal ve kültürel olarak önemli farklılıklar gösteren bir yapı içinde yaşayacağına işaret etmektedir. Bu durum ekonomik ve sosyal olarak problemlerin yaşanmasına neden olabilmektedir. Bu çalışmada ele alınan Aleviler için böyle bir süreç söz konusudur.

Aleviler kırdan kent göç sonrası süreçte, kentte var olan baskın kültür karşısında kendi değerlerini koruma ve sürdürme sorunu ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu bağlamda kentsel alanda kurulan hemşehrilik ilişkileri hem dayanışma ve hem de kimliklerin sürdürülmesi ihtiyacının taşıyıcısı olmuşlardır.

Aleviler kentsel alanda ortak kültür ve kökenden geldikleri kişilerle hemşehrilik ilişkileri geliştirmektedirler. Bu ilişkiler bir yandan dayanışma ve kültürel öğelerin yaşatılması anlamında işlevsel olurken, bir yandan bireyleri

kuşatmaktadır. Bu çerçevede bireyler özneleşme ve nesneleşme süreçlerini birlikte yaşamaktadır. Böylelikle kente göç sonrasında kimliğini koruma probleminin yanında, bu kimlik ile belirlenme sorunu da yaşanmaktadır. Çalışmada bu temel problemlerin yanında, kentsel alanda kurulan hemşehrilik ilişkileri ve cemaat yapılarının yurttaşlık kimliğinin gelişmesini geciktirmesi de önemli görülmektedir.

1.3 Tezin Önemi

Bilindiği gibi Türkiye 1950'lerden itibaren büyük nüfusların kırdan kente göç etmesi süreciyle karşı karşıya kalmış ve kentleşmesini büyük ölçüde yaşanan bu göç hareketleri sonucu gerçekleştirmiştir. Bu yeni olmayan ancak devam eden bir süreçtir. Küresel ölçekte yaşananların etkisi ve Türkiye'deki bölgeler arası ekonomik eşitsizlik, uygulanan tarım politikaları ve yaşanan iç gerilimlerin de katkısıyla göçün devam edeceği öngörülmektedir. Bu bağlamda göç sonrasında kentsel alanda kurulan ilişkilerin anlaşılması, kente uyum mekanizmalarının analiz edilmesi önemlidir.

Türkiye'de yaşanan göç sürecinde kentlere farklı bölgelerden kitlesel ve zincirleme göçle gelenlerin tümünü homojen gruplar olarak kabul etmek mümkün değildir. Türkiye'nin çokkültürlü yapısı içinde kentlerde çeşitli gruplar bir araya gelmekte ve çeşitli yaşama biçimlerini de beraberlerinde getirmektedirler. Bu anlamda kent, kimliklerin ifade edildiği ve kişiliklerin geliştiği bir mekan olma özelliği göstermektedir. Özellikle 1980 sonrası dünyada yükselen kimlik politikalarının da etkisiyle kentteki farklı gruplar kimliklerine vurgu yapmaktadırlar.

Toplumsal değişimin zorunlu bir sonucu olarak hızla kentleşen ve toplumsal hareketliliği artan bir nüfus taşıyan Türkiye'de etnik, ulusal, dinsel ya da cinsiyete dayalı kimliklerin siyasal ve toplumsal istekleri artmaktadır. Demokratik bir toplum yapısının oluşturulabilmesi için bunların tartışılması ve karşılanabilir bir zemine

oturtulması gerekmektedir. Bu çerçevede kentte kurulan ilişki ağlarının anlaşılması ve farklı yaşama biçimlerinin incelenmesi önemli görülmektedir.

1.4 Tezin Amacı

Bu çalışma Türkiye’de yaşanan göç süreçleri ve özellikle göç sonrası süreçte kentsel alanda kurulan ilişkileri anlamaya yöneliktir. Bu bağlamda genel olarak çeşitli kimliklerin yaşama mekanı olarak kentteki farklı grupların yaşam stratejilerini ortaya koymak ve bu amaçla kentteki Alevilerin kimliklerini sürdürmek için geliştirdikleri kurum ve mekanizmaları anlama amacı taşınmaktadır. Bu çerçevede, bu çalışmada yanıt aranan sorular şu şekilde belirtilebilir:

a. Türkiye’de yaşanan göç süreçlerinin niteliği nedir ve ne tür sonuçlara yol açmaktadır?

b. Göç süreci kapsamında farklı bölgelerden, farklı kültürleri taşıyarak kente gelen göçmenler kentte var olabilmek için ne tür stratejiler geliştirmektedirler?

c. Kente göç eden Aleviler, kentsel alanda ne tür ilişki ağlarını yoğunlukla kullanmaktadır?

d. Aleviler kentsel alanda kimliklerini nasıl korumaktadırlar?

e. Göç sonrasında Alevilerin kimlik inşası sürecinde hemşehrilik ilişkilerinin herhangi bir rolü var mıdır?

d. Kentte Aleviler kendilerini hangi öğelerle tanımlamakta ve ifade etmektedirler?

e. Kentte aynı kökenden gelen kişilerin oluşturdukları dayanışma ilişkileri ve yaşama biçimleri bireysel ve toplumsal algıları ne derecede etkilemektedir?

f. Alevilerde, öğrenim düzeyi ve yaş grubuna göre bireysel tutum ve davranışlarda bir değişim gözlenmekte midir?

1.5 Sayıtlılar

Bu çalışmanın dayandığı temel sayıtlı kırdan kente göç sonrası süreçte, farklı kültürel yapıların ve kimliklerin kent kültürü içinde kaybolmadığı, aksine kentsel alanda geliştirilen bazı kurum ve mekanizmalarla pekişen bir yapı kazandığıdır. Bu çerçevede çalışmanın sayıtlıları şu şekilde belirtilebilir:

a. Göç belli kültür gruplarının kendilerini tanımlamaları için etkili bir ortam yaratmaktadır (Erder,1999:73).

b. Kentte kurulan bir ilişki yapısı olarak hemşehrilik ve akrabalık ilişkileri, kimliklerin sürdürülmesi ve yeniden inşa edilmesinde temel rolü oynamaktadır.

c. Grup aidiyeti ve grup düşüncesi arasında yakın bir ilişki vardır ve bu yakın ilişki, kolektif kimliklerin etkili olmasının koşuludur (Bilgin,1998:148).

d. Aleviler göç sonrasında hemşehrilik ilişkileri aracılığı ile kimliklerini sürdürmekte ve yeniden kurmaktadır.

1.6 Tezin Yaklaşımı

Türkiye kentleri çok hızlı bir göç ve kentleşme süreci yaşamıştır. Bu nedenle mevcut kentsel kurumlar göçe hazırlıksız ve görece duyarsız kalmışlardır. Böyle bir ortamda kentleşme formel kurumların dışında enformel süreçlerle gerçekleşmiştir. Bu çalışmada göçe neden olan etkenlerin yanı sıra özellikle göç sonrası sürecin anlaşılmasına yönelik bir çaba gösterilmiştir.

Göç sonrası süreçlere modernist bakış açısının getirdiği açıklamaya göre, kırdan kente göç edenler, belirli bir zaman dilimi içinde tek bir bütün olduğu varsayılan kent kültürünü benimseyeceklerdir. Bu çalışmada kent kültürünün göç edenler üzerindeki etkileri kabul edilse de, modernist anlayışın aksine göç sonrası süreçte geleneksel yapıların tamamen yok olarak, homojen bir kentli kültürünün

yaratılacağı düşünülmemektedir. Günümüz kentleri homojen bir yapıda değil aksine, özellikle yaşanan göç akımlarının ardından çokkültürlü ve heterojen bir yapı göstermektedir.

Diğer yandan dünya ölçeğinde yaşanan toplumsal ve ekonomik dönüşümler, iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki hızlı değişim sosyal alanda da pek çok değişimin yaşanmasına neden olmuştur. küreselleşme ile birlikte bir yandan homojen bir kültüre doğru gidildiği savunulmakta, diğer yanda bunun olanaksız olduğunu iddia edenler bulunmaktadır. Daha önce temsil edilme yetenekleri ellerinden alınmış ve yalnızca alt grup olarak var olabile cemaatler, Hall(1995)'a göre kendilerini var edebilmek için tarihlerini yeniden keşfetme yoluna girmişlerdir (akt. Okan,2004:105).

Bu çalışma kapsamında incelenen Aleviler kente göç sonrasında, kentin modern yaşam tarzı karşısında kendi kültürlerinden uzaklaşmamış, aksine çeşitli dayanışma mekanizmaları kullanarak kimliklerini yeniden keşfetmişlerdir. Bu durum gerek baskın kültür gerekse sosyo-ekonomik gruplarla gerilimler yaşanmasına neden olabilmektedir. Bu çerçevede konu çatışmacı yaklaşım çerçevesinde incelenmiştir.

1.7 Tezin Yöntemi

Bu araştırma Ankara'da yaşayan Aleviler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya başlarken öncelikle, bazı Alevi örgütleri ve dernekleri ile bağlantılar kurulmuş ve daha çok yöneticileri ile ön görüşmeler yapılmıştır. Yapılan bu görüşmeler sonrası alınan referanslar ile katılımcılara ulaşılmaya çalışılmıştır.

İletişime geçilen dernekler ve örgütler arasında Batıkent ve Dikmen Pir Sultan Abdal Dernekleri, Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı, Dikmen Halkevi,

Kızılırmak Köy Dernekleri Federasyonu aracılığı ile ulaşılan pek çok köy derneği ve yine görüşülen kişiler aracılığı ile ulaşılan köy dernekleri bulunmaktadır.

Görüşmeler ağırlıklı olarak, Ankara'da Alevilerin yoğun olarak yaşadığı, Batıkent, Seyranbağları ve Dikmen semtlerinde gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılan kişilere dernekler aracılığı ile ulaşılsa da herhangi bir derneğe üye olmayan kişilerle de görüşmeler yapılmıştır. İletişime geçilen dernekler ve kişiler, çevrenin tanınması, katılımcılara ulaşılması gibi konularda rehberlik etmişlerdir. Görüşme yapılan her kişi bir sonraki görüşme için referans olmuş ve bu şekilde örneklem oluşturulmuştur. Dolayısı ile araştırma örnekleminin oluşturulmasında kartopu örnekleme tekniği kullanılmıştır.

Araştırma kapsamında toplanan veriler SPSS ortamında analiz edilerek frekans tabloları oluşturulmuştur. Çalışmada ayrıca, ağırlıklı olarak üzerinde durulan bölümlerde çapraz tablolar aracılığı ile analiz yapma yoluna gidilmiştir. Bu yolla kente göç sonrası süreç, kentte yardımlaşma ve dayanışma, kentsel kurumlarla ilişkiler, kimlik inşası gibi konularda genel sonuçlar ile yaş ve öğrenim grupları ile yapılan analizlerde herhangi bir farklılaşma olup olmadığı da tespit edilmeye çalışılmıştır.

1.7.1 Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın evrenini Ankara'da yaşayan Aleviler oluşturmaktadır. Araştırma örneklemi bu evren içerisinde ulaşılan ve Ankara'nın farklı semtlerinde yaşayan 240 kişilik gruptan oluşmaktadır.

1.7.2 Verilerin Toplanması

Bu çalışma Ankara'nın farklı semtlerinde gerçekleşmiş olup, araştırmaya dahil olan katılımcılara ulaşmak için öncelikle Batıkent Pir Sultan Abdal Kültür Derneği ile bağlantı kurulmuş ve araştırma hakkında bilgi verilmiştir. Bu görüşme sırasında görüşmelerin sağlıklı bir biçimde yürütülebilmesi ve araştırmaya dahil olacak katılımcılara ulaşılabilmesi için nasıl bir yol izleneceğine karar verilmiştir.

Bu araştırmanın esas verileri nicel teknikler kullanılarak toplanmıştır. Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde katılımcılara 72 sorudan oluşan bir görüşme formu uygulanmıştır. Uygulanan form demografik bilgiler, iş ve konut durumu, göç durumu, kentsel yaşam, dayanışma ilişkileri, memleket ile ilişkiler, kimlik algılarını ölçmeye yönelik sorular ile dayanışma ilişkileri ve kimlik üzerine bazı görüş ve tutumlarını ölçmeye yönelik sorulardan oluşmaktadır.

1.8 Tezin Kapsamı ve Sınırları

Bu çalışmada Ankara'da yaşayan Alevilerle görüşmeler yapılmıştır. Ancak büyük bir kentte böylesi bir çalışmaya girişmek görüşme yapılacak kişilere ulaşmada zorluklar yaşanmasına neden olmuştur. Bu nedenle görüşme yapılan kişilerin yönlendirmeleri ile Ankara'nın farklı semtlerinde yaşayan Alevilere ulaşılabilmiştir.

Görüşme yapılacak kişilere ulaşmanın zor olması çalışma süresinin uzamasına da yol açmıştır. Ayrıca görüşmeler genellikle köy dernekleri, kahvehane gibi erkeklerin yoğun olarak bulunduğu mekanlarda yapılabilmiş bu nedenle örnekleme kadın ve erkek sayıları açısından bir denge sağlanamamıştır.

Ayrıca çalışmanın Türkiye'nin farklı yerlerinden göç etmiş 240 Alevi üzerinde nicel teknikler kullanılarak yapılmış olması bazı sınırlılıkları da beraberinde getirmiştir. Örnekleme oluşturan kişiler yerel motifler taşımaktadır. Bu nedenle,

farklı bölgelerden gelen Alevilerin bazı noktalarda farklı özellikler göstermesi beklenebilir. Bunun yanında yalnız nicel teknikler kullanılması da böyle bir konunun çalışılmasında sınırlılık oluşturmaktadır.

1.9 Zamanlama

Bu çalışma zorlu ve uzun bir süreç içinde farklı aşamalardan geçilerek hazırlanmıştır. Kaynak ve literatür araştırması Eylül 2007 - Ocak 2007 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Şubat 2007'de veri toplanmaya başlanmıştır. Alanda öncelikle bazı Alevi örgütleri ve derneklerinin yöneticileriyle irtibata geçilmiş ve görüşmeler yapılırken kişilere ulaşmada nasıl bir yol izlenebileceğine dair görüşleri alınmıştır. Daha sonra katılımcılara görüşme formu uygulanmıştır. Veri toplama süreci Şubat 2007 - Nisan 2007 tarihleri arasında tamamlanmıştır. Verilerin analizi ve yazma işlemleri ise tez danışmanının gözetiminde Nisan 2007 – Ağustos 2007 tarihleri arasında gerçekleşmiştir.

BÖLÜM 2

TÜRKİYE'DE İÇGÖÇ TARİHİ

2.1 1980 Öncesi Türkiye'de İçgöç

Türkiye kentleşmesini büyük oranda kırdan kente göç sonucu gerçekleştirmiş bir ülkedir. Örneğin 1950'de 20.9 milyon nüfusun % 25'i şehirlerde yaşıyorken, 2000 yılında 67.8 milyon nüfusun yüzde 64.9'u şehirlerde yaşamaktadır (Göksel, 2007:11). Bu oranlara bakıldığında göçün devam eden bir olgu olduğu görülmektedir. Bu çalışmada göç sonrası süreçte kentte kurulan ilişkiler ve bu ilişkilerin kimlik yapıları üzerindeki etkileri incelenmektedir. Bu çerçevede Türkiye'de içgöç ve kentleşme tarihi günümüz kentleşmesinin de tarihi olarak görülmekte ve burada tartışılmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Göç, farklı türlerinden söz edilmekle birlikte, genellikle bir yerde yaşayanların kendi özgür iradesiyle yaşam yerlerini, uzun süreler için başka yerlerde yaşamak üzere değiştirmeleri ve yeni yaşam yerlerine entegre olmaları süreci olarak tanımlanmaktadır. Göç, yerleşme sisteminin değişen koşullara uyumunu sağlayan bir toplumsal süreç olarak da nitelenebilir (Tekeli, 2006:69).

Cumhuriyetin kuruluşundan İkinci Dünya Savaşı sonrasına uzanan dönemde kentleşme ve bölgesel gelişme konuları çerçevesindeki sürdürülen tartışmalar görülmektedir. Bu tartışmaların temeli olarak gösterilen unsurlar Cumhuriyet öncesi dönemde başlamıştır. Bu dönemde hızlanan nüfus artışı, ekonominin yeniden yapılanması, sınıf temelli farklılaşma ve toplumsal değişim kent merkezlerinde farklılaşmaya yol açmıştır ve ekonomik yapının değişmesiyle kent merkezlerinde değişimler gözlenmiştir. Bu sosyal değişim ve kalkınma sürecinde pek çok sorunun ortaya çıktığı, bir bölümünün bir anlamda çözüldüğü, bir bölümünün gündemden

düştüğü ve bir bölümünün ise günümüzde de ağırlıklı olarak varlığını sürdürdüğü görülmektedir (Eraydın, 2006:28).

Tarihsel olarak bakıldığında, Türkiye’de Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte imparatorluk dönemine oranla sanayileşme hareketinde bir canlanma görülmüş; ancak bu sanayileşme hareketi yerleşme yapısını değiştirecek ölçüde işgücü çekecek düzeye erişememiştir. Buna ek olarak, bu dönemde tarımda makineleşmenin gecikmesi hızlı kentleşmeyi engelleyen bir etken olarak görülmektedir. 1929 Ekonomik bunalımının ve savaş yıllarının ekonomideki olumsuz etkisi, özellikle kentlerdeki sabit gelirliler açısından konut sorununun çözümü güç boyutlara ulaşmasına neden olmuştur. Bunun yanı sıra ekonomik bunalımın kırsal kesimdeki etkileri kırsal iticiliğine de neden olmuştur. Ancak kentleşmenin belirgin bir biçimde ortaya çıkması II. Dünya Savaşı’nı izleyen yıllara rastlamaktadır (Geray vd.,1996:2361).

Karpat (2003) 1929-1930 ekonomik krizinin üçüncü dünyanın ekonomisinde ve göçün tarihinde önemli bir dönüm noktası olduğuna dikkat çekmektedir. Kentler esas olarak ticaret, iletişim, yönetim ve askeri amaçlarla kurulmuşken Üçüncü Dünya ülkeleri tarımlarını gelişmiş ülkelerin yiyecek ve hammadde ihtiyacını karşılamaya yönelik olarak kurmuşlardı. Bu bağımlı kalkınma tarımda makineleşmenin ardından bir iyileşme yaşamış ve bazı ülkelerin kırsal yapılarında değişiklikler yaratmıştır. Ancak bu iyileşme süreci kriz döneminde durmuştur. Çok sayıda insan, istihdam olanağının olduğu herhangi bir yere göçmeye hazır hale gelmiştir. II. Dünya Savaşından sonra tarım işçilerini işsiz bırakan ve marjinal işçileri tasfiye eden tarımın makineleşmesi ve bunlarla birleşen bir nüfus patlaması göç hareketlerine yol açan yeni nedenler olmuşlardır (Karpat, 2003:43-44).

Dünya ölçeğinde yaşanan bu gelişmelerin yarattığı baskıların yanında Cumhuriyetin kurulmasının ardından Türkiye'nin ekonomik ve sosyal alanlarda geçirdiği dönüşümler de kırsal ve kent arasındaki dengeleri etkileyen faktörler olmuşlardır. Bu dönemde, modern bir ulus devlet yaratma temel hedefine ulaşmanın gereği, ulusal bir ekonominin yaratılmasıdır.

Bu gereklilikten yola çıkılarak, 1945'den sonra karayolları programı yürürlüğe konmuştur. Böylece daha önce demiryolu ağının olduğu yerlerde pazar için üretim yaygınlaşmıştır. Ülke pazarının oluşmasının doğal sonucu, geçimlik üretim ya da yerel pazar için üretim yapan toprak sahiplerinin artık ülke pazarı için üretim yapmasıdır. Bu ise iletişim olanaklarının da gelişmesi ve kentleşme sürecinin hızlanmasına neden olmuştur (Eraydın, 2006; Kurtoğlu, 1989).

Ulaşım ve iletişim teknolojisindeki gelişmeler, zaman-mekan kavrayışını ve kullanımını etkilemiş, önceki yıllara göre insanın hareketliliğini artırmıştır. Diğer bir deyişle mekanın kavranması ve kullanımı dönüşüme uğramıştır. Göçün sınıfsallığına, farklı kesimleri farklı düzeyde etkilemesine rağmen, yine de teknolojik gelişmeler her kesimin hareketliliğini belli oranda etkilemiş durumdadır (Erbaş, 2002:187).

Göç hareketleri içinde bulunulan ekonomik, sosyal, teknolojik, çevresel pek çok faktörün etkisi altındadır. Türkiye'de 1940'ların ikinci yarısından itibaren başlayan süreç, ciddi değişimlerin taşıyıcısıdır ve aynı zamanda oldukça yoğun olarak göçlerin yaşandığı bir dönem olma özelliği göstermektedir.

Boratav (1990), 1946-1953 yıllarının hızlı bir büyüme sürecini kapsadığını ve ücretlileri dışarıda bırakırsak, tüm toplumsal gruplar ve tabakaların reel gelirlerinde bir artışın da bu dönemde görüldüğünü belirtir (Okan, 2004:109). Bu dönemde,

ekonomik yapıda gerçekleşen değişimler ve yeni sanayi kuruluşlarının oluşmasıyla beraber yoğun bir şekilde kırdan kente göç başlamıştır. Bu durum göçen nüfusun konut ihtiyacının doğmasına ve gecekondulaşmanın başlamasına neden olmuştur. Keleş (2006), bu dönemde kentleşmenin hızlanması ve gecekonduların artmasının devlet politikalarına da yansıdığını belirtir. 1996 yılına dek çıkarılan bu konudaki yasalarda gecekondu yapımını yasaklayıcı hükümler yer almaktadır. Fakat bu gibi önlemlerin hiçbir faydası olmamış, günümüze dek gecekondu büyük kentlerin yarısından fazlasını oluşturur hale gelmiştir (Keleş, 2006:334).

Hükümetlerin toprak işgali sonucu gecekondu yapımı farklı yollarla göz yummaları Keyder (2003)'e göre, sanayileşme stratejisinin ayrılmaz bir parçası olan içerme politikasının bir parçasıdır. Gecekondu bölgesi eskidikçe hukuki durumu da sağlamlaşmaktadır. Bir bölgede yaşayan insanlar bir güç haline gelerek baskı grubu oluşturduğundan yeni yapılmış gecekondu yıkıma daha yakındır. Zaman içinde bu bölgelere yönelik faydacı bir tutum içinde kamu hizmeti götürülmekte hatta tapu verilebilmektedir. Tapu alan gecekondu sahipleri değerli bir şehir mülkünü elde etmiş olmaktadır.

Böylece gecekondu şehirleşme ve konut sorunlarına çözüm getiren önemli bir yenilik olduğu gibi, iç pazarın oluşumuna da katkıda bulunmuştur. Ayrıca kente yeni göç edenlerin önce inşaat malzemeleri müşterisi olarak, sonra da konut sorunlarını çözmüş olmaları nedeniyle, tüketim malları alıcısı olarak pazara katılmalarına imkan vermiştir (Keyder, 2003:223).

Gecekonduların sosyal hayat üzerinde de oldukça önemli etkileri olmuştur. Hızlanan göç olgusu sonucu düşük gelirli işçiler ve topraksız köylüler gecekondu alanlarında bir araya gelmiş ve geleneksel kentsel kültürden farklı yeni kültür alanları

yaratmışlardır. Gecekondu nüfusu bu yeni kültür sistemine göre bir yaşantı biçimi, dünya görüşü ve kimlik kazanmaktadır. Bu dönemde Türkiye’de göç olgusunun tarihsel perspektifini ortaya koyan Karpat’ın 1976 tarihli çalışması (The Gecekondu) önemli veriler ortaya koymaktadır. Çalışma, gecekondu yerleşimlerinin köy/kasaba ve kent arası geçiş toplumları oluşturdukları, gecekonduyun göçenin yaşamında önemli bir güvence, kimlik ve aidiyet kaynağı olduğu, bu alanlarda yaşayan nüfusun kırsal değerlerini ve davranışlarını korumakla birlikte kent ile bütünleşme konusunda kararlı ve istekli oldukları sonucuna varır (Şenyapılı, 2007:105).

1960 sonrasında izlenen politikalar bir önceki dönemden önemli farklılıkları olan yeni bir üretim-birikim ve düzenleme evresini işaret etmektedir. Bunun en açık göstergeleri Anayasanın değişen yapısı ve ekonomik planlamanın gündeme gelmesi ve gelir dağılımına yönelik kaygıların ortaya çıkışı ile gözlenmektedir. Bir yandan kalkınma sürecinin planlanmasına yönelik çabalar ve ithal ikameci politikalar benimsenirken, tarımda dönüşümün sürmesi ve az gelişmiş yörelerin pazar için üretime başlaması tarımda açığa çıkan nüfusun kırsal alandan kopuşunu hızlandırmıştır (Eraydın, 2006:32).

Özellikle 1960’lar ile 1980’ler arası içgöç sonucu kentsel alanların yapılarındaki dönüşümlerin sorun alanı olarak görüldüğü bir dönemdir. Sanayi toplumu olma yolunda hızlı bir ilerleme kaydedemeyen Türkiye’de kentsel alanlar hızla akan kentsel nüfusu aynı hızla emme gücüne sahip olamamışlardır. Bir yandan kırsal alanlarda akan işgücünü istihdam edecek sanayi aynı hızla gelişmemiş, diğer yanda kentsel alanlar gelen nüfusu barındıracak konut oluşumunu sağlayamamıştır. Sonuç olarak “gecekondu”larda yaşayan ve ikinci ekonomik sektörde geçimini sağlamaya çalışan bir göçmen kitlesi kent nüfusunun ağırlıklı parçası haline gelmiştir. Bu çerçevede kentleşme ve kentlileşme farklılığı tartışılmaya başlanmıştır. Bu göçmen kitlesi, oluşan göç ağıyla birlikte göç dalgalarının sürekliliğini sağlamıştır. Bu arada kır-kent gelir farklarının artışı, kentlerin ekonomik ve

toplumsal çekiciliğinin yükselmesi, ulaşım ve iletişimin gelişimi göçü sürdüren en önemli etkenler olmuşlardır (İçduygu-Ünalın, 1998;44).

Bu dönemde, gecekondunun bir işlevi de yaşanan kitlesel göçün etkilerini azaltmak olmuştur. Gecekondulaşma, kırdan kente göçen kitlelerin temel konut edinme biçimi olarak Türkiye kentleşmesinin ilk aşamalarında ortaya çıkmış ve 1950'lerde de kurumsallaştırılmış ve böylelikle ülkenin toplumsal, ekonomik, kültürel ve siyasal süreçleriyle etkileşime girmiş, bir yandan bu süreçleri etkilerken, öte yandan kendisi de onlardan etkilenmiş, sonuç olarak bugünkü toplumsal yapının önemli belirleyicilerinden biri haline gelmiştir.

Bu dönem gecekondularının temel özelliği, kırdan göçenlerin kamu arazisi üzerinde esas olarak kendi emekleri ile yapım sürecini gerçekleştirmeleridir. Kimi durumlarda aile yakın çevresinden yardım alınsa ve hatta belli durumlarda işçi ya da usta çalıştırılsa bile ilk kuşak gecekonduların temel özelliği, konut sahibi ile yapımçı ve kullanıcı arasında ayrışma olmamasıdır. Bu dönemde gecekondular, piyasa ilişkilerinin dışındaki mekanizmalarla üretilmiş ve bu süreçte de kullanıcıların gereksinimleri belirleyici olmuştur. İlk kuşak gecekonduların bir diğer özelliği de kiracılığın istisna olmasıdır. Bu özellikleriyle ilk dönem gecekondular, köyden kente göçen kitleler için çok önemli bir işlev görmüş, kentte bir anlamda ilk deneyimlerini edindikleri bir mekân haline dönüşmüştür.

İlk dönem gecekondularının özellikleri, Türkiye kentleşmesinin ilk evresine ilişkin de çok önemli ipuçları vermektedir. Kırdan kente göç, aşamalı ve belirli ilişki ağları içinde gerçekleştirilen bir süreçtir. Kırdan göçen kişi, çoğunlukla kendinden önce göç etmiş hemşehrileri ile ilişkiye girmekte ve işgücü piyasasında kendine bir yer bulabileceğinden emin olarak kente gelmektedir. Öte yandan en azından belirli

bir süre kırsal kesimle ilişkiler sürdürülmekte ve bu, kente yeni göçen kitlenin refah düzeyi üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır. İşte bu sayede kente göçün yaratabileceği olası toplumsal sorunlar kolaylıkla atlatılabilmektedir. 1970'li yıllarla birlikte ilk kuşak gecekonduların temel özelliklerinden olan yapımcı-konut sahibi özdeşliği ortadan kalkmış ve gecekondular artan oranlarda başka gruplar tarafından inşa edilip, kullanıcılara satılan bir meta haline dönüşmüştür (www.tusiad.org).

Bu dönemde üzerine gecekondular yapılacak arsaların elde edilmesinde de değişiklikler olmuştur. Kent çevresindeki kamu arazilerinin gecekondular yapmak amacıyla işgal edilmesi arsa elde etmenin tek yolu olmaktan çıkmış, kent çevresindeki arsalar sahipleri tarafından parsellenip satılmaya başlanmıştır. Bu dönem formelin enformelle karıştığı bir yapı sergilemektedir. Işık ve Pınarcıoğlu bu süreci şu şekilde anlatmaktadırlar:

1960 ve 1970'lerdeki gecekondular araştırmalarında genel çizgi, enformel ve formel süreçlerin ikili piyasa yapısı içinde ele alınmasıdır. Modernleşmeci ya da kalkınmacı bir bakışla, enformel süreçler az gelişmiş ülkelerin özgül koşullarının ürünü olarak tanımlanmaktadır. Bu bakışla, enformel konut ve iş piyasaları, formel pazar mekanizması içerisinde kalkınma çabası gösteren geri kalmış ülkelerin bağımlı ekonomilerinin bir sonucudur. Tarımsal teknoloji ithalatının kırdaki açığa çıkardığı atıl işgücü şehre doğru hızlı bir şekilde göç etmekte; göç edenlerin hem barınacak yer, hem de geçinecek bir gelire sahip olmak için gösterdikleri çabalar enformel bir piyasanın oluşumunu sağlamaktadır (Işık-Pınarcıoğlu, 2002:50).

Kaçak gelişen konut alanlarının yasallaştırılması ve bu alanlara altyapı sağlanması sürecinde bu ilişkiler önemli bir rol oynamaktadırlar. Gecekondulaşma ya da yasadışı yollardan konut edinme süreci kendi başına dinamik bir süreçtir. Kentte tutunabilmekte iş piyasalarının olduğu kadar konut piyasalarının da büyük önemi vardır.

Kentsel mekanın ve ekonominin nitelikleri kentte kurulan ilişkileri de etkilemektedir. Göç sonucu kente gelen ve burada tutunmaya çalışan kişiler için enformel kurumlar iş bulma, konut edinme gibi pek çok alanda işlevsel olmakta aynı zamanda benzer ekonomik ve sosyal özellikleri taşıyan kişilerin bir araya gelmelerini de sağlamaktadır.

2.2 1980 Sonrası Türkiye’de İlgöç

1980’li yıllardan sonra özellikle de 1990’lı yıllarda dünyanın büyük bir dönüşümü yaşamakta olduğu konusunda yaygınlaşmış bir görüş birliği bulunmaktadır. Sanayi toplumundan bilgi toplumuna, Fordist birikim rejiminden esnek birikim rejimine; modernizmden, post-modernizme; ulus devletler dünyasından, küreselleşmiş bir dünyaya geçiş yaşanmaktadır (Tekeli, 1998:8). Bu dönüşümlerin bir yansıması nüfusun mekansal olarak yeniden belirlenmesine ve mekandaki ilişkilerin de niteliksel değişimlere uğramasına neden olmuştur. Bu nedenle göçü meydana getiren ekonomik ve sosyal nedenlerin incelenmesi önemli görölmektedir.

Dünyada yaşanan ekonomik bunalım ve çözüm yollarının belirlediği yeniden yapılanmaya paralel olarak, 1980 sonrası dönem Türkiye’de yeni bir kentleşme evresini tanımlamaktadır. Bu dönem Türkiye’nin dünya ekonomik sistemi ile daha sıkı ilişkiler kurma yoluna girdiği, dış ilişkiler ve kaynak transferinin gündeme geldiği dönem olma özelliği göstermektedir (Aslanoğlu, 1998:95).

Siyasal ve ekonomik olarak dış dünya ile geçmiş dönemlere göre daha yoğun ilişkilerin geliştirildiği bu dönemde, küresel ölçekte yaşanan gelişmelerin yansımaları da daha yoğun olarak hissedilmektedir. Sermeye küresel dolaşım ağına ulaşmış ve dünya çapında ulusal ekonomiler birbirlerine bağlı konuma gelmiştir. Siyasal ve

ekonomik dalgalanmalar bütün dünyada aynı anda hissedilmeye ve toplumsal yapılarda aynı zamanlarda etkilerini göstermeye başlamıştır. Ekonomik dengelerle sıkı bir ilişki içinde olan göç hareketleri de küresel ölçekte yaşanan gelişmelerden etkilenmektedir. Özellikle kriz ve sonrasında gerçekleşen yeniden yapılanma dönemlerinde göç oranlarının arttığı gözlenmiştir.

Bu anlamda küresel krizler hem uluslar arası hem de iç göç açısından önemli dönemlerdir. Kapitalist ekonomilerde kar hadlerinin düşmesi nedeniyle, dünya ölçeğinde bütün ülkeleri etkileyen ancak bu etkisinin derinliğinin ülkelere göre değişebildiği büyük krizler söz konusu olmaktadır. Bunlar 1870 ve 1929 ve iki büyük Dünya Savaşı yılları büyük krizler olarak değerlendirilmektedir. Esas olarak gelişmiş ülkelerde 1960'lı yılların sonunda başlayıp 1970'lerin başında derinleşen ve izleyen yıllarda az gelişmiş ülkeleri de derinden etkileyen süreç son büyük kriz olarak nitelendirilmektedir (Erbaş, 2002:175-176). Krizler dünya ölçeğinde yayıldıkça, krizden en çok etkilenen ülkelerde ve bütün ülkelerin belli katmanlarında ve dolayısıyla daha çok vasıfsız emeği oluşturan göçmenlerde yoksulluk artmaktadır. Bu bağlamda 1970'lerde emek süreçlerini derinden etkileyen süreç, uluslar arası ilişkiler sisteminde yaşanan değişimler 1980'li yılların ortalarında hızlanan yeni göç akımları ile sonuçlanmıştır (Erbaş, 2002:183).

Öyle ki, 1990' lı yıllara gelindiğinde Türkiye artık nüfus çoğunluğu köyde yaşayan bir toplum olmaktan çıkmış, kentli ama kentlileşememiş varoşlarla birlikte, nüfus çoğunluğu kentli bir topluma dönüşmüştü (Kazgan, 2006:338). Bu dönemde halk, pazarlar, sivil toplum kuruluşları ile merkezi hükümeti yeni dengeler ve ortaklıklar içinde bağlamayı hedefleyen yeni bir politik ekonomi oluşturulmuştur.

Bunun sonucunda, konut sektörü kentsel ve ulusal bağlam içinde artık ekonomik ve sosyal gelişmenin lokomotifi olarak ele alınmaya başlanmıştır (Şenyapılı, 2006:113).

Gelişmekte olan ülkelerin en belirgin niteliklerinden biri, bu ülkelerde gelişmiş ülkelere oranla göç oranının yüksek bir düzeye sahip olmasıdır. Yaşanan durum, bu ülkelerin hem dinamik bir yapıya sahip olmasına, hem de yaşanan yerleşmelerin düzeni ve yapısı bakımından karmaşık ve çözümü güç sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Nüfus artışına bağlı olarak toplumun kazandığı dinamik yapı bireylerin yeni arayışlar içinde olmalarına bağlı olarak, üst seviyede bir nüfus hareketliliği ortaya çıkarmaktadır. Nüfus hareketliliği, bu tür ülkelerin var olan yerleşmeler sistemi içinde, bazı bölge, yöre ve yerleşmelerin daha devingen, bazılarının ise statik bir yapı kazanmasına yol açmaktadır (Giritlioğlu, 1991:17-18).

1980’li yıllarda yeni bir boyut kazanan ülkemizdeki sanayi yatırımları özellikle tekstil gibi emek yoğun sektörlerde vasıfsız işgücü için önemli istihdam alanı sağlamışlardır. Bunun yanında hizmetler sektöründeki gelişim de kente göçü hızlandıran diğer önemli bir faktördür. Tarımın güçlü bir sanayi ile desteklenmemesi tarımsal gelirin sanayi ve hizmetler sektörüne oranla düşük kalmasına neden olurken, özellikle kırsal kesimde artan nüfusla birlikte düşük gelirin daha fazla birey tarafından paylaşılmasını gerektirmiştir. Tarımsal yoksulluğu artıran bu durum karşısında göç yeni bir umut olmuştur (Göksel, 2007:11).

Tarihsel olarak bakıldığında 1980 döneminin ekonomi politikaları açısından bir kırılma noktası olduğu görülmektedir. Şenses ve Taymaz (2003) 1980 sonrası dönemin özelliklerini şu şekilde sınıflamışlardır:

1. 1980 öncesi döneme damgasını vuran korumacı ve ithal ikamesine dayalı içe dönük sanayileşme politikalarının yerini, ekonominin dünya ekonomisiyle daha yakından ilişkilendirilmesini ve bütünleşmesini amaçlayan dışa dönük politikalara bırakmıştır.
2. 1980 öncesinde devlet, sanayi sektörünün gelişmesinde başat bir rol üstlenirken, 1980 sonrasında, bu gelişmelerin tam aksine, devletin sanayileşme sürecini etkileyen belli başlı bütün araçlarının elden çıktığı ve devletin rolünün hızla azaltıldığı bir döneme girilmiştir.
3. Sanayileşmeye ilişkin temel yaklaşımların ve politikaların oluşturulmasında dış dinamikler ön plana çıkmıştır (Şenses-Taymaz, 2003:431-433).

Bu belirlemelerin sınıfsal dengeler açısından yansıması, ithal ikamesinde görülen geniş tabanlı sınıflar arası ittifakın ortadan kalkmasıdır. Bu dönemde sınıflar arası gerilime dayalı, daha dar tabanlı bir denge söz konusudur. Ücretlerde düşüş görülmesine ek olarak, refah devleti uygulamalarının son bulması nedeniyle dolaylı ücretlerin de bir bölümü ortadan kalkmıştır. Bunun sonucunda ciddi bir gelir kutuplaşması sorunu ortaya çıkmıştır.

Diğer bir deyişle, 1980 yılı Türkiye için öncelikle iç piyasaya dayalı sanayileşme stratejisinin terk edilerek, kaynakların ihracata dayalı sektörlerle aktarılmasına dayalı bir sanayileşme stratejisine geçişi ifade etmektedir. Bunun temel nedeni 24 Ocak/12 Eylül döneminde yaşanan dönüşümlerdir. Öte yandan devlet-toplum ilişkileri açısından bakıldığında bu dönüşüm, refah devleti uygulamalarının büyük ölçüde terk edilmesi ve devletin sınıflar arasında "hakemlik" rolünü bırakması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla ulusal kalkınmacı dönemi niteleyen büyümeye dayalı sınıflar arası uzlaşma, bu dönemde yerini sınıflar arasında gerilime ve

dışlanmaya dayalı bir politik sürece bırakmıştır. Bunun en temel göstergesi, toplumun farklı kesimleri arasında giderek büyüyen gelir farklarıdır. Bu dönemde devletin dengeleyici rolünün ortadan kalkmasına bağlı olarak değişen koşullar 1980 sonrasında daha saldırgan girişimcilik stratejilerini mümkün kılmıştır ve bu anlamda enformel sektörün önü açılmıştır. Bu dönemde kentsel rantların paylaşımı konusu önem kazanmıştır. Özellikle de toplumun alt sınıfları için kentte yaşayabilmenin temel koşulu haline dönüşmüştür (Işık-Pınarcıoğlu, 2003:123-128).

1980'li yılların başları 12 Eylül yönetiminin baskısıyla gecekondular yapımının neredeyse durma noktasına geldiği yıllar olmuştur. Ancak askeri yönetimin sona ermesi ile duraklayan gecekondular yapımı tekrar hızlanmış ve 1970'li yıllarda başlayan eğilimler, daha da güçlenerek temel gecekondular yapım tarzı haline gelmiştir. Bu dönemde gecekondular yapan ve kullanan özdeşliğinden ziyade, arsa parsellenip satma yolu ile gecekondular alınıp satılan bir meta haline dönüşmüştür.1980'li yıllarda çıkartılan af yasaları ise sektör için asıl önemli değişikliklerin habercisi olmuştur. Bu dönemde gecekondular, esas olarak kullanıcı dışındaki gruplarca ve doğrudan doğruya çok katlı yapılar şeklinde inşa edilmektedir.

Işık ve Pınarcıoğlu (2003) ithal ikameci sanayileşme modelinin dağılması ve yerini yeni dengelere bırakması süreciyle temellendirerek yaptıkları çalışmalarında 'nöbetleşe yoksulluk' kavramını ortaya koymaktadırlar. "Nöbetleşe yoksulluk, esas olarak kente önceden gelmiş göçmen grupları ile kentte imtiyazlı konumda bulunan bazı grupların, kente daha sonra gelen kesimler ile diğer imtiyazsız gruplar üzerinden zenginleşmeleri, bir anlamda yoksulluklarını bu gruplara devredebilmeleri sonucunu doğuran bir ilişkiler ağıdır. Bu anlamda nöbetleşe yoksulluk, toplumun özellikle

enformel kesimlerinin kendi aralarında kurdukları ve birbirlerinin üzerinden zenginleşebilmelerini sağlayan eşitsiz güç ilişkileridir” (Işık-Pınarcıoğlu, 2003:155).

Burada vurgulanan ilişkiler sistemi sayesinde enformel sektör, sadece kırdan kente göç eden insanların kentte tutunabilmelerini sağlamakla kalmamış, aynı zamanda giderek büyüyen bir toplum kesiminin refah düzeyini artırabilmeyi başarmıştır. Bu ilişkilerin kökeni 1980 öncesine gitmektedir. 1980 öncesinde yapılan tek ya da iki katlı gecekondu toplumu barışık bir görünüm çizmekte iken, 1980 sonrasında kente göç eden ya da önceden göç ettikleri kentte tutunamayan kitleler, kendilerini öncekine göre çok daha acımasız bir ortamda bulmuşlardır. Böyle bir ortamda var olabilme savaşı veren insanların yaşadıkları nöbetleşe yoksulluk ile kavramsallaştırılmıştır.

Ancak 1990'lara gelindiğinde umudunu yitirmiş bir yoksulluk ile karşı karşıya kalınacaktır. 'Nöbetleşe Yoksulluk' kavramının en olumlu umut veren yanı, yani yoksulluğun kısa da olsa uzun da olsa bir 'nöbet' süresi içinde biteceği inancı kaybolmuştur. Bu 'nöbetten' çıkma yolları daralmış ve toplumsal küçük kimlikler içine gizlenmiştir. Hangi kimlikle (politik, dinsel, hemşehricilik) emek pazarına girebiliyorsa, hangi kimlik yaşamın sürdürülmesini sağlıyorsa o kimlik önemli olmaya başlamıştır (Şenyapılı, 2006:114).

Göç çok boyutlu yapısı gereği çok geniş bir etkiler ağına sahiptir. Göçten önce olduğu gibi göçten sonra da, nüfusun kentte son yerleşmeye kadar geçirdiği çeşitli aşamalar vardır. Bu süreç içinde göçmenler kentin yerlisi durumuna gelirken aynı zamanda kenti de değiştirmekte ve dönüştürmektedirler. Özellikle günümüz küreselleşme süreci ile birlikte, Türkiye'nin eskiden getirdiği sorunlar boyutlanarak önümüze gelmeye devam edecektir.

BÖLÜM 3

KURAMSAL ÇERÇEVE

3.1 Göç Kuramları

3.1.1 Göç Öncesi Süreç ve Göç Kararı

Günümüzde göç, “belli bir zaman dilimi içinde belli bir yerleşme alanında yaşayanların, kendi iradeleriyle yaşam yerlerini söz konusu yerleşme alanının dışına taşıyanların miktarı” olarak tanımlanmaktadır. Tarım toplumlarında insanların toprağa bağlı olduğu ve nüfusun yer değiştirmesinin kendi iradesiyle olamayacağı düşünüldüğünde bu tanımın modern sanayi toplumları için geçerli olduğu görülmektedir (Tekeli, 1998:9).

Göç hareketi kaynak ve hedef bölgelerdeki nüfus büyüklüğü üzerinde doğrudan ve böylece toplumsal yapı üzerinde de dolaylı bir etki yaratmaktadır. Ekonomik üretkenlik, tüketim kalıpları, hane halkı ve aile ilişkileri, siyasal güç ve otorite yapıları, emek piyasaları ve nüfus büyüklüğüyle bağlantılı diğer sosyal, ekonomik ve politik özelliklerin tümü göç hareketiyle değişime uğrayacaktır (Goldscheider, 1987:676). Dolayısıyla, göç olgusu çok boyutlu ve disiplinler arası bir yapı göstermektedir. Bu nedenle, konuyu anlamaya ve açıklamaya çalışan kuramlar ve yaklaşımlar çeşitlilik göstermektedir.

Oldukça uzun bir tarihe sahip olmasına karşılık göç konusu ancak 19. yüzyılda bilimsel araştırmalara konu olmaya başlamıştır. Konu ile ilgili tartışmalar ilk defa, Alman-İngiliz kökenli coğrafyacı ve harita uzmanı olan Georg Ravenstein tarafından başlatılmıştır. Ravenstein, 1885 ve 1889'da Londra'da, Royal Statistical Society'ye “Göç Yasaları” konulu iki tebliğ sunmuş ve oldukça fazla ilgi toplamıştır.

Burada “yasa” kavramını kullanmış ve İngiltere’deki iç göçleri yansıtan istatistiklere dayanarak kavramını şöyle açıklamıştır: “göç hareketlerinin büyük bir çoğunluğu kısa mesafelere, uzak mesafeli göçler ise ticaret ve sanayinin yoğunlaştığı odaklara doğru olmaktadır”. Ravenstein’a göre, göç hareketlerinin başlıca nedeni “insanoğlunun durumunu maddi açılardan düzeltme isteği”nden ileri gelmektedir. Ancak daha sonra yapılan eleştirilerle birlikte nüfus ve ekonomi yasaları için, fizik yasalarına benzer kesinlikler ortaya koyulamayacağını kabul etmiştir (Unat, 2002:4).

Ekonomik temelli makro düzeydeki klasik ve neo-klasik göç kuramlarının içinde değerlendirilebilecek Ravenstein, teknoloji ve ticaret alanındaki gelişmelerin yüksek olanaklara sahip bölgelerde düşük olanaklı bölgelere doğru bir göçe neden olduğunu ve göç edilen yerin seçiminin uzaklık etkenine bağlı olarak belirlendiğini öne sürmüştür. Jackson (1986) Ravenstein’in bu modelinin, itme-çekme modelinin de temeli olduğunu söylemektedir (Ersoy-Şengül, 2002:29).

İtme ve çekme modelinde önemli olan insanların yaşadıkları yerden neden ayrıldıklarını ortaya koymaktır. Burada ekonomik temelli bir açıklama yapma hedefi vardır ve insanlar bilinçli bireyler olarak algılanır. Göçmenler görece kötü olan yaşam koşullarından ve mekanlarından sıyrılıp daha iyi bölgelere gitme gayretindedirler. Bu açıklamayı temellendiren ise itici öğeler ve çekici öğeler ayrımıdır. Genellikle ekonomik olan itici öğeler, yetersiz toprak, istihdam yetersizliği, düşük ücretler, kıtlık, kuraklık ve nüfus artışı olarak öne sürülürken; çekici öğeler itici etkenlerin kent lehine algılanması ve kentsel yaşamın üstünlükleridir.

Bu model kırdan kente doğru yaşanan göç süreci sayesinde ücret ve istihdam oranlarının bir denge durumuna geleceği varsayımına dayanır. Çünkü göç olgusunun

istihdam bölgelerinin değişen avantajlarına bağlı farklılıkları dengelemek amacıyla düşük ücretli alanlardan yüksek ücretli alanlara doğru gerekleştini öne sürmektedir. Benzer bir itici-çekici etkenler modelini de 1966'da Everett Lee ortaya atmıştır. Ancak, Ravenstein'in değiştirilmiş modelinde itici-çekici etkenler arasında devreye giren ve bu ikisi arasındaki gerçek dengeyi etkileyen değişkenler, Lee'nin modelinde devreye giren engeller olarak ele alınmaktadır (Ersoy-Şengül, 2002:30). Erbaş (1996)'ın aktardığına göre, itme-çekme modeli, "itme" belirleyiciliğine aşırı vurgusu nedeniyle insanları kendi kontrolleri dışında belirleyen güçlere kendiliğinden tepki gösteren nesnelere olarak görmekte ve bu anlayışından dolayı da bu modelin nüfus hareketinin karmaşıklığını göz ardı etmektedir (Erbaş, 1996:30).

Neoklasik ekonominin makro kuramına göre göçün nedeni, emek konusundaki arz ve talep alanında ortaya çıkan coğrafi farklılıkta yatmaktadır. Burada makro bir bakış açısıyla bakılacak olursa, emek fazlasına sahip olan ülkeler düşük bir ücret piyasasına sahiptir. Buna karşılık sermayeye kıyasla sınırlı bir emek piyasasına sahip olan ülkelerin ücret düzeyi yüksektir. Bu durum, düşük ücretli işçilerin daha yüksek gelir elde edebilecekleri yerlere göçmelerine neden olmaktadır. Bu nüfus hareketi emek sermaye piyasasında bir denge yaratmaktadır. Bu makroekonomik modele koşut olarak sunulan neoklasik ekonominin mikro modeline göre ise bireyler rasyonel düşünce sistemlerini kullanarak maliyet/kar hesabını yapmak suretiyle daha yüksek bir kazanç elde edecekleri düşüncesi ile göç etme kararını vermektedirler (Unat, 2002:6-7).

1950 ve 1960'larda geliştirilen W.A Lewis'in modeli, neoklasik kuramlar içinde değerlendirilmektedir. Lewis "Sınırsız Emek Arzı ile İktisadi Gelişme" adlı makalesinde, az gelişmiş ülkelerde bölgeler arasında var olan dengesizliğin ve

giderek az gelişmişliğin ortadan kalkması için bu ülkelerde var olan ve büyük ölçülere varan işsiz ve gizli işsizlerin harekete geçirilmeleri gerektiğine işaret etmektedir. “Yeniden üretebilen sermaye kullanan” kapitalist sektörün gelişmesi ile kırsal kesimin “geçim sektöründe” sifıra yakın üretkenlikteki emek fazlası kentlere çekilerek “kapitalist sektör”de çalışmaya başlayacaklardır. Sermaye birikimi artışına koşut olarak büyümesini sürdürecektir olan bu sektör, “geçim sektörünün” emek fazlasını tüketip, ücretler geçimlik düzeyinin üzerine yükselince bu büyüme modelinin sınırlarına dayanılmış olacaktır. Bu aşamada ülkede bölgeler arası nüfus ve ücret dengelenmesi sağlanmış olacaktır (Ersoy, 1985:9).

1960’larda üçüncü dünya ülkelerinde artan işsizlik ve gizli işsizlik ile gizli işsizliğe karşı yaşanan kırdan kente göç deneyimi ile ilgili olarak Todaro (1980) bir model öne sürmüştür. Göçü ekonomik bir fenomen olarak ele alan Todaro, göç modeline kır ve kent gelir farklılığından daha çok, bu gelir farklılığından göç katılan bireyin ne kadar yararlanacağı beklentisine dayandırır. Göç katılacak bireyler, kır ve kent sektörleri arasında kendisi için en uygun işi seçerek kazancını göç yolu ile ne kadar arttırabileceğini dikkate alır. Beklenen kazançlar kırsal ve kentsel işlerdeki gerçek gelir farklılığı ile ve yeni bir göçmenin kentsel bir iş elde edebilme olasılığı ile ölçülür (Irmak, 1996:512). Todaro, kente göç ederek kırdan daha fazla kazanacağını ve formel bir iş bulacağını düşünen kişilerin göç edeceğini, ancak bu kararı alırken de kent ve kır arasındaki gerçek gelir farklılığından çok düşünülen gelir farklılığının en önemli ölçüt olacağını savunmaktadır. Todaro’nun modeli göç edilen yerde artan işsizlik, gizli işsizlik ve kentsel yoksulluğu göz önüne alarak göçün olumsuz etkileri üzerine vurgu yapmaktadır (Ersoy-Şengül, 2002:31).

Modernleşme okulunun önde gelen temsilcilerinden Lerner konuya daha farklı bir değişkeni ön plana çıkartarak yaklaşmaktadır. Çevre oluşumlarda merkez ülkelerin egemen kültürel değerlerinin ve tüketim normlarının yerleşmeye başlaması ile kırsal yörenin geleneksel ve durağan yapısına karşı çıkan, modernleşmeye, çağdaş yaşam tarzına kendini uyarlamaya en yatkın dinamik kesimi, bu amaçlarına ulaşma olanaklarının bulunduğu yerleşmeler olarak büyük kentlere göç etmektedirler. Lerner çalışmasında kentleşme ve modernleşme kavramlarını eş anlamlı görmektedir (Ersoy, 1985:10).

Klasik ve neo-klasik ekonomik yaklaşımlı göç modellerinin farklı noktalarına dikkat çekilerek pek çok eleştirisi yapılmıştır. Bunlardan biri işgücü hareketliliğinin ücret ve istihdam oranlarını dengeleyeceği varsayımı ile ilgilidir. Denge kuramı, kapitalist sistem içinde, kırdan ortaya çıkan işgücü fazlasının, kentlerde sanayi sektörü tarafından kullanılacağını ve ücretlerde bir denge sağlayacağını varsaymaktadır. Ancak hem doğal nüfus artışından hem de kır-kent göçünden kaynaklanan işgücü fazlası, az gelişmiş ülkelerdeki sanayi kesimi tarafından emilememiştir. Matsukawa (1991) ve Van Der Laan (1992) yerel sanayilerdeki yapısal değişiklikler ve bunların sonucu olarak ekonomik çevrenin sabit olmayan doğasına dikkat çekmiş ve bu varsayımın yeni küresel ekonomi içerisinde geçersiz olduğunu göstermişlerdir (Ersoy-Şengül, 2002:30).

Bu eleştirilere katkı sağlayan “göçle ilgili yeni ekonomi” kuramına göre göç etme kararı tek tek bireyler tarafından değil, bir hane halkının tüm fertleri hatta bazen bir topluluğun tümü gibi birbiri ile ilintili çok sayıda kişi tarafından alınmaktadır. Bu şekilde alınan kararlar beklenen gelirin en üst düzeye çıkarılmasında, gelire ilgili

risklerin azaltılmasında ve yerel piyasaların başarısızlıkları aşmasında etkili olmaktadır (Unat, 2002:8).

1980 sonrasında özellikle gelişmekte olan ülkelerde var olan yoksulluk ve toplumsal eşitsizlik konularına kalıcı bir çözüm getirilememiştir. Bu durum var olan pozitivist ve işlevselci yaklaşımların sorgulanması ve yeni yaklaşımların getirilmesi ihtiyacını doğurmuştur. Bu çerçevede kentsel sorunlar artık kentsel yaşam türünün sonuçları olarak görülmemeye başlanmıştır. Böylece, kentsel sorunların kaynağı ekonomik ilişkiler, çözümü ise yapısal reformlar olarak işaret edilmiştir. Çözümler, gözlenen olgularda değil, bu olguların içinde yer aldığı ve ilişkiler ile bağlandığı sosyoekonomik yapıları sorgulayarak bulunabilirdi. Parçalar değil, parçalar arasındaki ilişkiler önemlidir. Gecekondu sorunu, gecekondu emeğinin işgücü pazarında yeri/rolü olduğu için, gecekondu konutu işi maliyetini düşürdüğü için vardır. Bu görüşler ekonomik ve sosyal yapı ilişkisini vurgulayan Castells ve kentsel yeniden yapılanma ile ekonomik yeniden yapılanma ilişkisini vurgulayan Harvey tarafından işlenmiştir. Bu dönemde yapılan akademik çalışmalarda da kentleşme sorunu kapitalist sisteme eklemlenme sorunu olarak yorumlanmaya başlanmıştır (Şenyapılı, 2006:111).

Köyden kente göçün yerini daha baskın bir şekilde kentten kente göçün aldığı günümüzde 1950-1985 arasında köyden kente göçün dinamiğini anlamak çok önemlidir. Bu dönemin ortalarına doğru içgöçlerin akılcı-modernist yaklaşımlarla açıklanması doruğuna ulaşmıştır.1980'lerde ivme kazanan ve 1990'larda hızlanan küreselleşme ve yerelleşme, köy kent ayrımını hızla ortadan kaldırmaya başlamış ve bununla birlikte akılcı-modernist-bütüncü yaklaşımların yerini de parçacı ve post-modernist yaklaşımlar almaya başlamıştır (Akşit, 1998:26).

Bir başka eleştiri konusu ise, ekonomik temelli modellerde bireyleri kesin olarak göç kararı almaya iten nedenlerin açıklanmadığı öne sürülmüştür. Buradan hareketle davranışsal yaklaşımlar oluşturulmuştur.

3.1.2 Göç Sonrası Süreç

Ülke içi göç açısından bakıldığında, Türkiye ve Türkiye gibi az gelişmiş ya da çevre ülkelerde göç ve göçmenlik sadece demografik değil, tüm toplumsal yapıyı etkileyen karmaşık bir süreci oluşturmaktadır (Erbaş, 2002:175).

Kent sosyolojisi içinde klasik hale gelen L. Wirth (1938)'in görüşüne göre, kırdan kente göçenlerin belirli bir zaman içinde tek bir bütün olduğu varsayılan kent kültürünü benimseyecekleri öngörülmektedir. Burada Wirth, kentteki ilişkilerin giderek daha fazla resmi, parçalanmış, ikincil ilişkilere dayandığı ve dayanacağı; ailenin zayıflayacağı, akrabalığın ve komşuluğun kaybolacağı, ticari ilişkilerin ve kitle kültürünün insanın bütününe kapsayacağını ileri sürmektedir. Farklı bir yaklaşım olarak Gans (1962) ise, hem uydu kentlerde hem de kent merkezinde hala küçük köylerin var olduğunu ileri sürerek akrabalık, aile ve birincil ilişkilerin hayatın önemli yanları olduğunu ve bu değerlerin, ticari hayatın öne sürdüğü değerleri de kendilerine uydurmaya çalıştığını vurgulamaktadır (Ayata, 1996:66).

Abu-Lughod (1961) Mısır örneğinde göçmenlerin şehir yaşamına adaptasyonlarını incelediği çalışmasında, Louis Wirth tarafından ortaya atılan şehir yaşamı ve kırsal kesim yaşamı arasındaki farkları vurgulayan tezin, sanayileşmemiş doğu şehirlerine uygulandığında geçersiz olduğunun görülmesine işaret etmektedir. Wirth çalışmasında; bir şehrin ekolojik belirleyicilerinin yoğun ve kalıcı bir şekilde yerleşmiş olan büyük sayılarda heterojen insanlar olmasının başta

anonimlik, ikincil ilişkilerin öne çıkması, onaylama, değişime tolerans geliştirme ve karmaşıklık gibi belirli sosyal sonuçlar doğuracağını öne sürmüştür. Ancak, Abu-Lughod Kahire kültürünün temel olarak anonimlik, ikincil ilişkiler ve şehir yaşamına dair diğer kavramlar üzerinden tanımlanamayacağını ve Kahire göçmenlerinin, temel görevinin göçmenleri anonimlik şokuna karşı korumak olan sosyal kurumlarının aktif yaratıcıları olmak olduğunu belirtmektedir. Yazara göre Orta Doğu kültürü, kişisel ilişkilere özel yaşam ve içsel gelişmeyi feda edebilecek kadar değer vermektedir. Bu, geniş akrabalık gruplarına dayanan ilişki sistemleriyle birleşince, Batı sosyologlarının kendi tecrübelerine dayanarak söylediklerinin aksine, birincil ilişkilerin güçlenmesine yol açmaktadır. Bu kişisel ortaklıklar ağı, yüzlerce değil binlerce kişiyi kapsamaktadır (Abu-Lughod, 1961:31).

Diğer yandan Sjoberg'in kuramsal yaklaşımında kentler sanayi öncesi kent, geçiş dönemi kenti ve sanayi kenti olarak dönemlere ayrılmıştır. Sjoberg'in sanayi öncesi kentte yoğun bir sosyal ve mekansal ayırım olduğundan söz eder. Ekonomik ve sosyal örgütlenmeye bağlı olarak örneğin; din, aile, ve lonca gibi sosyal kontrol mekanizmalarından söz etmektedir. Geçiş dönemi kentinde kentte yaşayanların, sanayileşmekte olan ortama uyumunu sağlayan kimi uyum mekanizmaları ortaya çıkmaktadır. Bu mekanizmalar aracılığı ile kırsal kesimden göç eden birey karmaşık kentsel ortama uyum sağlamaktadır. Akraba ve hemşehrileri kentsel yaşam tarzının gerekleri konusunda kente göç edenlerin eğitilmesinde etkili olmaktadır. Ayrıca bu mekanizmalar kente yeni gelen göçmenlerin kırsal kesimle ilişkilerini sürdürmesine yardım etmektedir. Bu mekanizmalar sayesinde kentsel yaşamın etkilerinin kırsal yaşama da yansması mümkündür. Geçiş dönemi kentinde modern kesimin gelişme hızının, kırsal kesimden kente gelen kişilere iş sağlamaya yeterli olmaması

sonucunda marjinal kesim doğmaktadır. Burada geleneksel yapıdan modern yapıya dönüşümünü sağlayan toplumsal mekanizmaların sanayi kentini ortaya çıkaracağı varsayılmaktadır (Aslanoğlu, 1998:32-41).

Burada Kıray (1982) tarafından geliştirilen tampon mekanizmalar kavramından söz edilebilir. Toplumsal değişim zamanlarında, toplumun daha hızlı değişen unsurlarıyla daha yavaş değişen unsurları arasında oluşan boşluklar, uyum ve dengeyi sağlayacak kurumlar ve ilişkilerle doldurulur ya da eski kurumlar yeni işlevler kazanır. Kıray, değişimin bunalımsız olmasını sağlayan, toplumsal çözümlenin önüne geçen bu kurum ve mekanizmaları tampon mekanizmalar olarak tanımlamaktadır.

Ülkemizde tampon mekanizmalar olarak tanımlanabilecek kurumlar ve ilişkiler devam etmektedir. Gelişmekte olan ülke kentlerinde özellikle Türkiye’de Sjoberg’in 1960’lı yıllarda geliştirdiği kuramsal çerçeve içinde öngörülen dönüşüm gerçekleşmemiştir. Bu durum araştırmacıları farklı kavramsal arayışlara yöneltmektedir.

Yakın zamana kadar göç üzerine yapılan araştırmalarda en etkin görüş olan modernleşme okuluna göre piyasa mekanizmasının müdahalesiz çalışması için gerekli olan ortamın sağlandığı sistemlerde, göç mekanizması, emek gücünün bölgeler veya daha genel olarak mekansal birimler arasında dengenin oluşmasında katkıda bulunur. Büyüme hızının görece düşük olduğu yörelerden daha gelişmiş yörelere yapılan göç hem emek gücü gereksinimi az olan birinci bölgedeki istihdam baskısını, hem de toprak/emek oranını ve dolayısı ile verimliliği olumlu yönde etkilemekte hem de ikinci bölgenin gereksinim duyduğu işgücünü sağlamaktadır. Zaman içinde, gelişmiş kentsel yöreye yerleşen yeni nüfusun yaratacağı yeni talep

az gelişmiş kırsal yörede üretim artışı ve işgücü talebi doğuracak ve böylelikle göç oranı düşecektir. Kırsal kesimde nüfus fazlasının ortaya çıkışı ile bu süreç yeniden başlayacak, uzun dönemde bölgeler arası nüfus dengesi sağlanmış olacaktır. Bu denge kuramına göre, piyasa mekanizmasının çalışmasına dışarıdan bir müdahalenin yapılmadığı durumlarda bölgeler arasında sözü edilen nüfus dengesi sağlanmış olacaktır. Bu çerçevede göç, dengesizlikleri giderici olumlu bir mekanizma olarak değerlendirilmektedir (Ersoy, 1985:8-9).

Buna karşılık bağımlılık okulu, modernleşme okulunun tersi bir iddia ile, piyasaya müdahale edilmediği takdirde göçün kırsal bölgeler aleyhine işleyen, bu bölgelerin insan ve sermaye kaynaklarını azaltarak, dengesizlikleri arttıran bir süreç olduğunu vurgulamaktadır.

Bağımlılık okulunun çıkış noktasını çevre oluşumlarda anılan anlamda bir bütünleşme sürecinin gerçekleşmeyeceği savı oluşturur. Böylelikle tartışma kavramın teleolojik içeriğinden çok, anılan sürecin çevre oluşumlarda gerçekleşme olasılığına yöneltilmiştir. Bağımlılık okuluna göre çevre oluşum kentlerinde gözlemlenen bu farklılığın kaynağı, çevre ile merkez ülkeler arasında var olan bağımlılık ve sömürü ilişkilerinde aranmalıdır. Anılan ilişkiler var olduğu sürece toplumun farklı tabakaları arasındaki uçurumlar artacak ve “marjinalleşme” kalıcı bir olgu olarak daha da geniş toplum kesimlerine yayılacaktır. Dolayısı ile evrim bütünleşme değil, marjinalleşme yönünde gelişecektir (Ersoy, 1985:17).

Diğer yandan önemli bir tartışma alanını üretim tarzlarının eklenmesi oluşturmaktadır. Üretim tarzı biçimsel soyut bir kavramdır. Tarihsel olmadığı gibi, zamana bağımlı da değildir. Bu çerçevede, üretim tarzları arasında zorunlu bir tarihsel sıralama yoktur. Toplumsal formasyonlar ise gerçek, somut yapılardır ve

egemen üretim tarzı tarafından örgütlenmektedirler. Eklemlenme kavramı ise, durağan bir ilişkiden çok, bir süreç olarak birbirini karşılıklı etkileyen birden çok üretim tarzı arasındaki savaşımın durumunu anlatmaktadır. Bu ilişki türü, üretim tarzlarının birisinin egemen olduğu durumlar için de geçerlidir (Ersoy,1984:12-14).

Eklemlenme yaklaşımı çabası, içi içe girmiş ilişki ve bağlantıların oluşturduğu dinamikleri inceleme yönündedir. Bu yaklaşım ulusal ekonomileri ayrılmaz ve karmaşık bağlarla birbirine bağlanmış, birbirlerini yapıların izin verdiği ölçülerde karşılıklı olarak etkileyen farklı üretim tarzlarının bir bütünü olarak kavrar ve inceler. Öncelik durağan sınıflamalardan çok dinamik ilişki ve oluşum süreçlerine verilir (Ersoy:1984:18).

Üretim tarzlarının eklemlenmesi yaklaşımında toplumsal formasyon, tek bir üretim tarzı ile yapılanmış olabileceği gibi, hiçbir üretim tarzının baskın olmadığı bir tarzlar bileşimi olarak kavranmaktadır. Bu çerçevede göç sonrası süreçte kentle bütünleşme, tek yönlü olarak göçmenlerin kentte var olan ekonomik ve kültürel sistemi olduğu gibi benimsemesi değildir. Bu süreçle farklı kültürel ve ekonomik yapıların birbirlerini karşılıklı etkilediği, eklemlenmiş bir kent sistemi oluşmaktadır (Ersoy,1985:18).

3.2 Sınıf Kimliğinden Kültürel Kimliğe: Dünyada Farklılaşan Kimlik

Tartışmaları

Sosyal bilimler alanında son dönemde yoğun bir şekilde tartışılan konuların başında, dünya ölçeğinde yaşanan toplumsal ekonomik dönüşümleri analiz etme çabası gelmektedir. Bir yandan kapitalist sistemin yaşadığı dönüşümler ile bunun küresel ve ulusal boyutlarda ekonomiye yansımaları tartışılırken diğer yandan toplumsal değerlerin farklılaşması, değişmesi süreçleri anlaşılmaya çalışılmaktadır.

Bu değişim sürecinde özellikle, iletişim ve ulaşım teknolojilerinde yaşanan hızlı gelişmenin de etkisiyle yeni kimliklerin kurgulandığı ve bu kimlik arayışlarının “yeni sosyal hareketler” olarak tanımlandığı bir dönemden söz edilmekte, nihayetinde devletin ve sivil toplumun rolü tartışılmakta, kamusal ve özel alanın rolü yeniden çizilmektedir.

Günümüz sosyal bilim araştırmaları içinde toplumsal hareketler önemli bir yer tutmaktadır. Bu hareketler uzun zamandır kentsel hareketler, etnik hareketler, kadın hareketi ve çevre hareketi gibi sınıflamalar altında ve her hareketin kendi anlamı içinde farklı düzlemlerde tartışılmaktadır. Bu hareketlerin devlet toplum ilişkilerindeki etkileri ve sınıfsal hareketlerden farklılıkları ve toplumsal tabakalaşmaya etkileri dikkat çekmektedir. Toplumsal hareketlerin dikkati çeken özelliği yaygın olması ve siyasal toplumun dışında kalan alanlarda, kendiliğinden oluşan enformel gruplar, cinsiyet grupları, yerel gruplar gibi gruplarca gerçekleştirilmesidir (Erder, 1997:21-22).

Günümüzde dünyada bir yandan işçi sınıfı hareketlerinin başarılarıyla elde edilmiş birçok kazanım eşitlik ve yurttaşlık hakkı olarak yerleşmekte, diğer yandan devletler bu tür talepleri karşılamakta yetersiz kalmaktadırlar. Küreselleşen bir dünya ve gelişen iletişim teknolojileri bir yandan siyasal, ekonomik ve toplumsal haklar yönündeki taleplerin tüm dünyada duyulmasına imkan verirken bir yandan da toplumsal hareketlerin yayılmasını kolaylaştırmaktadır. Bu bağlamda var olan demokrasi söylemleri ve yurttaşlık tanımları ile bu tanımların dışında kalan kitlelerin talepleri ve katılım biçimlerinin oluşması tartışma konusudur. Böyle bir durumun temelinde demokrasinin krizi tartışmaları yatmaktadır.

Son otuz yıldır liberal demokrasinin krizinden söz edilmektedir ve krizin merkezinde demokrasiden ne anlaşıldığı sorusu yatmaktadır. Bu tartışma alanı içinde, modern temsili demokrasinin radikal bir dönüşümden geçirilmesi gereğine yapılan vurgu ile liberal kurumlara dayanak oluşturan meşruiyet anlayışı sorgulanmakta ve demokrasi ile etkin yurttaş katılımı arasındaki bağ yeniden gündeme getirilmektedir. Etkin yurttaş katılımı, bir yandan kolektif eyleme ve toplumsal hareketlere ilişkin kuramsal ve ampirik çalışmaların ilgi odağını oluştururken, diğer yandan da demokrasiyi yurttaşlar arasındaki etkileşime ve diyaloga dayalı bir süreç olarak değerlendiren müzakereci demokrasi kuramları, yurttaşların etkin katılımıyla gerçekleşen kamusal konuşma deneyimleri üzerinde yoğunlaşmaktadır (Doğanay, 2003:13).

Eski sosyal hareketler ekonomik olarak tanımlanan sınıf tabanına sahiptir, bu nedenle de işçiler ve orta sınıfı mobilize eder. Buna karşılık yeni sosyal hareketlerin tabanını her ne kadar yeni orta sınıf oluştursa da sınıf ilişkileri/ekonomik çıkarlar ile açıklanamayacak bir yapıya sahiptir. Bu çerçevede gelişen hareketler siyasi düzlemde değişikliği hedefleyen sosyopolitik yönünü değil, mevcut değerler, normlar ve kimlik yapılarında değişim vurgusu yapmaktadırlar (Çayır, 1999:23).

Kültür üzerinden yükselen kimlik ve farklılık tartışmaları çerçevesinde “yeni sosyal hareketler” 1980’li yıllarda Batıda başlamış ve özellikle yeni-liberal söylemde gündemi tamamen meşgul eder bir biçim almıştır. Bu alanda yapılan tartışmalarda esas olarak vurgulanan, artık sınıf tabanlı kitlesel hareketlerin bitmiş olduğu temel savı çerçevesinde şekillenmektedir. Bu tartışmalarda, günümüz toplumlarının sınıf yapısının değiştiği ve bu nedenle eski sınıf yapısının yerini ağırlıklı olarak “yeni orta sınıflar”ın aldığı; bu değişimle bağlantılı olarak sınıf ve sınıf kimliğine dayanan “eski

sosyal hareketler”in yerini günümüzde kültürel kimliklere dayanan çeşitlenmiş sosyal hareketlerin, diğer bir deyişle “yeni sosyal hareketlerin” aldığı, bu hareketlerin ise ekonomik çıkarlar çerçevesinde değil kültürel kimlik ve kimlik inşası çerçevesinde bir araya geldiği, kültürel kimlikler üzerinden yükselen bu yeni sosyal hareketler aracılığıyla da demokrasinin yükseleceği ve geliştirileceği vurgusu yapılmaktadır. Kimliklere yapılan bu vurguda bireyin “özgürleşimi” ile toplumun demokratikleşmesi özdeşliği varsayılmaktadır (Erbaş ve Coşkun,2007:5-6).

Yeni sosyal hareketler paradigması ağırlıklı olarak sivil toplumdaki kimlik inşası sürecine vurgu yapmaktadırlar. Bu durum teorisyenlerin yüzlerini kültürel alana dönmelerine ve siyasal etkinlikleri atlamalarına neden olmaktadır. Bu noktada Cohen ve Arato kimliğin kurgulanmasının hem sivil hem politik düzeyde demokratik alanlar yaratmak için bir güç mücadelesi gerektirdiğini ve hem politik hem ekonomik alanın hedeflendiğini belirtmektedir (Çayır, 1999:26).

Kültür ve kimlik kavramlarının değişen anlamlarına vurgu yaptığı çalışmada Eagleton, kimliğin bir zamanlar fazlasıyla dışlayıcı bir kavram olsa da artık çok az şeyi dışarıda bıraktığına işaret etmektedir. Kavram aşırı uzmanlaşmıştır ve daha klasik bir kültür düşüncesiyle bunu gidermenin yollarını aramak yerine, modern yaşamın parçalanmışlığının bir yansıması olarak karşımızda durmaktadır. Eagleton (2005)’un aktardığına göre Fransız yazar Julien Benda şöyle yazmaktadır; “her birey, daha önce görülmemiş bir özbilinçlilikle kendisine odaklanıyor ve dili, sanatı, edebiyatı, felsefesi, uygarlığı ve kültüründe ötekine karşı mücadele etmeye hazırlanıyor.” Evrensel özneliğin bir biçimi olarak, yalnızca ortak insanlığımız yoluyla paylaştığımız değerlere işaret eden kültür kelimesi ekseninden sapmaya başlamış ve tamamen zıddına yönelmiştir. Artık, özgül bir kimliğin –ulusal, cinsel,

etnik, bölgesel- aşkınlığından çok olumlaması anlamındadır. Bu kimliklerin hepsi bastırıldıklarını düşündüklerinden, bir zamanlar konsensus zemini olarak görülen şey çatışma alanına dönüştürülmüştür (Eagleton, 2005:50-51).

Bauman (2001)'a göre kimlik modern bir icattır. Modernliğin kimliğin yerinden edilmesine yol açtığını ya da kimliği “yüksüzleştirdiğini” söylemek bir laf kalabalığıdır, çünkü kimlik sorun haline gelen değil, sorun olarak doğan bir kavramdır. Kimlik en başından beri, “yerinden edilmiş” ya da “yüksüzleştirilmiş” olmaktan başka hiçbir görünür ve kavranır varlık biçiminde ortaya çıkmayacaktır. Bu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

Kişi, ne zaman kendisinin nereye ait olduğundan kuşku duyarsa, kimlik üzerine o zaman düşünüyor. Yani ortada, görünen davranış biçimleri ve kalıpları arasında kendisinin nerede durduğundan ve etrafındaki insanların kendisinin bu duruşunu / yerini doğru ve uygun nasıl kabul edeceklerinden nasıl emin olacağından emin olmadığı zaman. “Kimlik”, işte bu belirsizlikten kaçış arayışına verilen addır. Dolayısıyla da bir ad gibi görünen “kimlik” bir yüklem gibi davranıyor: yalnızca gelecek zamanda görülüyor. Çoğu zaman maddi bir varlığın bir sıfatı olarak görülse de aslında kimlik bir proje ve bir koyutun ontolojik statüsüne sahiptir. Kimlik, istenen ve / veya aranan şeyin “olan” şey üzerine yansıtılmasıdır; fakat bir şartla: “aranan / istenen” e karşı, kendi gayretiyle direnmek “olan” a kalmıştır; ya da daha doğrusu, kimlik, “olan” ın yetersizliği ve natamamlığının dolaylı bir biçimde onaylanmasıdır (Bauman, 2001:112).

Hall (1991)'a göre kolektif toplumsal kimlikler modern dünyayı üreten uzun tarihsel süreçler tarafından biçimlendirilmiş ve sağlamaştırılmıştır. Bu kimlikler sanayileşme, kapitalizm, kentleşme, dünya piyasasının oluşumu, toplumsal ve cinsiyete dayalı işbölümü, bireysel ve toplumsal yaşamın kamu ve özel şeklindeki büyük ayrımı; ayrıca ulus devletin egemenliği ve Batılılaşma ile modernlik anlayışı arasındaki özdeşleşme tarafından sağlamaştırılan kimliklerdir (Hall, 1991:45).

Modernite, kimliği akışkan, çoğul, şahsi ve öz dűřünüřsel hale getirip, bir değişim ve yenileşme getirmiştir. Eski hayat tarzlarının, değerlerin ve kimliklerin ortadan kalkmasına paralel olarak yenilerinin inşası başlamıştır. Bu eskiyi yadsıma ve yeniyi onama ister istemez bireysel ve toplumsal kimliğin bir “öteki” eksenini etrafında belirlenmesine yol ağmıştır. Modern kimliğin nitelikleri sabit ve değişmez bir mahiyet kazanmıştır. Oysa, postmodernizmde kimlik, daha istikrarsız ve kırılđan hale gelmiştir. Postmodernizm, modernizmin kimlik nosyonunu bir mit ve yanılısama olarak sorunsallaştırmıştır. Özne, merkezi olmaktan çıkarak parçalanmış, kimliğin tek ve değişmez temeli kayđan hale gelmiştir. Böylece, modern bireysel ve sosyal kimliğin dili olan “öteki”nin yerini postmodern “hayat tarzı” almıştır (Sarıbay, 1996:39-40).

Kimlik, modern zihin ve pratiğe bireysel bir ödev olarak girmiştir. Belirsizlikten kaçışın yolu bireye kalmaktadır. Kimlik- inşası ve kűltür kavramları birbirini tamamlayan, birbirlerini anlamlandıran ve dolayısıyla da yalnızca birlikte doğabilen kavramlardır. “Yerinden edilmiş” kimlik, bireysel seçme özgűrlűđü ile bireyin uzman rehberliğine bağımlılığına aynı anda girmiştir (Bauman, 2001:113-114).

Hall (1995)’a göre modernite millet, ırk, sınıf, cinsiyet gibi kapsayıcı ve homojen bir bűtűnlűđe iřaret eden ve kapsadıđını tanımladıktan sonra bařka bir řey olma fırsatını vermeyen kodlar sunmuřtur. Ancak bu büyük toplumsal kimliklerimizin hiç biri dűnyayı kavramsallařtırmamızda artık geçmiřte olduđu gibi bir toplumsal, tarihsel ya da epistemolojik yer tutmamaktadır. Gűnűműzde homojen grűntűlerin arkasındaki farklılıklar belirginleřmeye bařlamıřtır ve bazı insanlar kendilerini eski kimlikleriyle tanımlamaya devam ediyor olsalar bile modern kimliklerin insanları bir

yerlere yerleştirecek gücü kalmamıştır. Başka bir deyişle, Hall'a göre insanlar kendilerine biçilen kimlikler istememektedirler. Bu nedenle yeni zamanları niteleyen şey öznenin geri dönüşüdür. Kolektif toplumsal özneler –sınıf, ulus ya da etnik grup gibi- daha parçalı ve çoklaşmış hale gelirken, birey özne daha önemli hale gelmiştir. Özne artık, parçalı, tamamlanmamış, farklı referans çevrelerinde değişen, dolayısıyla birden çok sayıda kendini tarif eden bir özne olarak kavranmaya başlamıştır (Hall, 1995:109-110).

Her ne kadar kimlik politikaları modern zamanların önemli bir olgusu olsa da, yeni kimlik politikalarını niteleyen konu, farklılık ve ötekilik üzerine yaptıkları vurgudur. Modern zamanlarda sosyal hareketlerin itici gücü eşitlik idealiydi. Bugünün toplumsal hareketleri ise “otantisitelerini” öne çıkarmaktadırlar (Çayır, 1999:28). Bu bağlamda Türkiye’de yapılan tartışmaları da yakından etkileyen kültürel kimlik tartışmaları önemlidir.

Kültürel kimlik üzerine iki farklı düşünme yönteminden söz edilebilir. Birinci görüşe göre kültürel kimlik, yüzeysel ya da yapay olarak başka yüklenmiş “benliklerin” içinde saklı, ortak bir tarihleri ve ataları olan insanların ortak noktası olan “benlikler” olarak tanımlanır. Bu tanımlamaya göre, kültürel kimliklerimiz ortak tarihsel deneyimlerimizi ve paylaşılan kültürel kuralları yansıtır. Bunlar, gerçek tarihimizin değişen bölümleri ve iniş çıkışlarının etkisiyle bizi değişmez ve sürekli algı dayanakları ve anlamları olan bir halk haline getirir ve bu başka farklılıklardan daha önemlidir (Hall, 1998:174).

Kültürel kimlik konusundaki diğer görüş ise birçok benzerlik noktasını kabul eder ancak aynı zamanda önemli farklılık noktalarına da işaret eder. Bu farklılıklar gerçekten ne olduğumuzu belirler. Bu ikinci anlamda kültürel kimlik “var olma”

kadar bir “olma” meselesidir. Geçmişe ait olduğu kadar geleceğe de aittir. Kültürel kimlikler bir yerden gelir, tarihleri vardır. Buna karşın tarihleri olan her şey gibi, sürekli dönüşüme maruz kalırlar. Sonsuza kadar kökleşmiş olmaktan çok uzaktırlar. Bitmeyen tarih, kültür ve güç “oyun”larına bağımlıdırlar. Başka bir deyişle, kimlikler bizi konumlayan ve kendimizi konumladığımız farklı durumlara verdiğimiz isimlerdir (Hall, 1998:177).

Diğer yandan, ötekiliğin bir içsel dürtü olduğu düşüncesi bizim kültürel kimlik anlayışımızı değiştirir. Bu bakışa göre, kültürel kimlik tarihin üzerinde hiçbir iz bırakmadığı, içimizdeki bir tür evrensel ve aşkın bir ruh değildir. Kültürel kimlikler tarih ve kültür söylemleri içinde oluşan değişken özdeşleşme ya da birleşim noktalarıdır. Bir özellik değil konumlamadır. Bu nedenle her zaman bir kimlik politikası, bir konum politikası vardır (Hall, 1998:178). Farklılığın kültürel politikası hem kimliklerin birbirlerine bağımlı ve bağıntılı doğalarını hem de onların birbiriyle kıyaslanamazlıklarını ve özerk olmaya ilişkin siyasi haklarını kabul eder.

Kimlik, deneyimlerin ve öznel konumun farklı öğelerinden oluşur ama eklemlendikleri zaman özgün öğelerinin toplamından daha fazla bir şey haline gelir. Örneğin, sınıfsal öznelliklerimiz yalnızca cinsiyetimizle yan yana birlikte var olamazlar. Daha çok sınıfımız cinsiyetleşmiş, cinsiyetimiz ise sınıflaşmıştır. Rutherford (1998)’a göre kimlik asla durağan bir konum değildir, geçmişinin ve ne olacağının izlerini taşır. Ama böylesi bir anlayış, kimliklerin değişimini ve sapmalarını kabullenirken, sınıf oluşumunun söylemsel olmayan öğelerini ve herkesin nereye ne kadar gidebileceğini belirleyen, güçlü kısıtlayıcı bir rol oynayan sermaye mantığını da göz ardı etmemelidir (Rutherford, 1998:3-24).

Bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de kültürel kimlik üzerine yükselen hareketler oldukça geniş bir tartışma alanı bulmuştur. Osmanlı geleneğinden sonra, ulus devlet yaratılması sürecinde yapılan tartışmalarla da birleşince konu Türkiye açısından oldukça önemli görünmektedir. Türkiye’de sivil toplum ve kamusal alan tartışmaları ile İslamcı, Kürt ve Alevi grupların kimlik söylemleri de konunun gündemde kalmasına katkı sağlamıştır.

3.2.1 Türkiye’de Kimlik Tartışmalarının Tarihsel Gelişimi

Modern ulusal kimlikler feodal üretim biçimlerinden kapitalist üretim biçimlerine geçerken şekillenmişlerdir. Bu geçişin tarihi sırası ve devrim veya evrim şeklinde ortaya çıkışı ulusal birimlerin temel niteliklerinin oluşmasında önemli bir rol oynamıştır. Osmanlı Devleti’nde modern ulus-devlete temel teşkil edecek, etnik ve kültürel açıdan türdeş bir halk tabanı bulunmamaktadır. Osmanlı-Türk halkının ulusal karakterinin hakim unsuru, siyasetle ilişkili şekilde kendini göstermiştir (Timur, 1998:127-128). Osmanlı Devleti’nin özellikle son on yılı yoğun bir kimlik tartışması içinde geçmiş, Osmanlı kimliğini tanımlamada başlıca üç tez olarak, Osmanlılık, İslamcılık ve Türkçülük çatışma içinde olmuştur (Özbudun, 1998:151). Osmanlı döneminde zihinleri bu kadar meşgul eden kimlik sorunu Cumhuriyet yılları boyunca da varlığını devam ettirmiştir.

Tarihsel olarak bakıldığında ideoloji alanında, dolayısıyla da Türkiye’nin kimlik sorunları düzleminde, Osmanlı’dan bu yana en etkin olmuş proje milliyetçiliktir. Keyder (1993)’e göre bu etkinliğin nedeni sadece milliyetçiliğin arkasında devlet otoritesinin olması ve hakim iktidar ideolojisi olması değildir. Bunların yanında, toplumun, milliyetçilik vasıtası ile kendi kaderine sahip çıktığına olan inancı da ideolojiyi güçlendirmektedir (Keyder, 1993:115).

Bu dūşünsel temel ardından Cumhuriyetin kurulmasından sonra, toplumsal mūhendislik çabaları kūltūrel kimlięi koruma projesini arka plana atmıřtır. Cumhuriyeti kadrolar merkezi devleti yūcelterek geleneksel iliřkilere karřı çıkmıřlardır. Modern iliřkilerin modern öncesi baęların yerine geçmesini sadece zamana bırakarak deęil, okuluyla, radyosuyla, yasalarıyla, gerektięinde de zor kullanarak saęlamaya çalıřmıřlardır. Milliyetçilik bir modernleřtirme ideolojisi ve pratięi iřlevi gōrmūřtūr. Bu baęlamda Tūrkiye’de geleneęin icadı deęil de tepeden oęretilmesinden sōz etmek gerekir, ūnkū Cumhuriyetin kuruluş yıllarında Tūrki kimlięi inřa edilirken geçmiř ile sūreklilik kırılmıřtır. Bu kırılmanın nedeni, bu dōnem devlet seçkinlerinin tercihleri ile ilintili olmasının yanı sıra, kūltūr ile medeniyeti sentezleme misyonunun organik bir Tūrki tarihinin olmamasının bir uzantısıdır (Keyder, 1993; Kadıoęlu, 1998).

Genel olarak sōylenecek olursa, Tūrkiye’de farklı dōnemlerde farklı kimlik algılamalarının ōne çıktıęı gōzlenmektedir. 1950’lere kadar yurttařlık anlayıřı temelinde dayanan kimlik ōne çıkmıřtır. Ařiret, cemaat, tebaa kimliklerinin yerine, aile ve vatandař kimlikleri geçirilmeye çalıřılmıřtır. 1950’lerde siyasi parti aidiyetleri ōne çıkmıř, 1960’larda saę ve sol siyasi kimliklere dōnūřerek 1980’lere kadar sūrmūřtūr. 1970’lerde sendikal iřçi hareketi būyūk bir oęrūtlenme gerçekleřtirmiř sınıfsal kimlikler ōn plana çıkmıřtır. 1980’lerde yūkselen feminist hareket ile birlikte toplumsal cinsiyet kimlikleri tartıřılmaya bařlanmıřtır. 1980’ler ve 1990’larda kōktenci İslami oęrūtlenmeler ve buna karřın Alevi oęrūtlenmesinin kentlerde yūkselmesiyle dinsel kimlikler ōn plana çıkmıřtır. Daha ōnceleri devlet sōyleminde çeřitli řekillerde tanımlanan ve 1980’lerin ikinci yarısında ve 1990’larda

Kürt etnik kimliği olarak kabul edilen alan ile birlikte etnik kimlikler tartişma konusu olmuştur (Akşit, 1998:32).

Özellikle 1980'lerden bu yana kültürel kimlik olgusu, ve bu olgu üzerinden gelişen kimlik siyasetleri geniş bir tartişma alanı bulmaktadır. Kültürel kimlik, bir taraftan modernleşme sürecinin devlet, ekonomi ve kimlik düzeyinde işleyiş tarzını eleştirel bir çözümlene sürecine sokulmasını gerektirirken, diğer taraftan da etnik ve dinsel temelde ciddi çatışmaların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bugün, Türkiye'de devlet-toplum/birey ilişkilerini kültürel kimlik olgusunu tartişmadan anlamak olanaklı olmadığı gibi, kimlik-temelli taleplere, sorunlara ve çatışmalara demokratik çözüm bulmak da bir gereklilik olarak karşımızda durmaktadır (Keyman,2005). Bu dönemin koşulları içinde belirginleşmeye başlayan kimlikler sorgulaması sonucunda mevcut kolektif kimliklerin yeniden tanımlandığı ya da yeni kimliklerin ikame edildiği bir sürece girilmiştir.

Böyle bir tablo oluşmasında uluslararası koşulların olduğu kadar Türkiye'nin kendine özgü koşullarının da etkileri olmuştur. Türkiye'de 1980 askeri darbesinin ardından ciddi siyasi istikrar ve baskı önlemleri benimsenmiş, aynı zamanda da eski liberal yönelimli anayasanın yerine, katı ve kontrol yönelimli bir anayasa getirilmiştir. Aynı zamanda bu dönemde ekonomide liberalizm savunulmuş ve dünya ekonomisiyle tam bir entegrasyon hedeflenmiştir. Bu durum sınıflar arası denge sağlamaktan çok, sınıflar arası uçurumun artmasına hizmet etmiştir.

On yıl boyunca sürdürülen globalleşme politikasının yol açtığı ekonomik dönüşümlerin faydaları bütün nüfus tarafından eşit biçimde paylaşılmadığı gibi, sosyal ve ekonomik yapıdaki değişimler politik liberalizm ile tamamlanmamıştır. Sistem yeni politik talepleri karşılayamamış ve tartişmalara neden olmuştur. Giderek

yoksul kesimlerin hoşnutsuzluğun artmış, öfke ve huzursuzluklar meydana gelmiştir 1990'lı yıllar boyunca bunların yansımaları görülmüştür (Ayata,1998:159).

Başka bir deyişle, Türkiye açısından bakıldığında modernleşme ve giderek küreselleşme sürecinin bir yandan yapıcı diğer yandan ise tahrip edici bir etki yarattığı gözlenmiştir. Çevre ülkelere özgü koşulların getirilmesi ile kalabalık nüfuslar yerinden- köyünden, geniş ailesinden, geleneksel dayanışma ilişkilerinden- etmiş ve alışık olmadığı ilişkilerle yüz yüze bırakmıştır. Öte yandan projenin gereklilikleri ile edinmesi gereken kimlik ve kültürel öğeler belirlenmiştir. Yani, bu noktada tepeden inmece bir politika izlenmiş ve konsensüs zemini yaratılmamıştır (Kural,1995:89). Günümüz koşullarında kırdan kente göç eden ve kentte kimliklerini yeniden inşa eden kitleler kamusal alanda görünür olmakta, siyasala alana katılma çabası vermektedirler.

Diğer yandan Kadıoğlu merkez-taşra dinamiğinin Türkiye'nin en önemli meselelerinden biri olduğuna işaret etmektedir ve bu durumu üç temel noktada özetlemektedir. İlk olarak, merkezin taşra üzerindeki tavrının Osmanlı geleneğinin bir uzantısı olarak bulunduğunu belirtmektedir. İkinci olarak, Türk milliyetçiliğinin, diğer doğu milliyetçilikleri gibi, içinde barındırdığı çelişkilerin devletin bu merkezi tavrını pekiştirdiğini söylemekte ve üçüncü olarak da, Türkiye özelinde, Cumhuriyet dönemi devlet seçkinleri üzerinde anlaşılabilir ortak bir Türk kimliği olmadığı için, belli tercihler çerçevesinde bir millet inşa etme misyonunu yüklediklerini ve bunun da devletin merkezi rolünde bir sıçramaya neden olduğunu vurgulamaktadır (Kadıoğlu,1998:201-209). Merkezi devletin bu denli egemen olduğu bir kültürde resmi kimlik de mutlakçı bir seyir izlemiştir. Bu noktada kır ve kent arasındaki

farklılıklar, göç ve göç sonrası kent dinamiklerinin incelenmesinin önemi bir kez daha görülmektedir.

3.2.2 Türkiye’de Kentsel İlişki Ağları ve Kimlik Tartışmaları

Göç olgusu doğası gereği mekansal olduğu kadar toplumsal devingenliği de getirmektedir. Kente göç edenler, kentte varolabilmek için mevcut yapıyı ve kurumları kullanmak durumundadırlar. Akşit (1998)’in işaret ettiği gibi, geleneksel ve tarımsal cemaatlerden kentsel sanayi ve hizmetler sektörlerindeki modern ve akılcı örgütlenmelere doğru akan göçmenler bir yandan eski ilişkileri ve kimliklerini sürdürme, öte yandan yeni ilişkileri ve kimlikleri kurma ve dönüştürme yoluna gitmektedirler (Akşit, 1998:31).

Kentleşme olgusu nüfusun yer değiştirmesi nosyonuna ek olarak, bunu aşan ekonomik, toplumsal ve kültürel değişim sürecine de işaret etmektedir. Nalçaoğlu’na göre; toplumsal, ekonomik, kültürel gibi sıfatların tanımladığı alanlarla karşılaştırıldığında soyut kalan alan “kent kimliği” kavramıyla tanımlanabilecektir. “Kent kimliğini tek tek insanların zihinlerinde oluşan kent imgelerinin, kişisel gerçekliklerin dışında, ancak yine de onlarla örülmüş, maddesi olmayan bir medium’da yeniden biçim buluşu şeklinde kavrayabiliriz” (Nalçaoğlu, 1999:65).

Türkiye’de kentleşmenin klasik anlamda, yani, modernleşme literatürünün öngördüğü biçimde bir kent kültürü yaratamamış olması bir sorun olmaktadır. Modernleşen ve giderek uluslar arası sermaye ile bağlantılarını güçlendiren kentler bunu belli nüfus gruplarını dışlayarak yapmaktadırlar. Sonuç olarak kentli nüfus bir yandan atomize olmuş modern kentli bireyleri, diğer yandan ise kimliklerini cemaat aidiyetleri ile tanımlayan, geleneksel yaşam tarzlarından taviz vermeyi düşünmeyen ve hatta küresel kentin modernleşme yönündeki ısrarlı taleplerine zaman zaman

tepkisel yanıt veren gruplardan oluşmaktadır (Nalçaoğlu, 1999:67). Türkiye kentleşmesinin kendine özgü koşulları nedeni ile kente göç süreci sonrasında dayanışma ilişkileri ve cemaat yapıları bulunmaktadır. Bu yapılar kentsel alanda çeşitli var olma stratejileri, ekonomik ve sosyal ortaklıklar geliştirirken dünya çapında yaşanan gelişmeler özellikle kimlik yapıları üzerinde dönüştürücü etki yaratmıştır. Yaşanan bu cemaatleşme ve kimlik söylemine yapılan vurgu devlet toplum ilişkilerinin de dönüşmesi ihtiyacını beraberinde getirmiştir.

Açıkça söylemek gerekirse, küresel süreçlerin kentler üzerindeki etkisi, çeşitli yerler arasındaki farklılıkları gündeme getirirken eş zamanlı olarak kentli kimliklerin tanımlanması konusunda da esnek bir ortam yaratmıştır. Küresel süreçlerin ekonomik, siyasal ve kültürel olarak etkili olduğu kentlerde, değişik toplumsal gruplar farklı aidiyetlerini yeniden keşfetmektedir ve kimlikler gündelik hayatlar içinde yeniden kurulmaktadır. Kimlikler kentsel mekanla bağlamsal ilişkili, farklı kimliklerle etkileşim içinde oluşmaktadır (Aslanoğlu, 1998:11-12). Küreyerelleşme olarak da tanımlanabilecek bu süreçte keşfedilen aidiyetler daha özel kimliklerde kendisini ifade etmektedir. “Hemşehri” kimliği, “tarafdar” kimliği ve benzeri cemaat kimlikleri, küreselleşme ile paralel olarak kendilerini tanımlamaktadırlar (Özkan, 2005:286).

Kent kültüründeki farklılaşmalar Batıda postmodern teoriler çerçevesinde tartışılırken, Türkiye’de 1950’lerden itibaren hızlanan göç hareketleri çerçevesinde, oldukça uzun bir zamandır gündemdedir. Göç sonrasında mekansal yapıda meydana gelen değişimler, kültürel alanda da değişiklikler yaratmaktadır.

King (1998)’e göre maddi dünya ile zihinsel dünya karşılıklı olarak birbirlerini inşa etmektedirler. Kültürler mekanda ve özgün ekonomik ve toplumsal

koşullar altında oluşmaktadır. Toplum büyük ölçüde yarattığı yapılar ve mekanlar aracılığı ile oluşmaktadır. Kimlikler konusunda yaşanan mekan ve yerin çevresinin insan eliyle kurulması, toplumsal kimlikler kadar yeni bireysel kimliklerin oluşumunu da hem kolaylaştıran hem engelleyen önemli kritik bir etkidir (King, 1998:189).

İnsanlar köyde, kentte ya da banliyölerinde, içinde buldukları yerel çevrede sosyalleşmekte ve komşularıyla aralarında toplumsal bağlar oluşturmaktadırlar. Diğer yandan yerel temellere dayalı kimlikler, alternatif yorumlara imkan tanıyan son derece farklı kalıplar çerçevesinde başka anlam ve toplumsal tanıma kaynaklarıyla kesişmektedirler. Castells (2006) insanların bireyselleşme ve toplumsal parçalanma sürecine direnme eğiliminde olduklarına işaret etmektedir. Ayrıca insanlar zaman içinde bir aidiyet duygusu geliştirme, kültürel bir kimlik ortaya çıkaran cemaat örgütlenmelerinde toplanma yönünde hareket etmektedirler (Castells, 2006:85).

Buna ek olarak Castells küresel iktidar ve zenginlik ağlarında kimliğin bireyselleşmesinden dışlanan ya da buna direnen toplumsal aktörler için dinsel, ulusal ya da bölgesel temele dayalı kültürel cemaatlerin, anlam inşası için temel alternatif oluşturduğunu söylemektedir (Castells, 2006:91). Bu bağlamda, Türkiye’de yaşanan göç süreçleri sonrasında çeşitli zamanlarda aynı memleketten gelen, ortak kültürel değerleri paylaşan insanların oluşturduğu hemşehri örgütlenmelerinin böyle bir sürece karşılık geldiği söylenebilir. Göç sonrası süreçte kente gelen, gelenek ve alışkanlıklarından, doğal yaşam alanlarından kopan insanlar kendilerine alan yaratmaya çalışacaklar ve kentte kimlikleri ile var olmak isteyeceklerdir.

Hemşehrilik ve şehirde siyaset ilişkilerini incelediği çalışmasında Kurtoğlu (2004), Goffman'ın toplumsal, kişisel ve ego kimlik olarak tanımladığı üç kavramdan hareket ederek, hemşehrilik kavramını gündelik hayatta bir toplumsal kimlik kavramı olarak nitelemektedir. Böylece kişi daha önceden tanımadığı karşısındaki kişiyi sınıflandırmaktadır. Hemşehri, aynı coğrafi kökenden gelen ve/veya kendisiyle hemşehrilik bağı tanımlanan kişidir. Hemşehrilik veya hemşehri olma durumu sözel olarak aynı coğrafi kökenden gelen kişilere atfedilen bir özellik olmasına karşın, kimlerin hemşehri olarak tanımlanabileceğine dair, sözcüğün tanımı gereği belirlenebilir bir kriter bulunmamaktadır. Hemşehrilik bağı hem özsel durumsal olarak algılanır hem de ilişkiseldir (Kurtoğlu, 2003:19).

Kurtoğlu (2003)'e göre hemşehri toplumsal kimlik olmanın yanında, bir coğrafi yere ait olmayı bildiren kimlik/kimlikleri tanımlar ve kentsel mekanlar bağlamında memleketi aynı yer olanların paylaştığı ortak kültür özellikleri temelinde kurulmuş olan ilişki ağlarını ve bu ilişki ağları aracılığı ile geliştirilmiş örgütsel ve birleştirici/işkilendirici pratikleri ifade eder. Bu bağlamda Kurtoğlu hemşehrilik kavramını bir tür etnisite kavramı olarak analiz etmektedir.

Öyle ki, Türkiye'nin farklı kültürel ortamlarından ve farklı yapısal özelliklere sahip bölgelerinden gelenler hemşehrilik ilişkileri sayesinde kentin belirli bölgelerinde kümeleşebilmektedirler. Bu grupların gerek göç sırasında gerekse göçten sonra kentte yaşadıkları deneyimler kentte kendine özgü yerel ilişkilerin kurulmasına neden olmuştur. Böyle bir kümelenme geleneksel öğelerin yaşatılıp yeniden üretilmesine imkan verirken diğer taraftan kendi tanımları içinde yer almayan gruplardan giderek farklılaşmalarına neden olmaktadır.

Genel kabul görmektedir ki, artık günümüz toplumu homojen, tek bir karar vericisi olan, istikrarlı, kestirilebilir ve önceden tanımlanabilir davranış kalıpları olan bir bütün değil, tersine çoğu birbiriyle uzlaşması olanaklı olmayan kimliklerin bir arada, yan yana bulunduğu, çok merkezli, heterojen bir toplumdur (Işık, 1995:103). Bu bağlamda artık kentlerin de benzer insanlardan meydana gelmediği ve toplumun farklılaşmış, çok kimlikli yapı sergilediği görülmektedir.

Kimlik terimini saf katışıksız olarak kabul eden veya toplumsal öznenin varlığını zorunluluk sayan daha eski kavramsallaştırma biçimlerinin tersine, bazı yazarlar kimliğin inşa edilebilmesi için Ötekinin olması gerektiğini ileri sürerler. “Biz”e ilişkin benzerlikler sadece “onlar”dan farklılıklarla ilişkili olarak anlamlı olabilir. Bu görüşe karşın, kimi yazarlar ne “biz”in ne de “onlar”ın tanımlanabilir olduğunu ileri sürerler. Yani, biz-onlar karşıtlıkları gerçeğe atıfla tanımlanamaz. Bunun yerine bu tür karşıtlıkları kişisel anlatılar, temsil pratikleri ve/veya söylem terimleriyle düşünmek gerekir. Kimi başka yazarlar kimliklerin her zaman çoğul ve melez olduğunu ve çeşitli pratikler aracılığı ile özelleştirildiğini öne sürerler. Bu yazarlar, kimlik bağlamında kimliğin özelleştirilmesine aracılık eden pratiklere odaklanırlar (Kurtoğlu, 2004:54). Kentsel alanda kimliğin özelleştirilmesi için en önemli mekanizmalardan birini hemşehrilik ilişkileri ve bu ilişkiler temeline dayanan örgütlenmeler oluşturmaktadır.

Erder (1999)’e göre ise, kentlerimizde gözlemlenen enformel ticari, kültürel, etnik, dinsel ve siyasal gruplaşmaların temelini oluşturan bu güven ve güç ilişkilerinin bir kesimi kültürel olarak tanımlanmış akrabalıklara, bir kesimi ise yabancı bir ortamda ortak kaderi paylaşmanın oluşturduğu “akrabamsı” ilişkilere dayanabilmektedir. Kentsel alanda akrabalık ilişkilerine benzer olarak etnik ilişkiler

de kent öncesi süreçlerde olduğu gibi korunamamakta, kentteki yaşam deneyimine bağlı olarak değişime uğramakta ve yeniden üretilmektedir. Bu nokta özellikle kentlerde kültürel kimliklerin anlaşılması bakımından önem taşımaktadır (Erder, 1999:72).

Bütün toplumlarda göçün, kültürel kimliklerin belirginleşmesinde çok önemli etkisi olduğu bilinmektedir. Kültürlerin kapalı bir çevrede, örneğin kültürel olarak homojen olan bir köyde, yaşayan grupların kendilerinden farklı olanlarla karşılaşmadan kendi kültürlerini algılamaları çoğu zaman mümkün olmayabilmektedir. Bu açıdan göç, belli kültür gruplarının kendilerini tanımlamaları için çok etkili bir ortam yaratmaktadır. Ancak göçün sonuçları farklı kültürlerin karşılaşmalarının koşullarına göre değişik biçimler alabilmektedir. Bazı durumlarda göç edenler, uzaktan tanıdıkları bazı grupları daha yakından tanıyarak kendilerinden çok farklı olmadıklarını anlayabilmektedirler. Bu nedenle göç kültürlerin kavranmasına ve yeniden tanımlanmasına da olanak vermektedir. Böyle bir durumda göç kimi zaman benzerlikleri kavrayarak gerilimlerin azaltılmasına, kimi zaman da farklılıkları vurgulayarak gerilim yaşanmasına sebep olabilir (Erder, 1999:73).

Gerek tarihsel, gerekse güncel olarak göçün bütün biçimlerine sahne olan bir coğrafyada bulunan bir toplumda çok yönlü etkileşimlerin gerçekleşmesi beklenebilir. Kentlere göç eden kültür grupları, eski koşullarından çok farklı koşullarda, farklı kültür gruplarıyla bir arada yaşamak zorunda kalmış çok kültürel tanışmayı yaşamış ve tanıklık etmiştir.

Bu yaşam tarzı farklılığı gündelik yaşamın örgütlenmesinden, kamu kurumları, yerel yönetimler ve siyasal partilerle ilişki biçimlerine kadar birçok alanda kendini gösterebilmektedir. Çevrede yaşayanlar için güvene dayanan dayanışma

ilişkileri ve cemaat tarzı örgütlenmeler, gerek gündelik yaşamın, gerekse formel kurumlarla ilişkinin sürdürülmesinde yaşamsal öneme sahiptir. Bu nedenle, kentin çevresinde çok canlı ve çeşitli enformel örgütlenmeleri gözlemlemek mümkün olabilmektedir.

Bu örgütlenmeler, aile ve akrabalık ilişkilerinden, köken, dil, din gibi çeşitli kültürel kimlikler etrafında oluşan örgütlenmelere de dönüşebilmektedir. Bu yapılar kentlerde muhafazakar ve cemaatçi yapıyı yeniden üretmektedir.

Diğer taraftan, çevreye yerleşenlerin heterojen kültürel kimliğe sahip olmaları ve her kültür grubunun, kentlerde eski yaşadıkları çevreden farklı yeni kültür gruplarıyla karşılaşmaları “eski ya da tarihsel etnik gerilimleri aynen yaşamasını önlemektedir. Bu durum, kentlerde kültürel kimliklerin, çoğu zaman farklı kültür gruplarını da içerecek biçimde yeniden tanımlanmasına ve kültür grupları arasında geçişkenliğe neden olmakta ve tek bir kültür grubunun kemikleşerek yaygınlaşmasını önlemektedir (Erder, 1999:74).

Bunun yanında devlet, öteden beri ideolojik olarak, bütün geleneksel “muhafazakar-cemaatçi” oluşumları desteklemiş ve toplumsal dayanışmayla ilgili bütün konuları topluma, aileye ve cemaatlere bırakmıştır. Ancak, geleneksel kültürel gruplarla geleneksel yöntemlerle ilişki kurmaya alışık olan kamu yönetimleri ve siyasal partiler, bugün gelinen noktada ve bugünkü uluslar arası konjonktürde, oluşan yeni kültürel ve toplumsal grupları algılayamamaktadır. Bu noktada, kitle iletişim araçlarıyla yayılan yeni fikirler, bilgiler ve yeni uluslar arası kurallar yoluyla gerçekleşen küresel etkileşimden söz etmek gerekir. Bunun yanı sıra yurtdışına gitmiş akraba ve hemşehrilerin deneyimlerini aktarmaları ve çalışma koşulları, sağlık

olanakları, siyasal, bireysel kültürel haklar gibi pek çok konuda deneyimlerini aktarmaları söz konusudur (Erder, 1999:74-75).

Türkiye’de de 1980 sonrası dünyada yaşanan sürece benzer olarak kimlik konusunun öne çıktığı görülmektedir. Modernist dönemin benzer ve eşit kavramları üzerine kurulan üretim, birikim ve düzenleme biçimleri, yerini farklı, becerisi ve kapasitesi ölçüsünde bireyin sistem içinde değerlendirildiği post-modernist bir anlayışa bırakırken, ‘kimlik’ olgusu önemli bir tartışma alanı haline gelmiştir. Bu çerçevede kent ve kimlik ilişkisinin ve kent kimliğinin tartışıldığı izlenebilmektedir (Eraydın, 2006:49). Türkiye’de yaşanan kırdan kente göç sürecine dahil olan gruplardan biri olarak Aleviler, göç sonrası süreçte kimlik sorunları yaşamışlar ve bu çerçevede yapılan tartışmalarda önemli bir yer tutmuşlardır. Alevilerin tarih boyunca süregelen problemleri, kırdan kente göç sonrası süreçte yoğun olarak hissedilmeye başlamış ve 1980 sonrası yükselen kimlik temelli hareketlerin de etkisi ile daha yüksek sesle dillendirilmeye başlanmıştır. Bu çerçevede aşağıdaki bölümde Alevilerin kentteki ilişki ağları içindeki durumu incelenmiştir.

3.3 Türkiye’de Kentsel İlişki Ağları İçinde Aleviler

Türkiye’nin her yöresinde Alevi köyleri olmakla birlikte, Aleviler geçmişte hemen tümüyle kırsal bir nüfus oluşturmaktaydılar. Özellikle de Orta Anadolu’nun doğusunda yoğunlaşmışlardı. Ancak son kırk yılda çok sayıda Alevi köyden kente göç etmiştir. Bugün Alevilerin büyük bir çoğunluğu kentlerde yaşamaktadır. Örneğin Ankara nüfusunun yaklaşık % 25’ ini İstanbul nüfusunun ise % 15-20’ sini Aleviler oluşturmaktadır (Ayata, 1998:163).

Osmanlı döneminin başından bu yana Aleviler karşı bir kültüre sahip olmuş böylece kendilerini Sünnileşme politikalarından korumuşlardır. Osmanlı’nın çok

dilli, kentli, elitist kültürü karşısında Aleviler göçebe, pastoral, yerleşik dini kurallara karşı olan Türk unsurları temsil etmişlerdir. Bu kültürel muhalefet Cumhuriyetin ilk dönemlerinde çok önemli olmuş ve merkez sağın iktidara geldiği 1950'lere kadar, Aleviler Cumhuriyetin ateşli savunucuları olmuşlardır. Bu tarihten itibaren ise gerek kamu yaşamında gerekse dini uygulamalarda Sünni uygulamalar artmıştır. Bundan sonra devlet Alevileri potansiyel bir tehdit olarak görmemektedir aksine devletin aşırı Sünnileşmesini kendileri için bir tehlike olarak gören Alevilerdir. Kendi özgün kimliklerini korumalarını çok güçleştirebilecek bu tehlike yanında, Batılılaşma ve kentleşme Alevilere baskı yapan homojenleştirici faktörlerdir. Geleneksel olarak küçük ve kapalı toplulukların dini olan, Aleviliğin kimliğini kentsel alanlarda koruması son derece zorlaşmıştır (Ayata, 1998:163-164). Geleneksel yapılardaki çeşitli kurumların dönüşümü, dini gerekliliklerin yerine getirilmesi ile ilgili karşılaşılan zorluklar, büyük ölçüde sözlü kültürle sonraki nesillere aktarılan tarih ve inançlarla ilgili bilgi eksiklikleri ve yorum farklılıkları ve kentsel ilişki ağları içinde resmi kurumlar ve “öteki” ile olan ilişkilerinin niteliği Aleviler için kendi kimliklerini tanımlama ve ifade etme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

Yaşanan olumsuz ekonomik koşullar altında köyde yaşayan pek çok insan gibi Aleviler de kente göçe zorlanmışlar ve kendi kültürel sığınaklarından çıkmışlardır. Bunun sonucu olarak Aleviler, uzun bir tarihsel gelişim süreci içinde taşıdıkları mirası modern kentlere taşımak zorunda kalmışlardır. Girdikleri yeni ortamlara uyum sağlayabilmeleri, kısa süre içinde toplumsal normları ve kültürel kalıpları geliştirmelerini gerektirmiştir. Artık modernleşen yaşamlarını kapsayan amaçlarını gerçekleştirirken, geleneksel hısımlık ilişkilerini, bireysel değerlendirmeye ilişkin ölçütlerini de çeşitli derecelerde değiştirmek zorunda kalmışlardır. Bu oluşum “Kent

Aleviliği” şeklinde tanımlanabilecek yeni bir oluşumun habercisi olmuştur (Subaşı, 2003:97).

Kent yaşamıyla birlikte düşünülen modernlik, Alevileri kendi yaşam biçimleriyle karşı karşıya getirmiştir. Kent, kimlik ve tarihlerinin yeniden keşfedilmesini, geleneklerinin bir kez daha kurgulanmasını sağlamıştır. Kentsel alanda var olan sosyal hareketlilik ve düşünsel alışverişin yoğunluğu geleneksel bağları çözmekte, değerler alanının değişmesine neden olmaktadır. Diğer yandan Türkiye kentleşmesinin yapısına bakıldığında, yoğun olarak yaşanan iç göç ve kentlerdeki gecekondulaşma süreci yaşayan bütün kesimler için zor bir dönem getirmektedir. Kent, kırsal alandan göç yolu ile gelen gruplara kentleşmeyi ve bununla birlikte bazı tutum ve davranışların benimsenmesini dayatmaktadır.

Köyden kente göç eden Aleviler, aile, akrabalık ve hemşehrilik bağları biçimindeki yeni bir toplumsal ağ kurma potansiyellerini de yanlarında getirmişlerdir. Özellikle zincirleme göçler sonucu kentte hemşehri grupları oluşturmuşlardır. Bu gruplar birbirlerini değil aynı zamanda kendilerini de yeniden tanımlamak için elverişli mekanlar üretmektedirler. Kırsal alandaki inanç ve pratiklerini kentte de sürdürmek isteyen Aleviler taleplerini kentsel alanda karşılayamamışlardır. Öyle ki bu süreçte Aleviler inanç ve pratiklerini yeniden gözden geçirmek ve kendilerini yeniden tanımlama süreci içine girmişlerdir. Her ne kadar göç edenlerin eski toplumsal ilişkilerini değiştirmeleri ve yeni yerleşim yerlerinde birtakım toplumsal ilişkiler kurmaları söz konusuysa da Aleviler örneğinde ortaya çıkan göçlerin yarattığı farklılaşmalar kendine özgüdür. Kır-kent göçünün yarattığı köylülüğe bağlı bir cemaatleşme, etnik ve mezhepsel kökene bağlı

bir cemaatleşmeye rahatlıkla dönüşebilme potansiyeli bulabilmektedir (Erman, 1998:45).

26 – 27 Mart 2005 tarihinde yapılan birinci Alevi konferansında konuşan Baskın Oran “Alevilik nedir?” şeklindeki bir tartışmanın 1950’lerde başlayan fakat özellikle 1980 ‘lerden sonra ciddi biçimde yoğunlaşan kentleşme olgusu sonucu gündeme geldiğini belirtmektedir. Çünkü göç hareketi sonrasında kırsal alanda geçerli olan birtakım kurumlar kentlerde işlevini yitirmeye başlamıştır. Buna karşılık kırsal alanda olmayan birtakım kurumlar kentsel alanda bir ihtiyaç olarak belirmeye başlamıştı; örneğin cemevi böyle bir ihtiyacın sonucudur. Oran’a göre böyle bir kaybolma ortamında çeşitli tanımlar ortaya çıkmıştır; devletin tanımı, sol çevrelerin tanımı ve özellikle de Alevilerin kendileri hakkındaki tanımları. Bu noktada devlet dış politikada farklı iç politikada farklı bir söylem geliştirmiştir. Dışa karşı “Bizi AB’ye alın korkmadan alın; çünkü bizde şeriatçılık olmaz, çünkü bizde Aleviler vardır”derken, içe karşı “Alevilik diye bir mezhep yoktur; yani Alevilik, Sünnileştirilebilir bir durumdur” demiştir. Sol çevreler, Aleviliğin inanç boyutunu göz ardı ederek, onları bir toplumsal muhalefet militanı olarak tanımlamışlardır. Alevilerin kendilerini tanımlamaları süreci ise çok daha ciddi sorunlar içermiştir. “Alevi olarak biz neyiz?” sorusuna Aleviler çeşitli tanımlar getirmişlerdir (Alevilik, asıl İslam’dır; Alevilik, Şiilik gibidir; Alevilik, İslam’ın bir mezhebidir; Alevilik, çeşitli dinlerin ve inançların sentezidir; Alevilik, din değildir, bir dünya görüşüdür, bir kültürdür) ve dolayısı ile, yalnız bir tane Alevi tanımı yoktur (Oran, 2005:38).

1960’lardan sonra kente göç sonucu, Alevi ve Sünni toplumları arasında etkileşim artmış, bu nedenle de şimdiye kadar gizli kalmış farklılık ve çelişkiler su yüzüne çıkarak, açık çelişki ve çatışmalara yol açmıştır. Başlıca sorun alanlarından

biri, İslam'ın farklı uygulama biçimlerinden kaynaklanan kültürel alandır. Öte yandan, giderek kentleşmeleri Alevilerin, başta toplumsal cinsiyet rolleri olmak üzere, daha modern ve laik yaşam biçimlerini benimsemelerine yol açmıştır (Ayata, 1998:164).

Genellikle teknoloji ve eski ile yeniye karşı karşıya getiren kutuplaşmalar ve buna bağlı kurgular içinde ele alınan modernleşme Subaşı (2003)'na göre Aleviler için de tarihlerindeki en kapsamlı değişimin yaşandığı süreç olarak anlam bulmaktadır. Modernleşmenin toplumsal hayattaki en belirgin görünümünden birini din ve geleneklerle olan ilişkilerin niteliği oluşturmaktadır. Buna göre modern insan etkinliği, kabaca geleneksel dinsel değerlere bağlılıktan kurtuldukça bilgi alanı da sürekli ve artan bir hızla genişlemektedir (Jeanniere, 1993:16-17 den akt. Subaşı, 2003: 78). Modern ilişkilerin mekanı olarak kentsel alan Alevilerin geleneklerinde de değişikliklere yol açmıştır. Bu durum kendi kimlik kurguları ile ilgili sorunların yaşanmasına neden olmuştur. Aynı zamanda Aleviler arasındaki ekonomik ve sınıfsal farklılıkların artması kentte farklı kanallarla örgütlenme yolunu açmıştır.

Bir yandan eğitim görmüş Alevilerin sayısında büyük bir artış gerçekleşirken, öte yandan da bir Alevi burjuvazisinin ortaya çıkması, yeni bir toplumsal tabakalaşmanın doğmasına yol açmıştır. Bu bağlamda Ayata'nın da işaret ettiği gibi, Aleviler açısından sorun teşkil eden diğer alan sınıftır. Son otuz yılda köyden kente ve Avrupa'ya yapılan göçler yukarı doğru hareketlilik sağlamıştır. Diğer yandan sanayinin istihdam olanaklarından yararlanan işçilerin önemli bir bölümünü Aleviler oluşturmaktadır. Böylelikle kentsel alanlardaki gerçek işçi sınıfının büyük bir kesimini oluşturmuşlar ve çocuklarının eğitimle elde edilebilecek orta sınıf mesleklere sahip olmalarını hedeflemişlerdir. 1980'lere kadar, yükselen sosyal

demokrasi dalgasına ekonomik büyüme eşlik etmiş ve Aleviler sola ve sendikalaşmaya olan yatkınlıklarının da katkısıyla politik açıdan önemli bir grup haline gelmişlerdir. Ancak 1980’den bu yana politik ve ekonomik olarak aşağı doğru bir hareketlilik yaşamaktadırlar (Ayata, 1998:164). Özellikle 1980 sonrası baskı döneminin ardından Aleviler çocuklarını siyasal hayattan uzak tutmaya başlamışlardır. Bu sürecin ardından siyasi bir kimlik taşımayan Alevi örgütlenmeleri ile özellikle hemşehri dayanışma derneklerinin sayılarında artışlar gözlenmiştir.

1990’larda yaşanan Alevilere yönelik şiddet ve toplumsal dışlama hareketleri Alevi örgütlenmelerini artırmıştır. Bu örgütlenme formel kanallarla olduğu kadar enformel kanallarla da gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede kentsel alanda Alevi kimliği hemşehrilik ilişkileri aracılığı ile yeniden inşa edilmekte ve çeşitli örgütlenmeler gerçekleştirilmektedir.

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUM

4.1 Örneklemin Genel Nitelikleri

Türkiye’de göç hareketlerinin başladığı günden bu güne kadar oldukça büyük bir Alevi nüfusu göç ederek kırdan kente gelmiş ve kentlerde yaşamını sürdürmeye başlamıştır. Kentsel alanda ekonomik ve sosyal farklılıklar gösterebilen Alevilerin oluşturduğu araştırma örnekleminin genel özellikleri Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1 Örneklemin Genel Özellikleri

CİNSİYET	S	%		ANKARA’DA HEMŞEHRİ BULUNMASI	S	%
Kadın	67	27.9		Evet	231	96.3
Erkek	173	72.1		Hayır	9	3.8
Toplam	240	100.0		Toplam	240	100.0
YAŞ	S	%		MEDENİ DURUM	S	%
-25	65	27.1		Evli	112	46.7
26-45	105	43.8		Bekar	117	48.8
46+	70	29.2		Dul	11	4.6
Toplam	240	100.0		Toplam	240	100.0
ÖĞRENİM DURUMU	S	%		GELİR DURUMU	S	%
Ortaokul	51	21.3		- 500 ytl	12	5.0
Lise	96	40.0		501-1000 ytl	72	30.0
Yüksekokul	93	38.8		1001-1500 ytl	67	27.9
Toplam	240	100		1501-2000 ytl	36	15.0
				2001 ytl ve üzeri	53	22.1
				Toplam	240	100

Buna göre katılımcıların % 27.9 kadın ve % 72.1’i erkeklerden oluşmaktadır. Bunun nedeni görüşme yapılacak kişilere genellikle köy dernekleri ya da kahvehane gibi mekanlarda ulaşılabilmesi ve bu mekanlarda genellikle erkeklerin bulunmasıdır. Bu grubun % 27.1’i 25 yaş altında, % 43.8’i 26-45 yaş arasında ve 29.2’si 46 yaş

üzerindedir. Örnekleme oluşturanların % 46.7'si evli, % 48.8'i bekar ve % 4.6'sı duldur. Katılımcıların eğitim düzeyine bakıldığında % 21.3'ünün ortaokul mezunu ya da daha alt bir eğitim seviyesine sahip oldukları görülmektedir. Bunun yanında % 40.0'ı lise ve % 38.8'i yüksekokul mezunu ya da daha üst bir eğitim seviyesine sahiptir. Gelir durumuna bakıldığında ise katılımcıların % 5'inin geliri 500 ytl'nin altındadır. 500 ve 1000 ytl arasında bir geliri olanların oranı % 30, 1001 ve 1500 ytl arasında gelir sahibi olanların oranı % 27.9'dur. Bu durumda % 62.9 oranında katılımcının gelir seviyesi, 1500 ytl'nin altındadır. Katılımcıların % 15'i 15001-2000 ytl arası bir gelire sahip iken 2001 ytl üzerinde geliri olanların oranı % 22.1'dir.

4.2 Kırdan Kente Göç Ve Kente Yerleşme

4.2.1 Katılımcıların Göç Etme Durumu

Bilindiği gibi Türkiye kentleşmesini daha çok kırdan kente göç sonucu gerçekleştirmiştir. Bu anlamda kent nüfusunun yapısı incelendiğinde göç etmiş olanların oranının oldukça yüksek olduğu görülebilmektedir. Bu çalışmaya dahil olan kişilere göç edip etmedikleri sorulduğunda aşağıdaki oranlar elde edilmiştir.

Tablo 2 Katılımcıların Göç Etme Durumu

Göç Etme Durumu	S	%
Evet	187	77.9
Hayır	53	22.1
Toplam	240	100

Yapılan görüşmelerde başka bir yerleşim yerinden Ankara'ya göç edenlerin oranı (%77.9), herhangi bir göç yaşamamış olanların oranına (%22.1) göre oldukça yüksektir. Herhangi bir göç yaşamamış olan kişilerin anne veya babalarının göç sürecine dahil oldukları ve genellikle memleketlerini anne veya babalarının

memleketi olarak kabul ettikleri bilgisi alınmıştır. Bu nedenle görüşme yapılan Alevilerin tamamının Ankara dışında bağlantılarının olduğu söylenebilir.

4.2.2 Katılımcıların Göç Etme Nedenleri

Türkiye kentlerine bakıldığında, 1950'lerden itibaren özellikle toplumun hızlı kapitalistleşme sürecine girmesi, sanayileşme ve tarımdaki hızlı makineleşme sonucu kırsal kesimlerdeki toprak-nüfus dengesinin bozulması gibi nedenlerle kırsal alanlarda yaşayan insanların yeni geçim kaynakları elde etmek için büyük kentlere göç ettiği gözlenmiştir. Ülkenin ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel koşullarıyla sıkı bir ilişki içinde olan içgöç hareketleri, daha çok ülkenin geri kalmış bölge ve kentlerinden gelişmiş ve görece iyi yaşam koşullarının olduğu bölge ve kentlere yönelmektedir (Durugönül, 1996:97). Göç tarımdaki değişmelerin ve sanayileşmenin olduğu kadar, toplumsal değişme sürecinin de bir göstergesidir. Eğitim ve istihdam için gelecekteki beklentiler ya da ulusal karayolu ulaşımı ve haberleşmenin gelişmesi de göç kararında etken olmuştur. Zorunlu göçlerde olduğu gibi, özel faktörler de bu süreçte rol oynamaktadır.

Türkiye'deki iç göç sürecini sağlıklı değerlendirebilmek için kırsal yapının özelliklerinin anlaşılması gerektiği inancıyla çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bu nedenle, tarımsal yapıda egemen olmaya başlayan kapitalist ilişkiler ve getirdiği değişimler tartışılmıştır. Akşit (1966 ve 1987), Boratav (1972 ve 1980), Kartal (1978), Kıray (1973)'in çalışmaları bunlara örnek olarak verilebilir. Günümüzde devam eden içgöç süreci için de, en önemli itici güçlerden birinin kır ve kent arasında süregelen dengesiz ilişki olduğu düşünülmektedir.

Bu bağlamda göç öncesi süreçler ve göç kararının alınmasındaki etkenler göç sonrası süreç hakkında da bilgi sağlayacağından önemli görülmektedir. Göç

nedenlerine ilişkin soru göç edenlerin, göç sonrası süreçte ne gibi beklentileri olduğunu da amaçlamaktadır. Tablo 3,4 ve 5'teki veriler, doğduğu günden bugüne kadar göç yaşamış olan katılımcıların, göç etme nedenlerini göstermektedir.

Tablo 3 Katılımcıların Göç Etme Nedenleri

Göç Etme Nedeni	S	%
Ailenin göç etmesi	52	27.8
İşsizlik-Geçinememe	55	29.4
Eğitim	52	27.8
Kan davası-Töre	2	1.1
Güvenlik sorunları	4	2.1
Hemşehrilerin bulunması	8	4.3
Tayin	14	7.5
TOPLAM	187	100

Görüşme yapılan kişiler arasında göç ettiğini belirten 187 kişinin göç etme nedenleri incelendiğinde ailenin göç etmesi (%27.8) işsizlik ya da geçinememe (%29.4) ve eğitim (%27.8) gibi nedenlerin daha fazla tercih edildiği gözlenmektedir.

Burada ailenin göç etmesinin nedenlerinin de genellikle ekonomik temelli olduğu düşünüldüğünde, ekonomik dengesizlikler ve işsizliğin en önemli itici güç olduğu söylenebilir. Bu bağlamda göç etme nedenlerinin daha önce ortaya konulmuş kır ve kent yapılarındaki farklılıklardan kaynaklanan göç nedenleri ile benzerlik gösterdiği söylenebilir. Bunun yanında göç nedenini eğitime bağlayanların oranının da oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bunun bir nedeni çocuklarına eğitim yolu ile meslek kazandırmak isteyen ailelerin varlığıdır. Genel olarak göç kararının alınmasında çocukların eğitiminin ve buna bağlı olarak geleceğinin garanti altına alınması tasarısı önemli bir etken olarak değerlendirilebilir.

Göç kararının alınmasında hemşehrilerin bulunması ilk neden olarak verilmemektedir. Böyle bir etkileşime vurgu yapmak yerine ekonomik nedenlere dayanan etkenler vurgulanmıştır. İşsizlik ve bunun getirdiği yoksulluk, göç etme

kararının alınmasında kuşaklar boyunca belirleyici bir rol oynamaktadır. Diğer yandan kente her yeni göç, yeni bir yoksulluk yaratmaktadır. Yoksulluk ise farklı toplumsal gruplar ve sınıflar arasında gerilimlere neden olabilmektedir.

4.2.3 Katılımcıların Göç Etmek İçin Ankara'yı Seçme Nedenleri

Daha önce de belirtildiği gibi, göç hareketleri genellikle gelişmemiş alanlardan gelişmiş alanlara doğru ilerlemektedir. Başkent olarak Ankara göç hareketlerinin başlamasından beri yüksek oranlarda göç alan bir merkez durumundadır. Çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde, göç eden kişilere göç etmek için neden Ankara'yı seçtikleri sorulmuş ve Tablo 4'te gösterilen veriler elde edilmiştir.

Tablo 4 Katılımcıların Göç Etmek İçin Ankara'yı Seçme Nedeni

Ankara'yı seçme nedeni	S	%
İş olanakları	66	35.3
Eğitim	36	19.3
Aile yanına gitmek	18	9.6
Akrabaların bulunması	23	12.3
Hemşehrilerin bulunması	15	8.0
Daha iyi yaşam standardı	29	15.5
Toplam	187	100

Tablodaki oranlara bakıldığında katılımcıların büyük bir çoğunluğunun (%35.3), iş olanakları nedeni ile Ankara'ya göç etmeyi seçtiği görülmektedir. Görüşmelerin gerçekleştirildiği Alevilerin genellikle kırsal alanlarda yaşadığı düşünüldüğünde kente göç ve kentten beklentilerin başında ekonomik sıkıntıları giderebilmenin geliyor olması şaşırtıcı görülmemektedir.

Bunun yanında Ankara'nın eğitim olanakları gerek çocuğuna iyi bir gelecek sağlamak isteyen aileler için gerekse mevcut üniversitelerde eğitim görmek isteyen gençler için önemli bir çekim nedeni olmaktadır. Bu çalışmada yapılan görüşmeler

sonucunda ailelerin Ankara'ya göç etme nedeni olarak göstermelerinin en önemli nedenlerinden birinin eğitim (%19.3) olduğu görülmüştür.

Daha iyi yaşam standartlarına ulaşma umudu da Ankara'ya göç etme nedenleri içinde önemli bir yer tutmaktadır (%15.5). Bu ifadenin temelinde de ekonomik koşulların iyileştirilmesinin yattığı düşünüldüğünde, ekonomik durumunun göç edilen yerin belirlenmesinde önemli bir etken olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

4.3 Göç Sonrası Süreçler ve Kentte Yaşam

4.3.1 Kentte Yaşam Mekanları: Konut Tipi ve Konut Durumu

Türkiye'de yaşanan nüfus hareketleri, kıyı değiştirirken aynı zamanda, kentsel alan üzerinde de farklılaşmalara neden olmuştur. Yaşanan büyük göç dalgalarının ardından, talebi karşılayacak sayıda konut bulunmaması gecekondu olgusunun, bununla birlikte gecekondu kültürünün tartışma konusu olmasına neden olmuştur. Bu nedenle bu dönemde gecekondu ve burada yaşayan insanların yaşadığı sorunlar üzerine pek çok araştırma ortaya konulmuştur. Örnek vermek gerekirse, Karpat (1976), Kartal (1978), Kıray (1973) kente göç etmiş ancak kentle bütünleşemeyen ya da kent dokusunda değişimlere neden olan yeni nüfusu inceleme konusu edinmişlerdir. Daha sonra kentin değişen yapısı ve değişen yeni nüfus ile göç eden insanların kentsel alanda oluşturdukları yeni ilişki modelleri inceleme konusu olmuştur. Şenyapılı, 1950'den sonra başlayan göç sürecinde, kente ilk gelen kent göçmenlerinin kenti hiç tanımadan, tamamen kıyının itmesine dayanan nedenlerle kente geldiklerini belirtmektedir. Ancak bu durumda kente gelenlerin özellikle 1945-1955 döneminde söz konusu olduğunu ve kente tutunmak için en önemli öğeler olan

konut ve iş bulduktan sonra ailelerini yanlarına aldıklarını belirtmektedir (Şenyapılı,1981:43-46).

Türkiye kentleri çok hızlı bir göç ve kentleşme süreci yaşamışlardır. Bu nedenle mevcut kentsel kurumlar göçe hazırlıksız ve görece duyarsız kalmışlardır. Böyle bir ortamda kentleşme formel kurumların dışında enformel süreçlerle gerçekleşmiştir. Bu durum kentsel ilişkiler açısından oldukça önemli olacak ilişki ağlarının oluşması ile birlikte yürümektedir.

Türkiye kentleşmesinde enformel süreçlerin büyük katkısı olması nedeniyle gecekondulaşma ve enformel ilişkiler üzerine son yıllarda yaygın biçimde araştırmalar yapılmıştır ve bu araştırmalarda gecekonduların değişen niteliği ortaya konmuştur. Bu çalışmalar içinde son dönem örneklerinden olan Erder (1996)'in Ümraniye ve Pendik'te yaptığı alan çalışmaları, gecekonduların yasallaşma ve altyapı edinme süreçlerinde enformel ilişki ağlarının önemine vurgu yapmaktadır. Kentteki kıt kamu kaynaklarına ulaşmak için kent yoksullarının da aralarında bulunduğu gruplar birbirleri ile sürekli yarış halindedirler. Bu kıt kaynaklara ulaşmada kent yoksullarının geliştirdiği en önemli strateji, özellikle yerel politikacılarla girdikleri müşteri ilişkileridir. Belediyelerle girilen bu ilişkilerde muhtarların ve enformel ilişkilerde lider konumunda olan kişilerin oynadığı rol, Erder (2001) tarafından sıkça vurgulanmaktadır. Gerek muhtarlar gerekse hemşehri örgütlenmeleri gibi enformel ilişki liderlerinin genelde birinci kuşak gecekondulular olması dolayısıyla bu ilişkilerde uzun süredir yer almaları Erder tarafından önemle vurgulanmıştır. Enformel ilişki liderlerinin ve muhtarların kaçak gelişmiş konut alanlarına ilk yerleşenlerden olması, bu alanların oluşumunda sürecin ilk aşamalarında katılan kişilerin bu tip ilişkilerde zamanla lider konumuna geldiklerini

göstermektedir. Benzer bir vurgu Işık ve Pınarcıoğlu'nun "Nöbetleşe Yoksulluk" kavramında da yapılmıştır. Bu kavramda Işık ve Pınarcıoğlu (2001) kente daha önce yerleşmiş grupların, kentsel rantları kullanarak yeni göç edenler üzerinden kendilerine maddi kazanç sağladıklarını belirtmektedirler. Bu kavramsallaştırmada da kent yoksullarının geliştirdiği enformel ilişki ağlarındaki iktidar ilişkilerine yapılan vurgu oldukça açıktır. Bu iktidar ilişkilerinde lider konumunda olan kişilerin kentsel rantların paylaşımında ayrıcalıklı bir yere sahip oldukları belirtilmektedir (Ersoy ve Şengül, 2002:77).

Bu çalışmada konut edinme stratejileri ilgi konusu olmasa da, görüşme yapılan kişilerin büyük bir çoğunluğunun kente göç ettikleri ilk dönemlerde benzer süreçleri yaşadıkları bilinmektedir. Göçün ilk evrelerinde özellikle gecekodu yerleşmelerinde hemşehriliğe bağlı dayanışma ağlarının güçlü bir biçimde yaşandığı bilgisi alınmıştır. Burada kentte yaşama mekanlarının değişiminin, sosyal ilişkilerin de değişimine neden olup olmadığı sorusu önemli görülmektedir.

Araştırmamızın yapıldığı Ankara ili başkent olarak ilk dönem göç hareketlerinin yoğun olarak yaşandığı bir bölgedir. Bu özelliği ile, konut edinme süreçlerinin farklı boyutlarını yaşamış göçmenler barındırmaktadır. Tablo 5 görüşme yapılan kişilerin oturdukları konut tipini göstermektedir.

Tablo 5 Katılımcıların Oturdukları Konut Tipi

Konut tipi	S	%
Apartman dairesi	194	80.8
Müstakil ev	22	9.2
Gecekodu	21	8.8
Kapıcı dairesi	3	1.3
Toplam	240	100

Buna göre görüşme yapılan kişilerin büyük çoğunluğu (%80.8) bir apartman dairesinde oturduklarını belirtmişlerdir. Bu durum kente göç eden Alevilerin büyük bir çoğunluğunun 1980 öncesinde kente yerleşmelerinden kaynaklanmaktadır. Büyük bir kısmı için şu anda ikamet edilen konutları ilk yerleşim alanı değildir.

Yapılan görüşmelerde müstakil ev (% 9.2) ya da gecekonduda oturanların oranının (% 8.8) oldukça düşük olduğu görülmüştür.

Genel olarak görüşme yapılan Aleviler uzun yıllardır Ankara'da ikamet etmektedirler. Bu durum refah seviyelerinin görece iyileşmesine ve özellikle konut edinmede bazı avantajları taşımalarına neden olmuştur. Yapılan görüşmelerde katılımcıların büyük bir çoğunluğunun (% 58.3) ev sahibi olduğu bulgulanmıştır. Kiracı olduklarını belirtenlerin oranı ise % 37.5'tir.

Tablo 6 Katılımcıların Oturdukları Konut Durumu

Konut durumu	S	%
Ev sahibi	140	58.3
Kiracı	90	37.5
Akraba evi (kirasız)	7	2.9
Kapıcı dairesi	3	1.3
Toplam	240	100

Ayata (1996) Türkiye'de kamunun konut edindirmede ağırlıklı bir konuma gelmediğine işaret etmektedir. Bu anlamda temel kaynak pazar mekanizması olmuştur. Ailenin kendisinin de doğrudan emek katkısında bulunduğu ve genellikle yasal olmayan gecekondü yapımı, özellikle alt gelir gruplarının önde gelen konut edindirme biçimidir. İkinci ana yöntem ailenin tasarruflarını kullanarak piyasadan yeni ve kullanılmış konut satın almasıdır (Ayata, 1996:27). Yapılan görüşmelerde Alevilerin ev sahibi olmada benzer süreçleri geçirdikleri görülmüştür.

Genellikle kentsel alanda dayanışma ilişkileri üzerine yapılan çalışmalar (Işık Pınarcıoğlu 2001; Erder, 1997; Ayata, 1989) gecekondu bölgeleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Ancak burada gecekondu bölgesinde yaşamayan insanların da dayanışma ilişkilerini ve hemşehrlik bağlarını sürdürdükleri görölmektedir. Benzer şekilde Erder (2000) İstanbul'da gerçekleştirdiği çalışmasında, kökene ve güvene dayalı "akrabalık" ve "hemşehrlik" ilişkilerini sadece köylüler arasında değil, kent kökenli, eğitim görmüş, toplumsal konum olarak daha avantajlı olanların arasında da gözlemlemenin mümkün olduğunu belirtmektedir. Diğer yandan köylüler ve diğer düşük gelirli göçmenler göç sonrasında bir taraftan kendileriyle aynı konumda olan yakınlarını, diğer taraftan aynı yöreden gelen farklı katmanlardan olabilen kişileri bulabilmişlerdir (Erder,2000:197). Bu çalışma kapsamında görüşölen kişiler ağırlıklı olarak apartman bölgelerinde yaşamalarına karşın hemşehrlik ilişkilerini sürdürdükleri ve çeşitli konularda dayanışma sağladıkları görölmüştür.

4.3.2 Kente Yerleşme ve İlk Bağlantılar

Karpat (2003)'ın yaptığı araştırma sonuçlarına göre, 1950'ler ve öncesinde kırsal göçmenler köy ya da aşiret bölgesinden küçük bir kasabaya, oradan kente; bir ya da birkaç küçük kasabadan kente; daha sonraki göçmenler ise köy ya da aşiret bölgesinden kente göç yolunu seçmişlerdir. Gecekondu yerleşimlerinin kurucuları ise çoğunlukla kentin bir semtinden gecekondu yerleşimine göç etmişlerdir. Düzensizlik ve acelecilik görüntüsünün aksine, yapılan araştırmalar, kente ve gecekondu yerleşimine göçün iş olup olmadığı ve mesken olanakları konusunda bilgi ve kararı içeren akılcı bir tasarımı izlediği fikrini vermektedir. Göçmen olacakların kente ilk yerleşmiş akrabaları ve köyden arkadaşları göç ve yerleşim için strateji

sağlamaktadır (Karpaz, 2003:55). Tablo 7'ye bakıldığında göç sonrası kentte tanıdıklarla bağlantı kurma oranının oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 7 Kente Göç Sonrasında Bağlantı Kurulan Kişiler

Kiminle bağlantı kurulduğu	S	%
Arkadaşlarımla	35	18.7
Hemşehrilerimle	27	14.4
Akrabalarla	95	50.8
Hiç kimse ile	30	16.0
Toplam	187	100

Yapılan görüşmelerde, kente göç sonrasında büyük oranda (%50.8) akrabalarla bağlantı kurulduğu bulgulanmıştır. Bu durum göç sürecinin zincirleme göç şeklinde gerçekleştiğini göstermektedir. Bu tür göç hareketlerinde, göç edecek birey göç edeceği yer ile ilgili bilgiyi, kendinden önce göç etmiş olan yakınlarından almaktadır. Bu tür göç süreci bir taraftan aynı bölgeden ve katmandan gelenlerin kentte kümelenmelerine, diğer taraftan göçün kaynağını oluşturan bölge ile ilişkilerinin sürmesine neden olmaktadır (Erder, 2000:196).

Çalışma kapsamında yapılan görüşmelerden yola çıkılarak, kente göç kararının verilemesinde, göç öncesi süreçler ve memleketteki koşulların ve kısmen de, daha önce göç etmiş hemşehri ya da akrabaların etkisi olduğu söylenebilir. Kente göç edip burada tutunabilen ve görece başarı sağlayan kişiler memleketinde kalanlar için özendirici ve cesaretlendirici olmaktadır. Yaş grupları ile kente gelindiğinde kiminle bağlantı kurulduğu karşılaştırıldığında Tablo 8'deki oranlar elde edilmiştir.

Tablo 8 Yaş Grubuna Göre Kente Kurulan İlk Bağlantı

	Yaş Grubu						Toplam	
	-25		26-45		46+		s	%
	s	%	s	%	s	%		
Arkadaşlarımla	8	20.0	17	21.8	10	14.7	35	18.8
Hemşehrilerimle	3	7.5	9	11.5	15	22.1	27	14.5
Akrabalarla	18	45.0	40	51.3	36	52.9	94	50.5
Hiç kimse ile	11	27.5	12	15.4	7	10.3	30	16.1
Toplam	40	100	78	100	68	100	186	100
	Kay kare= 10.504 sd= 6 p > .05							

Tablo 8'e bakıldığında, kente göç sonrasında genellikle akrabalarla iletişime geçildiği görülmüştür. 25 ve daha alt yaş grubuna dahil olanların % 45'i, 26-45 yaş grubunda olanların % 51.3'ü ve 46 yaş ve üzeri grupta olanların % 52.9'u göç sonrasında ilk olarak akrabalarıyla bağlantı kurduğunu belirtmiştir. Diğer yandan yaş grupları yükseldikçe hemşehrilerle bağlantı kurma oranının arttığı gözlenmektedir. 25 yaş ve altı grupta bu oran % 7.5, 26-45 yaş grubunda % 11.5 ve 46 yaş ve üzeri grupta % 22.1 olmuştur.

Tablodaki oranlar genel eğilimlerle paralellik göstermekte ve dolayısı ile yaş gruplarına göre kentte bağlantı kurulan kişiler karşılaştırılmasında büyük farklılıklar görülmemektedir. Tablo 9'da aynı soru öğrenim durumu ile karşılaştırılmıştır.

Tablo 9 Öğrenim Durumuna Göre Kentte Kurulan İlk Bağlantı

	Öğrenim Durumu						Toplam	
	Ortaokul		Lise		Yüksekokul		S	%
	s	%	s	%	s	%		
Arkadaşarımla	5	10.4	15	23.1	15	20.3	35	18.8
Hemşehrilerimle	8	16.7	11	16.9	8	10.8	27	14.5
Akrabalarla	31	64.6	27	41.5	37	50.0	94	50.5
Hiç kimse ile	4	8.3	12	18.5	14	18.9	30	16.1
Toplam	48	100	65	100	74	100	186	100
	$\chi^2= 8.977$ $sd= 6$ $p > .05$							

Bu oranlara bakıldığında kente göç sonrasında akrabalarla bağlantı kurma oranının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Ortaokul mezunu olanlarda bu oran % 64.6, lise mezunlarında % 41.5 ve yüksekokul mezunu ya da daha üst bir eğitim seviyesine sahip olanlarda % 50 olmuştur. Bu oranları hemşehrilerle ve arkadaşlarla bağlantı kurma oranları izlemektedir.

Buradan yola çıkılarak göçün acelecilik görüntüsü vermediği ve daha önce göç etmiş akraba ve arkadaşların deneyimlerinden yararlanılarak kente gelindiği

söylenbilir. Bu durum bütün yaş grupları ve öğrenim düzeyleri için geçerlidir. Böyle bir süreç benzer özellikleri taşıyan, aynı memleketten gelen kişilerin kentte kümelenmesine neden olmaktadır. Böylelikle hem göç edilen bölge ile bağlantılar sürmekte hem de kentte ortaklıklar ve dayanışma ilişkilerinin gelişmesine uygun ortam sağlamaktadır.

4.3.3 Kentte Dayanışma İlişkileri

Türkiye’de 1950’lerden beri yoğun olarak yaşanan göç olgusu nedeniyle kent ekonomisiyle tam olarak bütünleşememiş grupların varlığı bilinmektedir. Modern düşüncenin kente bakışında kırdan göç eden bireyin zamanla kentli kültürü benimseyeceği düşüncesi vardır. Bu durumda kentsel alanda hemşehrlik ilişkilerinin de bir önemi olmayacaktır.

Diğer yandan, son yıllarda sürdürülen araştırmalar, hemşehrlik duygusunun erimediğini, tersine pekişen bir yapı kazandığını göstermektedir (Ayata 1989, Ayata 1990, Erder 1997). Özellikle aile, akrabalık ve hemşehrlik ilişkilerinin kente göç edenler için yerleşme, konut ve iş bulma gibi günlük sorunları çözmeye yaşamsal öneme sahip olduğu da bilinmektedir. Türkiye’nin çeşitli bölgelerinden gelen grupların kendi çabalarıyla yerleşmeye ve yaşamaya çalıştıkları yeni yaşama alanlarında kurdukları yeni ilişki ağlarının kendine özgü kurumları ve kuralları olduğu da anlaşılmaktadır (Erder, 1997:43).

Türkiye’de birçok çalışmada toplumun özellikle alt katmanlarının ekonomik ve sosyal sıkıntılarla baş etmede dayanışma ve yardımlaşma ağlarından yararlandıkları kabul edilmektedir. Aynı bölgeden göç eden kişilerin gecekondularında bir arada yaşamalarının Türkiye’de kentleşmenin önemli özelliklerinden birisi olduğu 1960’lı yıllarda yapılan araştırmalarda ortaya konmuştur. Kongar 1972

yılında yaptığı çalışmasında hemşehri kümelenmesi ile akraba kümelenmesinin iç içe geçmiş olgular olduğunu ifade etmiştir. Kentlerde özellikle gelir ve çevre standardı düştükçe akrabalara yakın olma eğiliminin arttığı vurgulanmıştır (Ayata, 1989:102).

Son dönemde yapılan çalışmalarda (Kurtoğlu, 2003) hemşehrilik ilişkilerinin ekonomik yardımlaşmanın ötesinde, kültürel boyutunun da oldukça önemli olduğu vurgulanmıştır. Bu çalışmada da kentte kalış süresinin ve kentsel yaşama eklemlenme oranının artması, gelir düzeyinin görece iyileşmesi, gecekondu bölgesinden kopup apartman çevresinde yaşanıyor olmasına karşın hemşehriliğe dayalı ilişkilerin sürdüğü ve kentte kalma süresi uzadıkça da farklı işlevlerle bu ilişkilerin yaşanmaya devam ettiği gözlenmektedir. Aşağıda bu durumu yansıtan tablolar verilmiştir.

4.3.3.1 Kentte İkamet Edilen Bölgenin Seçimi

Tekeli (1989)'ye göre Türkiye'deki gecekondu araştırmalarından ilerleyerek aynı semtte oturma eğilimini ve bu duruma süreklilik sağlayan dinamikleri çeşitli etkenlere bağlayabiliriz. Örneğin göç sonrası kurulan yeni mahallelerde ilk yerleşenler akraba ve hemşehrilerine yakın olmak, yakınların desteği sayesinde güçlerini artırabilmek, birlik ve beraberliği bozmayacak ve uyumsuzluk çıkarmayacak kişileri toplayabilmek için memleketlerinden yakınlarının gelmesine ön ayak olmuşlardır. Zaman içinde oluşturulan bu topluluk büyümüştür (Tekeli,1989:103). Türkiye koşullarına bakıldığında, genellikle kente göç sonrasında ikamet edilecek yeri belirlemede tanıdık, akraba ya da hemşehri bulunması etkili olmaktadır. Bu durum dayanışma ilişkileri ve cemaat ilişkilerinin kurulup yaşatılmasında en önemli faktör olmaktadır. Diğer yandan geleneksel değerlerinden

kopup kente gelmiş insanlar, özellikle Türkiye gibi ülkelerde, bu ilişkilere ihtiyaç duymaktadırlar. Kentsel alanda bu ilişkiler dolayımında var olmaktadır.

Tablo 10 Katılımcıların İkamet Ettikleri Senti Seçme Nedenleri

İkamet edilen yeri seçme nedeni	S	%
Akraba- Hemşehri bulunması	93	38.8
Ekonomik koşullarıma uygun olması	69	28.8
İşyerime yakın olması	45	18.8
Yaşam standartlarının yüksek olması	33	13.8
Toplam	240	100

Tablo 10'a bakıldığında ikamet edilen yeri seçme nedenleri olarak %38.8'lik bir oran orada akraba ya da hemşehrilerinin bulunmasını göstermiştir. Bunu %28.8 oranında ekonomik koşullarıma uygun olması seçeneği izlemektedir. Burada kira ve ulaşım bedellerinin belirleyici olduğu düşünülmektedir. İşyerine yakın olması (%18.8) ve yaşam standartlarının yüksek olması (%13.8) da ikamet edilecek yerin seçilmesinde etkili olmaktadır.

Erder (2001)'in çalışmasında kentte yerleşilen bölgenin seçiminin başlıca nedeni konut edinme çabası olmaktadır. İkinci yerleşme nedeni olarak bölgeye daha önce yerleşen akrabaların varlığı, üçüncü neden olarak ise iş yerinin ikamet edilen bölgede olması bulunmuştur (Erder,2001:173).

Tablo 10 okunduğunda, ikamet edilen yeri seçmede hemşehri ya da akraba bulunmasını ilk neden olarak gösterenlerin oranı yüksek görülmektedir. Subaşı (2004) çalışmasında diğer bir boyuta dikkat çekerek, kent ortamında Alevilerin gettolaşmalar oluşturduklarını ve bunun onlar için bir sığınak olduğunu söylemektedir. Böylece baskı kültüründen ve kentin belirsizliklerinden korunmuş olacaklardır. Diğer yandan Tekşen (2003) Alevilerin kent koşullarındaki ilksel

birlikteliğinin mahalle ortamında gerçekleştiğini ve akrabalık, hemşehrilik, komşuluk gibi faktörlerin onları bir arada tuttuğunu belirtmektedir (Subaşı, 2004:86).

Yapılan araştırmalar (Erder 2001, Ayata 1996, Işık ve Pınarcıoğlu 2001) hemşehrilik, akrabalık ve komşuluk ilişkilerinin, kırdan kente göç etmiş pek çok kişi için yaşamsal önemde olduğunu göstermektedir. Ancak bu çalışma kapsamında görüşülen Aleviler için bu ilişkilerin en önemli işlevleri kültürel değerlerin yaşatılması, kimliğin korunmasına yardımcı olması ve korunaklı bir alan sağlamasıdır. Bu çerçevede oldukça yoğun anlamlarla yüklenmiş bir ilişki ağından söz edilebilir.

Diğer yandan ekonomik faktörlerin de kentte yaşam alanını belirlemede oldukça önemli olduğu gözlenmektedir. Ancak burada belirtilmelidir ki ekonomik koşullarına uygun olmasını ilk neden olarak gösterenlerin birçoğunun da yaşadığı semtte akraba ya da hemşehrileri bulunmaktadır. Yaş gruplarına göre kentte ikamet edilen yeri seçme nedenine bakıldığında benzer oranlar elde edilmiştir.

Tablo 11 Yaş Grubuna Göre Kentte İkamet Edilen Yeri Seçme Nedeni

	Yaş Grubu						Toplam	
	-25		26-45		46+		n	%
	n	%	n	%	n	%		
Hemşehri bulunması	26	40.0	38	36.2	29	41.4	93	38.8
Ekonomik uygunluk	16	24.6	36	34.3	17	24.3	69	28.8
İşyerine yakın olması	10	15.4	19	18.1	16	22.9	45	18.8
Yaşam standardı	13	20.0	12	11.4	8	11.4	33	13.8
Toplam	65	100	105	100	70	100	240	100
	x ² = 9.747 sd= 8 p > .05							

İkamet edilen bölgenin seçilme nedeni yaş grupları ile karşılaştırıldığında en belirleyici faktörün, bölgede hemşehrilerin bulunması olduğu görülmektedir. Buna göre 25 yaş ve altı grupta katılımcıların % 40'ı, 26-45 yaş grubunda katılımcıların %36.2'si ve 46 yaş ve üzeri grupta katılımcıların % 41.4'ü ikamet ettiği bölgeyi

seçme nedeni olarak hemşehrilerinin bulunmasını göstermiştir. Bu oranları bütün yaş gruplarında,ekonomik koşulların uygun olması nedeniyle ikamet edilen bölgenin seçilmesi seçeneği izlemektedir.

Buradan hareketle kurulan ilişki ağlarının belli bir dönemde sonlanmadığı ve yeni kuşaklara aktarıldığı görülmektedir. Aynı zamanda grubun alışkanlıkları ve yaşam örüntüleri de aktarılmaktadır. Öyle ki yaş ve eğitim düzeyi ne olursa olsun, belli bir kültürel birliğin üyeleri bir arada yaşamak istemektedirler. Böylelikle ilişkilerin sürdürülmesi ve yeniden inşası için uygun ortamlar yaratılmaktadır. Tablo 12’de elde edilen oranlar bu bulguyu desteklemektedir.

Tablo 12 Öğrenim Düzeyine Göre Kentte İkamet Edilen Yeri Seçme Nedeni

	Öğrenim Durumu						Toplam	
	Ortaokul		Lise		Yüksekokul		n	%
	n	%	n	%	n	%		
Hemşehri bulunması	26	51.0	30	31.2	37	39.8	93	38.8
Ekonomik uygunluk	13	25.5	33	34.4	23	24.7	69	28.8
İşyerine yakınlık	8	15.7	18	18.8	19	20.4	45	18.8
Yaşam standardı	4	7.8	15	15.6	14	15.1	33	13.8
Toplam	51	100	96	100	93	100	240	100
	$\chi^2= 10.922$ $sd= 8$ $p > .05$							

Öğrenim durumu ile kentte ikamet edilen bölgenin seçilmesinin nedeni karşılaştırıldığında genel eğilime paralel olarak hemşehrilerin bulunması en belirleyici faktör olmuştur. Buna göre ortaokul mezunlarının % 51’i, lise mezunlarının % 31.2’si ve yüksekokul mezunu ya da daha üst bir eğitim seviyesine sahip olanların %39.8’i ikamet ettiği bölgeyi hemşehrilerinin bulunması nedeni ile seçtiğini belirtmiştir. Ekonomik koşullara uygun olmasının da yine etkili bir faktör olduğu görülmüştür.

4.3.3.2 Kentte Hemşehrilerle Görüşme Durumu

Kentte hemşehrilerle kurulan ilişkilerin ne derece yakın olduğunu anlamının bir yolu, katılımcıların hemşehrileri ile görüşme oranlarını öğrenmektir. Bu amaçla yapılan görüşmelerde katılımcılara hemşehrileri ile görüşme sıklıkları sorulmuş ve Tablo 13'teki değerler elde edilmiştir.

Tablo 13 Hemşehrilerle Görüşme Durumu

Hemşehriler İle Görüşme Durumu	S	%
Çok sık görüşürüz	95	39.6
Ayda bir/birkaç kez görüşürüz	69	28.8
Önemli günlerde görüşürüz	48	20.0
Yılda bir/birkaç kez görüşürüz	6	2.5
Hiç görüşmüyoruz	9	3.8
Hemşehrim yok	7	2.9
Toplam	240	100

Katılımcıların % 39.6'sı hemşehrileriyle çok sık görüştiklerini dile getirmişlerdir. %28.8'i ayda bir ya da bir kaç kez görüştiklerini söylemektedir. %20'si önemli günlerde hemşehrileriyle görüşmektedir. Yılda bir ya da bir kaç kez görüşürüz diyenlerin oranı % 2.5, hemşehrilerimle hiç görüşmem diyenlerin oranı % 3.8 ve Ankara'da hemşehrim yok diyenlerin oranı ise %2.9'dur.

Erder (2001) çalışmasında genel olarak bakıldığında görüşmecilerin sadece %32'sinin yoğun hemşehrilik ilişkileri içinde bulunduğunu göstermektedir. Görüşme yapılanların %70'inin ise hemşehrileriyle ilişkileri ya çok gevşektir ya da yoktur. İstanbul'un farklı mahallerinde gerçekleştirilen bu çalışmada dikkat çeken nokta, yoğun hemşehri ilişkileri yaşandığı alanların daha çok çevre alanlar oluşudur (Erder,2001:238).

Ancak bu çalışmada yapılan görüşmelerde, hemşehrilerle görüşme oranının oldukça yüksek olduğu bulgulanmıştır. Bu yüksek oranlar kent içinde hemşehrilik ilişkilerinin kuvvetli olduğunu göstermektedir. Bu kuvvetli bağlar dayanışma

bağlarının da güçlenmesine neden olmaktadır. Yapılan çalışmada yalnızca kente gelen birinci kuşak göçmenlerin değil, onların çocuklarının da hemşehrileriyle olan bağlarını sürdürdükleri gözlenmiştir. Kendi memleketini anne ve babasının doğum yeri olarak belirleyen genç kuşak da geleneklerini kentte sürdürülen bu ilişkiler sayesinde öğrenmekte ve memleketleriyle olan bağlarını yine bu ilişkiler aracılığı ile sağlamaktadırlar. Özellikle 1980 sonrası süreçte yükselen kültürel hareketler de genç kuşağın kültür ve kimlik vurgusu yapmasında etkili olmuştur. Bununla birlikte Alevilere yapılan dışlama politikası ve örneğin Sivas Olayları gibi yok etmeye yönelik eylemler Alevilerin kültürel değerlerine daha çok sarılmalarına neden olmuştur.

Yaş grupları ile hemşehrilerle görüşme durumu karşılaştırıldığında Tablo 14'teki oranlar elde edilmiştir.

Tablo 14 Yaş Gruplarına Göre Hemşehrilerle Görüşme Durumu

	Yaş Grubu						Toplam	
	-25		26-45		46+		s	%
	S	%	s	%	s	%		
Çok sık görüşürüz	31	47.7	37	35.2	27	38.6	95	39.6
Aydabir/birkaç kez görüşürüz	17	26.2	28	26.7	24	34.3	69	28.8
Önemli günlerde görüşürüz	10	15.4	25	23.8	13	18.6	48	20.0
Altı ayda bir görüşürüz	1	1.5	3	2.9	2	2.9	6	2.5
Yıldabir/birkaç kez görüşürüz	2	3.1	3	2.9	4	5.7	9	3.8
Hiç görüşmüyoruz	2	3.1	5	4.8	-	-	7	2.9
Hemşehrim yok	2	3.1	4	3.8	-	-	6	2.5
Toplam	65	100	105	100	70	100	240	100
	Kay kare= 11.363 sd=12 p>.05							

Tablo 14'e bakıldığında, bütün yaş gruplarında hemşehrilerle görüşme oranlarının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Buna göre, 25 yaş altı grupta hemşehrileriyle çok sık görüşenlerin oranı % 47.7, 26-45 yaş grubunda % 35.2 ve 46 yaş ve üzeri grupta % 39.6 olmuştur. Ayda bir ya da birkaç kez görüşürüz diyenlerin

oranı da yüksek değerlerdedir. Buna göre 25 yaş altı grupta % 26.2, 26-45 yaş grubunda % 26.7 ve 46 yaş ve üzeri grupta % 34.3 olmuştur.

Buna göre yaş düzeyleri farklı olmasına karşın hemşehrilerle görüşme oranlarında büyük farklılıklar gözlenmemiştir. Bu durum geleneksel ilişki yapılarının korunduğu ve bunun yeni kuşaklara aktarıldığının bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Yeni kuşaklar kentte doğmakta ve yaşamlarını devam ettirmektedirler ancak özellikle hemşehrilik ilişkileri aracılığı ile memleket olarak kabul ettikleri yerin kültürünü ve yaşama pratiklerini öğrenmektedirler. Bu öğeler yine hemşehrilik ilişkileri aracılığı ile sürdürülmekte ve yeniden inşa edilmektedir.

Hemşehrilerle görüşme sıklığı öğrenim durumu ile karşılaştırıldığında ise Tablo 15'teki oranlar elde edilmiştir.

Tablo 15 Öğrenim Durumuna Göre Hemşehrilerle Görüşme Durumu

	Öğrenim Durumu						Toplam		
	Ortaokul		Lise		Yüksekokul		s	%	
	S	%	s	%	s	%			
Çok sık görüşürüz	19	37.3	46	47.9	30	32.3	95	39.6	
Aydabir/birkaç kez görüşürüz	15	29.4	25	26.0	29	31.2	69	28.8	
Önemli günlerde görüşürüz	10	19.6	15	15.6	23	24.7	48	20.0	
Altı ayda bir görüşürüz	2	3.9	1	1.0	3	3.2	6	2.5	
Yıldabir/birkaç kez görüşürüz	3	5.9	3	3.1	3	3.2	9	3.8	
Hiç görüşmüyoruz	1	2.0	3	3.1	3	3.2	7	2.9	
Hemşehrim yok	1	2.0	3	3.1	2	2.2	6	2.5	
Toplam	51	100	96	100	93	100	240	100	
Kay kare= 8.093 sd=12 p>.05									

Tablo 15 okunduğunda yaş gruplarına göre yapılan karşılaştırmaya paralel olarak, hemşehrilerle görüşme oranının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Buna göre ortaokul mezunlarının % 37.3'ü, lise mezunlarının % 47.9'u ve yüksekokul mezunu ya da daha üst bir eğitim seviyesine sahip olanların % 32.3'ü hemşehrileri ile çok sık görüştüğünü belirtmiştir. Ayda birkaç kez hemşehrisiyle görüştüğünü

belirtenlerin oranı ortaokul mezunlarında % 29.4, lise mezunlarında % 26 ve yüksekokul mezunu olanlarda % 31.2'dir.

Bu oranlara bakıldığında öğrenim düzeyinin yükselmesinin hemşehrilik ilişkilerinin gevşemesine neden olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Bu ilişkiler kentsel alanda memleket ile kurulan bir köprü niteliğindedir ve yapılan görüşmelerde bunun daha çok kültürel bir köprü olduğu anlaşılmıştır. Eğitim düzeyi arttıkça modern ilişki ağları ve yaşama pratikleri ile entegrasyon kolaylaşsa da geleneksel değerler terk edilmemekte aksine yüceltilebilmektedir. Özellikle görüşme yapılan Aleviler içinde eğitim seviyesi yüksek olan kişilerin kentsel alanda örgütlenme ve kültürel değerlerin korunması bağlamında önemli görevler üstlendiği gözlenmiştir. Örneğin, köy derneklerinin başkanları ve yetkili kişileri genellikle grubun en eğitilmiş kişileri olmaktadır. Bunun yanında eğitim seviyesi yüksek kişiler şenlik, piknik, kurs ve seminer gibi faaliyetlerde organizasyonu sağlamak ve önderlik etmektedirler. Yine yapılacak faaliyetlerin planlanması ve örgütlenme sorumluluğu da büyük oranda eğitim düzeyi yüksek olan kişilerdedir.

4.3.3.3 Hemşehrilerle Yardımlaşma ve Dayanışma

Akraba ve hemşehrilerin yardımcı olduğu sorunlar arasında en sık değinilenler göçeni ev buluncaya kadar misafir etme, iş bulmasında yardımcı olma, arsa bulmasında ve konut yapmasında destek sağlama, kent yaşamını öğretme ve bu konuda bilgi verme borç alıp verme, zor günlerde yardım etme gibi konulardır (Tekeli, 1989:103). Akraba ve hemşehri dayanışması ailelerin kente uyum sağlamasında ve geçinebilmelerinde mevcut koşulları iyileşene kadar en önemli araçlar olarak değerlendirilmektedir. Aynı zamanda böyle bir dayanışma ortamının bulunması ilişkilerin de daha yakın ve yoğun yaşanmasını sağlamaktadır. Bu

çalışmada yardımlaşmanın niteliği ve zaman içinde herhangi bir değişime uğrayıp uğramadığının anlaşılması önemli görülmektedir. Bu çerçevede, yapılan görüşmelerde katılımcılara kendilerinden sonra Ankara'ya gelen hemşehrilerine yardım edip etmedikleri sorulmuştur.

Tablo 16 Hemşehrilerle Yardımlaşma Durumu

Yardım Etme Durumu	S	%
Yardım ettim	76	31.7
Kısmen yardım ettim	92	38.3
Yardım etmedim	72	30
Toplam	240	100

Buna göre katılımcıların % 31.7'si yardım ettiğini, % 38.3'ü kısmen yardım ettiğini ve % 30 'u yardım etmediğini belirtmiştir.

Son dönemlerde yapılan araştırmalarda kente göç edenlerin ev bulma, iş bulma, borç para alma, kente alışma ve uyum gibi pek çok konuda hemşehrilik, akrabalık gibi geleneksel cemaat örgütlenmeleri etrafında kurulan dayanışma ağlarından faydalandığına işaret etmektedir (Güneş-Ayata 1991, Ayata 1989, Erder, 1996). Bu araştırma da da yapılan görüşmeler genellikle gecekondu bölgesinde olmasa da geleneksel yardımlaşma ve dayanışma ilişkilerinin sürdürüldüğü görülmektedir. Ancak Tablo 17'de de görüldüğü gibi üst yaş gruplarında yardım etme oranlarının daha yüksek olduğu gözlenmektedir.

Tablo 17 Yaş Gruplarına Göre Hemşehrilere Yardım Etme Durumu

	Yaş Grubu						Toplam	
	-25		26-45		46+		n	%
	n	%	n	%	n	%		
Yardım ettim	18	27.7	29	27.7	29	41.4	76	31.7
Kısmen yardım ettim	21	32.3	41	39.0	30	42.9	92	38.3
Yardım etmedim	26	40.0	35	33.3	11	15.7	72	30.0
Toplam	65	100	105	100	70	100	240	100
	Kay kare= 12.896 sd=6 p<.05							

Buna göre 25 yaş altındakilerin ve 26-45 yaş arasındakilerin % 27.7 'si kendilerinden sonra Ankara'ya gelen hemşehrilerine yardım etmiş, 46 yaş ve üzerindeki grupta ise % 41.4'ü hemşehrilerine yardımda bulunmuştur. Hemşehrilerine herhangi bir yardımda bulunmayanların % 40.0'ı 25 yaş ve altında, % 33.3'ü 26-45 yaş arasında ve 15.7'si 46 yaş ve üzerindedir. Bunun yanında 25 yaş ve altındakilerin % 32.3'ü, 26-45 yaş arasındakilerin %39'u ve 46 yaş ve üzerindeki % 42.9'u hemşehrilerine kısmen yardım ettiklerini söylemişlerdir.

Bu oranlara bakıldığında üst yaş gruplarında hemşehrilerine yardım etme oranının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunun bir nedeni olarak, kente ilk göç eden grupların daha hazırlıksız olmaları ve pek çok konuda yardımlaşarak ayakta kalabiliyor olmaları gösterilebilir. Bu dönemde, iş bulma, konut edinme, çevreye uyum sağlama gibi pek çok konuda hemşehriler birbirlerine ihtiyaç duymaktadırlar. Ancak son dönemde göç etmiş kişiler için dayanışmanın niteliksel değişmelere uğradığından söz edilebilir. Yapılan görüşmelerde manevi ve kültürel öğelere vurgunun daha baskın olduğu görülmüştür.

Başka bir açıdan bakıldığında ise, yardım etme durumunun koşullarına göre de bazı farklılaşabilmektedir. Göç olgusu günümüzde de devam etmektedir ancak Ankara'nın göç alma oranında azalma olmuştur. Bu durum alt yaş gruplarının kendilerinden sonra göç eden kişilere yardım etme olasılığını düşürmektedir.

Tablo 18 Öğrenim Durumuna Göre Hemşehrilere Yardım Etme Durumu

	Öğrenim Durumu						Toplam	
	Ortaokul		Lise		Yüksekokul		n	%
	n	%	n	%	n	%		
Yardım ettim	23	45.1	33	34.4	20	21.5	76	31.7
Kısmen yardım ettim	14	27.5	32	33.3	46	49.5	92	38.3
Yardım etmedim	14	22.5	31	32.3	27	29.0	72	30.0
Toplam	51	100	96	100	93	100	240	100
Kay kare= 14.652 sd=6 p<.05								

Tablo 18’de öğrenim durumu ve hemşehrilere yardım etme durumu karşılaştırılmıştır. Buna göre ortaokul mezunu olanların % 45.1’i, lise mezunu olanların % 34.4’ü ve yüksekokul mezunu ve daha üst bir eğitim seviyesine sahip olanların % 21.5’i kendinden sonra Ankara’ya göç eden hemşehrilerine yardım etmiştir. Hemşehrilerine kısmen yardım edenlerin oranı ortaokul mezunlarında % 27.5, lise mezunlarında % 33.3 ve yüksekokul mezunlarında % 49.5 olmuştur. Diğer yandan kendinden sonra Ankara’ya göç eden hemşehrilerine yardım etmediğini belirtenlerin oranı ortaokul mezunlarında % 22.5, lise mezunlarında %32.3 ve yüksekokul mezunlarında % 29 olmuştur.

Buna göre eğitim seviyesi yükseldikçe göç kendinden sonra Ankara’ya göç eden hemşehrilerine yardım etme oranının düştüğü görülmektedir.

Tablo 19 Katılımcıların Hemşehrilerine Yaptıkları Yardımın Niteliği

Yardımanın Niteliği	S	%
Konut edinmesi veya yapması	23	13.6
İş bulması	63	38.9
Çevreye uyum sağlaması	40	24.7
Maddi yardım	26	16.0
Ücretsiz hizmet	11	6.8
Toplam	240	100

Yapılan görüşmelerde kendinden sonra kente göçen hemşehrinize yardım etmiş iseniz bu yardımın niteliği nedir sorusu sorulduğunda iş bulma (% 38.9), çevreye uyum sağlama (%24.7) ve maddi yardım (%16) en çok tercih edilen seçenekler olmuştur. bunun yanında, katılımcıların % 13.6’sı konut edinmesi veya yapmasında yardımcı olurken, % 6.8’i ücretsiz hizmet verdiğini söylemektedir.

Burada en çok yardım edilen konu iş bulma konusu olarak görülmektedir. Bunun bir nedeni genellikle iş piyasasına ilk defa adım atacaklar için bir tanıdık

referansıyla iş başvurusu yapmanın oldukça işlevsel olmasıdır. Bunun yanında göç edilen yerden daha küçük bir yerleşim yerinden göç eden kişiler için büyük şehirde yaşayanların tecrübeleri de önemli olmaktadır. Abu-Lughod (1961), Mısır örneğinde göçmenlerin şehir yaşamına adaptasyonunu incelediği çalışmasında, sosyal heterojenliğin, şehir yaşamının ayırt edici özelliklerinden biri olduğunu vurgulamaktadır. Fakat bunun için, farklı kültürel alanlardan gelen insanların yakın ilişki içinde bulunması gerekmektedir. Örneğin, büyük ölçekli fabrikalar çeşitli insanların bir araya geldiği yerlerdir. Kahire'deki ticari ve endüstriyel şirketler de bir aileden en fazla bir kaç kişiyi işe almaktadırlar. Göçmenler de genelde ilk işlerini bulurken hemşerilerinin onlarını yönlendirmesini beklemektedirler. Göçmenler bazen, "başarılı" hemşerilerinin kendilerini istihdam etmelerini beklemektedirler bu durum göçmenlerin sadece yerleşim düzenleri olarak değil, işlerinde de birbirlerine kenetlenmiş olmalarını göstermektedir. Kahire'deki daha küçük şirketlerde, şans eseri oluşabilecek olandan, çok daha fazla homojen bir işgücü mevcuttur. Bu durum göçmeni köylülerinden ayırmak yerine, aksine aradaki bağları daha da güçlenmiştir (Abu-Lughod, 1961:30).

Çevreye uyum sağlamada yardımcı olma seçeneği ise ikinci sırada gelmektedir. Bu uyum süreci aslında pek çok şeyi kapsamaktadır. Kentte mekan kullanımını öğrenmekten, arkadaş edinme ya da çeşitli faaliyetlerin gerçekleştirileceği mekanların öğrenilmesine kadar günlük hayat için gerekli pek çok şey bu kapsama girebilmektedir. Konut edinmede yardım edilme oranı düşük görülmektedir. Bu durum ise Ankara koşullarında konut edinmenin kişisel maddi güçle ilişkili olmasının bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Tablo 20 Katılımcıların Öncelikle Maddi Yardım İsteyecekleri Yerler

Borç ya da yardım istenecek kişi	S	%
Akrabalarım	112	46.2
Komşum	6	2.5
Hemşehrilerim	3	1.3
İş arkadaşım	40	16.7
Dernekteki arkadaşım	16	6.7
Banka	40	16.7
Diğer	23	9.6
Toplam	240	100

Tablo 20’de katılımcılara öncelikli olarak borç ya da yardım isteyecekleri kişilerin kimler olduğu sorulduğunda % 46.2 si akrabalarım yanıtını vermiştir. İş arkadaşlarımdan borç ya da maddi yardım isterim diyenler ile bankadan borç alırım diyenlerin oranı eşittir ve % 16.7 olarak bulunmuştur. Dernekteki arkadaşımdan borç ya da yardım alırım diyenlerin oranı % 6.7’dir. % 2.5’lik bir oran komşumdan borç ya da yardım alırım derken, hemşehrilerini borç almada öncelikli görenlerin oranı %1.3’te kalmaktadır. Bunun yanında % 9.6’lık bir oran ise seçeneklerin dışında başka bir yerden borç alacaklarını belirtmişlerdir. Bu oranlara bakıldığında akrabalarından borç ya da maddi yardım isteyeceklerin oranının oldukça fazla olduğu görülmektedir. Görüşmelerin yapıldığı grup açısından bakıldığında akraba, hemşehri ve dernekteki arkadaş aynı kategoride değerlendirilebilir. Buna karşın, hemşehrilerini tercih edenlerin oranı oldukça düşüktür. Buradan yola çıkılarak akrabalık bağının hemşehrilikten farklı bir algılanışı olduğunu söyleyebiliriz. Ekonomik bir yardımlaşmanın gerçekleştirilmesi için hemşehrilikten daha yakın ilişkiler aranmaktadır. Kültürel alanda bütün hemşehriler ile eşit mesafede ilişkiler kurulabilirken ekonomik alanda aynı şeyi söylemek mümkün olmamaktadır.

Tablo 21 Öğrenim Durumuna Göre Borç İstenecek Kişinin Durumu

	Öğrenim Durumu						Toplam	
	Ortaokul		Lise		Yüksekokul		s	%
	s	%	s	%	s	%		
Akrabalarım	31	60.8	37	38.5	48	51.6	116	48.3
Komşum	2	3.9	6	6.3	2	2.2	10	4.2
Hemşehrilerim	2	3.9	2	2.1	3	3.2	7	2.9
İş arkadaşım	5	9.8	22	22.9	17	18.3	44	18.3
Dernekteki arkadaşım	6	11.8	7	7.3	7	7.5	20	8.3
Banka	5	9.8	22	22.9	16	17.2	43	17.9
Toplam	51	100	96	100	93	100	240	100
x ² = 13.379 sd= 10 p>.05								

Öğrenim durumuna göre borç istenecek kişi karşılaştırıldığında anlamlı bir ilişkiye ulaşılamamıştır. Genel olarak elde edilen oranlar Tablo 20 ile paralellik göstermektedir. Buna göre, bütün öğrenim gruplarında akrabalarından borç isteme eğilimi yüksek görülmektedir. Akrabalarımın borç isterim diyenlerin %60.8'i ortaokul, %38.5'i lise ve %51.6'sı yüksekokul mezunu ya da daha alt bir eğitim seviyesine sahiptir. Genel olarak bakıldığında öğrenim gruplarına göre borç istenecek kişinin niteliğinde önemli bir değişim gözlenmemektedir. Ancak alt eğitim düzeyine sahip kişilerde bankadan borç ya da kredi alma oranının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Buna göre ortaokul mezunu ya da daha alt bir eğitim seviyesine sahip olan kişilerde bu oran %9.8, lise mezunlarında %22.9 ve yüksekokul mezunu ya da daha üst bir eğitim seviyesine sahip olanlarda % 17.2'dir.

Tablo 22 Yaş Grubuna Göre Borç ya da Maddi Yardım İstenecek Yerler

	Yaş Grubu						Toplam	
	-25		26-45		46+		s	%
	s	%	s	%	s	%		
Akrabalarım	31	47.7	48	45.7	37	52.9	116	48.3
Komşum	5	7.7	4	3.8	1	1.4	10	4.2
Hemşehrilerim	2	3.1	4	3.8	1	1.4	7	2.9
İş arkadaşım	11	16.9	25	23.8	8	11.4	44	18.3
Dernekteki arkadaşım	7	10.8	9	8.6	4	5.7	20	8.3
Banka	9	13.8	15	14.3	19	27.1	43	17.9
Toplam	65	100	105	100	70	100	240	100
Kay kare:13.860 sd= 10 p>.05								

Tablo 22 okunduğunda bütün yaş gruplarında borç istenecek ilk kişilerin akrabalar olduğu görülmektedir. Buna göre 25 yaş ve altı grupta akrabalarından borç isteyeceklerin oranı % 47.7, 26-45 yaş grubunda % 45.7 ve 46 yaş ve üzeri grupta % 52.9 olmuştur. bu oranları iş arkadaşlarından borç isteyeceklerin oranı izlemektedir ve bu da yaş gruplarına göre önemli farklılıklar bulunmamaktadır. Bu çerçevede yaş düzeyleri farklılaşsa da borç ya da maddi yardım istenecek öncelikli kişilerin akrabalar olduğu görülmektedir. Hemşehriler böyle bir durumda ilk tercih edilen konumunda bulunmamaktadırlar.

4.3.4 Kırdan Kente Kentten Kıra: Memleketle İlişkiler

Hemşehrilik kavramı memleket kavramıyla çok yakından ilgilidir. Hemşehrilik cemaatinin kurulup sürdürülmesinde memleketle imgesel ve gerçek ilişkilerin önemli rolü bulunmaktadır. Genel olarak bakıldığında bu ilişkilerin devamının kimliğin devam ettirilmesi ve bu kimliğin kuşaklar arasında sürekliliğinin sağlanmasında önemli işlevler gördüğü söylenebilir (Kurtoğlu, 2004:214). Türkiye’de insanların coğrafi bir alanla kurabildikleri en kapsayıcı tahayyül ‘memleket’e ilişkin olmaktadır. En kapsayıcı tahayyül olmasına karşın, ‘memleket’ tahayyülü de tekil değil çoğuldur. Sözlük anlamıyla, memleketin insan ilişkileri bağlamında iki anlamı vardır. ‘Memleket’in birinci anlamı ulusun toprağıdır. Bu anlamında memleket, ulusun yerleştiği ve/veya kök saldığı dışil coğrafyayı, anavatanı tanımlar. ‘Memleket’in ikinci anlamı, ailenin toprağıdır. Bu anlamında ‘memleket’ ailenin yerleşip kök saldığı coğrafyayı tanımlar. Aile toprağı anlamında ‘memleket’ erildir, çünkü aile toprağı, babanın/atanın toprağıdır. Ata toprağı anlamında ‘memleket’ anavatanın içinde veya dışında olabilir, ama anavatan

tahayyülünden daha dar bir coğrafi alana gönderme yapar. Memleketin hemşehri ve hemşehrilik olgularıyla ilişkisi, bu ikinci anlamdadır (Kurtoğlu,2005:9).

Yapılan görüşmelerde göç edenlerin tamamına yakını kentte yeni bir hayat kurmak ve memleketlerine geri dönmek üzere geldikleri anlaşılmıştır. Ancak bu durum onların geldikleri yer ile bağlarını koparacakları anlamına gelmemektedir. Aksine bu ilişkiler kente taşınmakta ve kentte kurulan hemşehrilik ilişkileri aracılığı ile yeniden üretilmektedir.

Buradan hareketle katılımcıların memleketleri ile olan ilişkilerinin durumu önemli görülmekte ve aşağıdaki tablolarda yansıtılmaya çalışılmaktadır.

Tablo 23 Katılımcıların Memleketleri İle Olan İlişkileri

İlişkinin devam etme durumu	S	%
Ankaralıyım	13	5.4
Devam ediyor	191	79.6
Devam etmiyor	36	15
Toplam	240	100

Yapılan görüşmelerde katılımcılara memleketleri ile ilişkilerinin devam edip etmeme durumu sorulduğunda büyük çoğunluğu (%79.6) memleketleri ile ilişkilerinin devam ettiğini belirtmiştir. Bunun yanında %15 oranında katılımcının memleketi ile ilişkisi yoktur. Görüşme yapılan kişilerin bir kısmı (%5.4) Ankaralı olduğunu dile getirmektedir. Bu kişiler Ankara’da doğan ve memleketleri ile yakın ilişkisi olmayan ya da anne ya da babaları aracılığı ile ilişki kurabilen son kuşak Alevilerdir.

Görüşme yapılan grubun çoğunluğu 10 yılı aşkın sürelerde Ankara’da bulunmaktadır. Buna karşın çeşitli şekillerde ilişkileri devam ettirmektedirler. Genel olarak memleketleri ile olan bağlantılar ilişkinin sıcaklığına göre bayram ziyaretlerine gitmek ya da yaz tatillerini burada geçirmek şeklinde olabilmektedir.

Memlekette akraba ya da aile büyüklerinden herhangi birilerinin bulunmasının ilişkilerin devamında etkili olduğu bilgisi alınmıştır.

Memleket ile ilişkilerin yoğun olarak devam etmesi kentteki dayanışma ilişkilerinin ve hemşehrilik bağlarının sürdürülmesine de olumlu etki yapmaktadır. İki mekan arasında kurulan bu bağlar karşılıklı olarak iletişim halinde olunmasını sağlamakta, geleneksel değerlerin ve gelenek göreneklerin yaşatılmasında etkili olmaktadır. Kentin yıkıcı etkileri içinde memleket özlemi duymakta ve özellikle ilk kuşak göçmenler kendilerine kentsel alanda değerlerini yaşatacak alanlar yaratmaktadırlar. Memleketle ilişkilerin devam etmesinin diğer bir etkisi genç kuşaklara gelenek ve göreneklerin aktarılmasında kolaylık sağlamasıdır. Ankara’da doğup büyüyen ve memleketini anne ya da babasının memleketi olarak belirleyen biri için, memleketini görmek ya da orada yaşayan insanlarla iletişime girmek kimlik algısının gelişmesinde daha net veriler verebilmektedir.

Tablo 24’te katılımcıların memleketleri ile olan ilişkilerinin yüksek oranda devam ettiği görülmektedir. Ancak katılımcılara memleketlerine geri dönmeyi isteyip istemediği sorulduğunda bu tabloya paralel sonuçlar elde edilmemiştir.

Tablo 24 Katılımcıların Memleketlerine Dönme İsteği

Geri dönme isteği	S	%
Evet	68	28.3
Hayır	110	45.8
Kararsızım	49	20.4
Zaten Ankaralıyım	13	5.4
Toplam	240	100

Buna göre katılımcıların %28.3’ü memleketlerine geri dönmek istediklerini belirtirken, %45.8’i memleketine geri dönmek istemediğini belirtmiştir. Bu konuda kararsız olanların oranı ise %20.4 olmuştur.

Tabloya bakıldığında genel olarak katılımcıların geri dönmeyi istemedikleri görülmüştür. Genellikle insanlar memleket özlemi duysalar da kentte kurdukları hayatlarından vazgeçmek istememektedirler. Diğer yandan pek çoğu için göçe neden olan kırsal itici nedenleri varlığını korumaktadır öyle ki bu durum yeni göç akımlarına da neden olabilmektedir.

Memleketlerine dönmek isteyen katılımcılara bunun nedeni sorulduğunda ise aşağıdaki oranlar elde edilmiştir.

Tablo 25 Katılımcıların Memleketlerine Dönmeyi İsteme Nedenleri

Memleketeye Dönmeyi İsteme Nedeni	S	%
Köydeki durumunun iyi olması	4	5.9
Kentte yaşamın zor olması	20	29.4
Kente ait olmaması	14	20.6
Geleneklerine bağlı olması	4	5.9
Köyde yaşamının daha sağlıklı olması	26	38.2
Toplam	68	100

Tablo 25'e göre katılımcıların % 5.9'u köydeki durumunun kentteki durumundan daha iyi olması nedeniyle geri dönmek istemektedir. Burada söz konusu olan maddi ya da manevi unsurların toplamıdır. Katılımcıların % 29.4'ünün memleketine dönmeyi istemesinin nedeni kentteki yaşam koşullarının zor olmasıdır. %20.6 oranında kişi kendini kente ait hissetmemesini geri dönme isteğinin nedeni olarak belirtmiştir. % 5.9 oranında katılımcı memleketine geri dönme nedeni olarak geleneklerine bağlı olmasını göstermiştir. % 38.2 oranında kişi ise köyde yaşamının daha sağlıklı olmasını neden göstererek memleketine dönmek istemektedir.

Bu oranlara bakıldığında geri dönmeyi istemenin nedenlerinin ağırlıkla kent koşullarından kaynaklandığı görülmektedir. Kentte yaşanan ekonomik sıkıntılar, kentte sürdürülen yaşam tarzının göç eden kişiye uygun düşmemesi ve kentte yaşamının sağlıklı olmaması gibi nedenler göç eden kişilerin memleketlerine geri

dönme isteği duymasına neden olmaktadır. Fakat belirtmek gerekir ki bunlar büyük ölçüde istek ve temenni boyutunda kalmaktadır. Yapılan görüşmelerde katılımcılar, genellikle dönmek isteseler de bunu yapmalarının çok zor olduğunu belirtmişlerdir.

Buradan hareketle görüldüğü gibi kente göç sonrasında geri dönme kararının alınması oldukça zor görünmektedir. Kente göçen kişiler bir yandan çeşitli uyum mekanizmaları ile kente uyum sağlama ve tutunma yolları ararken bir yandan da memleketleri ile olan bağlarını koparmamaktadırlar. Özellikle 1990'dan sonra dernekleşmelerin artması ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi hem kentsel alanda örgütlenme oranını yükselmesini hem de memleket ile bağların güçlenmesini sağlamaktadır. Yalnız aynı şehirde olan hemşehriler değil, farklı şehirlerde yaşayan aynı memleketli insanlar iletişime geçebilmektedir. Bu durumda kişinin "nereli" olduğu çelişik bir hal almaktadır. Bir yerde yaşamını sürdürmekte, bir yerde ise kültürel bağlarını, geçmişini ve geleneklerini bulmaktadır. Çalışma kapsamında görüşme yapılan kişilere kendilerini Ankaralı olarak görüp görmemeleri sorulduğunda aşağıdaki oranlar elde edilmiştir.

Tablo 26 Katılımcıların Kendilerini Ankaralı Olarak Görme Durumu

Kendini Ankaralı Olarak Görme Durumu	S	%
Evet	105	43.8
Hayır	74	30.8
Kısmen	61	25.4
Toplam	240	100

Katılımcıların % 43.8'i kendini Ankaralı olarak görmektedir. Kendimi kısmen Ankaralı olarak görüyorum diyenlerin oranı % 25.4'tür. % 30.8 oranında kişi ise kendini Ankaralı olarak görmemektedir. Bu oranlara bakıldığında katılımcıların çoğunun kendini Ankaralı olarak gördüğü ortaya çıkmaktadır. Buradan hareketle, kentsel yaşam pratikleriyle ve mekanlarla bütünleşmiş, kente uyum sağlamış fakat

geleneksel değerlerinden ve dayanışma ilişkilerinden vazgeçmemiş bir grubun varlığından söz edilebilir.

4.3.5 Kentsel Kurumlarla İlişkiler

4.3.5.1 İş Durumu

Çalışmada görüşülen kişilerin çalışma durumları ve çalışma koşulları önemli görülmektedir. Çünkü kente göç ve göç sonrası yaşamın niteliği ekonomik koşullarla sıkı bir bağlantı içindedir. Diğer yandan kente uyum sağlamanın ve eklemlenmenin de yine ekonomik durumla bağlantılı olduğu düşünölmektedir.

Tablo 27 Katılımcıların İş Durumu

İş durumu	S	%
Kamu'da Çalışıyor	30	12,5
Özel Sektörde Çalışıyor	56	23.3
Kendi hesabına/ çalışanı yok	20	8.3
Kendi hesabına/çalışanı var	17	7.1
Emekli	44	18.3
İşsiz	17	7.1
Öğrenci	42	17.5
Ev hanımı	14	5.8
Toplam	240	100

Görüşme yapılan kişiler içinde emekli (18.3) ve memur (%12.5) olanların sayısının yüksek olduğu gözlenmiştir. Görüşme yapılan kişilerin geneli düzenli bir işe sahiptir ve işsiz kalma olasılıklarını düşük görmektedirler.

Buna karşılık görüşme yapılan kişilerin %23.3'ü özel sektörde çalışmaktadır. Kendi hesabına işyeri olan ancak yanında çalışan kimse olmayan kişilerin oranı % 8.3'tür. %7.1'lik bir oran kendi hesabına çalışmaktadır ve yanında da çalıştırdığı başka biri ya da birileri bulunmaktadır. %5.8 ev hanımı olduğunu söylemiştir. Öğrenci olanların oranı ise % 17.5'tir.

Tablo 28 Katılımcıların İşsiz Kaldıklarında Başvuracakları Yerler

Başvurulacak yerler	S	%
İş ve işçi bulma kurumu	21	8.8
Gazete ya da internet	93	38.8
Eski iş arkadaşları	64	26.7
Akrabalarım	38	15.8
Hemşehrilerim	20	8.3
Partililer	4	1.7
Toplam	240	100

Katılımcılara işsiz kaldıklarında nereye başvurursunuz sorusu sorulduğunda %38.8'i gazete ya da internet aracılığı ile iş arayacaklarını belirtmişlerdir. İşsiz kaldıklarında eski iş arkadaşlarına başvuracak ve onlar kanalı ile kurumlara ulaşmaya çalışacak kişilerin oranı %26.7'dir. %15.8'lik bir oran işsiz kaldığımda akrabalarım başvuracaklarını belirtmişlerdir. Diğer yandan işsiz kaldığında iş ve işçi bulma kurumuna başvuracakların oranı (%8.8) oldukça düşüktür.

Burada görülmektedir ki işsiz kalındığında başvurulacak yerleri seçme konusunda formel kanalları kullanma eğilimine oranla, enformel kanalları kullanma oranının daha yüksek olduğu görülmektedir. Benzer araştırmalarda da vurgulandığı gibi Türkiye kentleşmesini ağ türü ilişkiler içerisinde yaşamış ve bu ilişki ağları göçmenleri, kentin anonimleştirici etkileri karşısında kaybolmaktan kurtarmış, kentte var kalabilmenin temel koşulu olan iş ve konut piyasasında tutunabilme fırsatları yaratmış, göçmenlere yükselebile ve refahlarını arttırabilme umudu sağlamıştır (Işık-Pınarcıoğlu, 2003:96). Dolayısıyla, Türkiye'de günümüz koşullarında da iş bulma konusunda enformel ağların kullanıldığı söylenebilir. Bir devlet kuruluşu olan iş ve işçi bulma kurumuna olan talep ise ancak %8.8'lerde kalmaktadır. Bu durum iş ve işçi bulma kurumuna duyulan güvensizliğin bir işareti olarak yorumlanabilir.

Enformel ilişki ağları iş bulma konusunda, devlet kurumlarından daha işlevsel konumdadır.

Tablo 29 Yaş Grubuna Göre İşsiz Kalındığında Başvurulacak Yerlerin Durumu

	Yaş Grubu						Toplam	
	-25		26-45		46+		n	%
	n	%	n	%	n	%		
İş / işçi bulma kurumu	3	4.6	10	9.5	8	11.4	21	8.8
Gazete/internet	34	52.3	42	40.0	17	24.3	93	38.8
Eski iş arkadaşları	10	15.4	34	32.4	20	28.6	64	26.7
Akrabaları	13	20.0	12	11.4	13	18.6	38	15.8
Hemşehrileri	4	6.2	7	6.7	10	14.3	20	8.3
Partililer	1	1.5	-	-	2	2.8	4	1.7
Toplam	65	100	105	100	70	100	240	100
Kay kare=22.410 sd=12 p<.05								

İşsiz kalındığında başvurulacak yerler yaş grupları ile karşılaştırıldığında iş ve işçi bulma kurumuna başvuracakların oranı 25 ve altı yaş grubunda %4.6, 26 ve 45 yaş arasındaki grupta % 9.5 ve 46 yaş üzerindeki grupta %11.4 olmuştur. Gazete ve internet aracılığıyla iş arayacakların oranında ise yaş gruplarına göre farklılaşmalar gözlenmiştir. Buna göre 25 altı yaş grubunda %52.3, 26-45 yaş arası grupta % 40, ve 46 yaş üzeri grupta % 24.3 oranında katılımcı işsiz kaldığında gazete ve internete başvuracağını belirtmiştir. Oranlara bakıldığında yaş seviyesi düştükçe bu kanalları kullanma oranının arttığı görülmektedir. Bunun bir nedeni son dönemde artan iletişim teknolojilerinin daha çok genç yaş grupları tarafından kullanılması olabilir. Diğer yandan işsiz kalındığında eski iş arkadaşlarına başvuracakların oranı 25 yaş altı grupta %15.4, 26-45 yaş arası grupta % 32.4 ve 46 yaş ve üstü grupta %28.6'dır. İş bulmada akrabalarının etkili olacağını düşünenlerin oranı 25 yaş altındaki grupta % 20, 26-45 yaş arasındaki grupta %11.4, 46 yaş ve üstü grupta %18.6'dır. Bu oranlara bakıldığında genel olarak çalışmaya dahil olan bütün yaş gruplarında

enformel kanalların kullanıldığı ancak üst yaş gruplarında bu eğilimin daha yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 30 Öğrenim Düzeyine Göre İşsiz Kalındığında Başvurulacak Yerler

	Öğrenim Durumu						Toplam	
	Ortaokul		Lise		Yüksekokul		n	%
	n	%	n	%	n	%		
İş / işçi bulma kurumu	8	15.7	8	8.3	5	5.4	21	8.8
Gazete/internet	11	21.6	38	39.6	44	47.3	93	38.8
Eski iş arkadaşları	11	21.6	23	24.0	30	32.3	64	26.7
Akrabaları	16	31.4	15	15.6	7	7.5	38	15.8
Hemşehrileri	4	7.8	9	9.4	7	7.5	20	8.3
Partililer	1	2.0	3	3.1	-	-	4	1.7
Toplam	51	100	96	100	93	100	240	100
Kay kare= 31.797 sd=12 p<.05								

Öğrenim düzeyine göre yapılan karşılaştırmada ise, ortaokul mezunlarında iş ve işçi bulma kurumuna başvurma oranı ortaokul mezunlarında %15.7, lise mezunlarında %8.3 ve yüksekokul mezunlarında %5.4 olduğu görülmüştür. Buradan hareketle eğitim seviyesi yükseldikçe iş ve işçi bulma kurumuna başvurma oranının azaldığı görülmektedir. Bu bir devlet kurumuna duyulan güveni göstermesi açısından önemli bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

Gazete ve internet yoluyla iş bulma konusunda ise tersi bir durum söz konusudur ve eğitim düzeyi arttıkça bu yolları kullanma oranı artmaktadır. Bu oran ortaokul mezunlarında %21.6, lise mezunlarında %39.6 ve yüksekokul ve daha üst bir eğitim seviyesine sahip olan grupta %47.3'tür.

Eski iş arkadaşlarından yardım isteme oranı ortaokul mezunlarında %21.6, lise mezunlarında %24.0 ve yüksekokul ve daha üst bir eğitime sahip olanlarda %32.3 olmuştur. Burada eğitim düzeyi yükseldikçe iş arkadaşlarından yardım isteme oranı artmasına karşın akraba ya da hemşehrilerden yardım isteme oranı düşmektedir. Buna göre akrabalarından yardım isteme oranı ortaokul mezunlarında

%31.4, lise mezunlarında %15.6 ve yüksekokul mezunlarında %7.5 olmuştur. hemşehrilerden yarım isteme oranı ortaokul mezunlarında %7.8, lise mezunlarında %9.4 ve yüksekokul mezunlarında %7.5 olmuştur.

4.3.5.2 İhtiyaçlar İçin Başvurulan Kentsel Kurumlar

Cemaatsel dayanışma yapılarının ve toplumsal ilişki ağlarının kente göçenler için yaşamsal önem taşıdığı pek çok araştırmacı tarafından vurgulanmış ancak bu durumun geçici olduğu görüşü yaygın kabul görmüştür. Bunun bir nedeni, tamamen kentlileşmenin birkaç kuşağa yayılan bir süreç olsa da kaçınılmaz olduğu inancıdır. Diğer bir neden ise, cemaat tarzı yapıların ortaya çıkma nedeninin kentsel formel yapılarla kentsel enformel yapılar arasındaki eşitsiz gelişme olduğudur. Denge sağlandığında bu yapılar ortadan kalkacaktır. Cemaat tarzı yapıların varlığını, devletin bu dayanışma yapılarının işlevini üstlenecek kurumları oluşturamamasına bağlanması da bir nedendir (Kurtoğlu, 2003: 56). Bu anlamda kentsel kurumlarla olan ilişkilerin analiz edilmesi önem taşımaktadır. Katılımcılara örnek olarak, evde onarım yaparken ne tür kurumlara başvurdukları sorulmuştur.

Tablo 31 Katılımcıların Evde Onarım Yaparken Başvuracakları Yerler

Evde onarım yaparken başvuracağı yerler	S	%
Kendi ulaştığım firmalar	80	33.3
Arkadaşımın önerdiği firma	44	18.3
Akraba ya da hemşehri	59	24.6
Arkadaşlarım	47	19.6
Toplam	240	100

Buna göre katılımcıların çoğunluğu (%33.3) kendisinin doğrudan ulaşabileceği firmalara başvuracağını belirtmiştir. Akraba ya da hemşehrilerine başvuracak kişilerin oranı % 24.6 olmaktadır. Katılımcıların % 19.6'sı ise arkadaşlarımdan yardım isterim yanıtını vermiştir. %18'3 lük bir oran arkadaşımın önerdiği firmaları tercih ederim yanıtını vermiştir.

Bu tabloya bakıldığında örneğin evde tadilat yapılmak istendiğinde başvurulacak kişiler büyük oranda tanıdıklar aracılığı ile ulaşılacak yerler ya da akraba, arkadaş, hemşehri olmaktadır. Burada genel olarak kentsel kurumlarla ilişki kurulurken kişilerin kendilerinin geliştirdikleri mekanizmalara dayandıkları görülmektedir. Bu durumda cemaat tarzı yapılanmaların varlığını devam ettirdikleri sonucuna götürmektedir. Bunun Türk modernleşme sürecinin yaşadığı sorunlardan kaynaklandığı söylenebilir.

Keyder (1999)'in kavramsallaştırmasına göre, Türkiye'de tepeden inme bir modernleşme yaşanmış ve bu süreçte ekonomik ilerleme ile bireysel haklar arasında uyum sağlanamamıştır. Keyder'e göre tepeden inme modernleştirme ile kendi kendini oluşturan toplumsal bir süreç halindeki modernleşme arasındaki en büyük ayırım, modernleştiricilerin devlet gücünü ellerinde tutmaları ve kendi çıkarlarına göre davranmalarıdır. Bu nedenle Batılılaşmayı savunmalarına karşın, modernliğin bütün boyutlarına bağlı olmayabilirler (Keyder, 1999:31). Devletin ideoloji, ekonomi ve kültür düzeyindeki bu parçalı siyaseti yurttaş kavramsallaştırması ve algısını ve devlet toplum ilişkilerinde bir takım eksiklikler olmasına neden olmuştur. Böylelikle yerine enformel mekanizmalar geçirilmiştir. Bu mekanizmalar ve beraberinde cemaatsel ilişkiler kentsel alanda varlığını sürdürmektedir.

Tablo 32 Katılımcıların Devlet Kurumu İşlerinde Başvuracakları Yerler

Devlet kurumunda işlerinde başvurulacak yerler	S	%
İşim düşmez	14	5.8
Oluruna bırakırım	19	7.9
Kendim hallederim	175	72.9
Aile büyükleri	3	1.3
Tanıdık aracılığı	27	11.3
Partililer	2	0.8
Toplam	240	100

Yapılan görüşmelerde herhangi bir devlet kurumuna işiniz düşse hangi yola başvurursunuz sorusuna görüşme yapılanların büyük çoğunluğu (% 72.99) işlerini kendilerinin yapacaklarını belirtmişlerdir. Tanıdık aracılığı halledeceklerin oranı %11.3'tür. Tabloya bakıldığında bir devlet kurumuna işim düşmez ve devlet kurumlarındaki işimi oluruna bırakırım diyenlerin oranı yüksek görülmektedir. Böyle bir yaklaşımın bir tepkinin yansıtılması olarak değerlendirmek mümkündür.

Tabloda elde edilen oranlar okunduğunda devlet kurumunda herhangi bir iş yapılması gerektiğinde daha çok kişisel çabalarla halledileceği sonucu çıkmaktadır. Enformel yolları kullanım oranının genel olarak düşük olduğu gözlenmektedir.

4.4 Kentsel Alanda Örgütlenme: Hemşehri Dernekleri

Hemşehrilerin ilişki kurduğu önemli mekanlardan birini hemşehri dernekleri oluşturmaktadır. Hemşehrilerin formel olarak örgütlendikleri durumlarda, katılımcılar, dayanışma konuları ve ilişki biçimleri daha farklı olmaktadır. Bir cemaatle birleşme veya ilişkilene özel kamusal alanda yer alan örgütlenmiş etkileşimler aracılığı ile gerçekleşmektedir. Her cemaat, üyelerinin kendilerini cemaatle ilişkilendirmesine veya birleştirmesine aracılık eden kendine özgü formel veya enformel etkileşim kanallarını örgütlenme eğilimindedir (Kurtoğlu,2003:196).

Dernekler arasında en dar kapsamlı olanları aynı köyden gelenlerin ya da aynı mahallede oturanların geldikleri köye yardım amacıyla kurdukları derneklerdir. Buna karşılık bazı dernekler, daha genel ve soyut hemşehrilik anlayışıyla daha çok kişiyi kapsamayı amaçlamaktadır. Bu dernekler bazı üyeleri için aynı yerden gelenlerin ve benzer konumda olan hemşehrilerin ilişki kurdukları, haberleştikleri, memleket yemekleri yedikleri, kendi aksanlarıyla rahatlıkla konuştukları, şarkılarını söyledikleri, eğlendikleri, kültürlerini rahatlıkla yaşadıkları yerler olmaktadır. Bu

dernekler yakınları aracılığı ile kentteki başarılı hemşehrileri hakkında bilgi vermekte, kentin farklı yerlerinde yaşayanlar arasında iletişim kurulmasını sağlamaktadırlar (Erder,2000:201-202).

Bu bölümde kentsel alanda benzer kökenden gelmiş kişiler için günümüzde önemli bir birleştirici işlevi gören hemşehri dayanışma dernekleri ele alınacaktır.

Tablo 33 Katılımcıların Herhangi Bir Hemşehri Derneğine Üyelik Durumu

Derneğe üyelik durumu	S	%
Evet	117	48.8
Hayır	123	51.2
Toplam	240	100

Yukarıdaki tablo herhangi bir hemşehri derneğine üye olup olmama durumunu göstermektedir. Buna göre görüşme yapılan kişilerin %48.8'i bir hemşehri derneğine üye iken, % 51.2'si herhangi bir hemşehri derneğine üye olmadığını belirtmiştir. Bu oranlara bakıldığında derneğe üye olma oranının oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

Hemşehrilik dernekleri genellikle göç sonrası süreçlerde ortaya çıkmaktadır. Hemşehrilik dernekleri bir yandan hemşehrileri bir araya getirirken, diğer yandan hemşehri olan ile olmayan arasındaki ayrımların devam etmesine katkıda bulunmaktadır (Kurtoğlu, 2003:196). Bu bağlamda herhangi bir hemşehri derneğine üye olmak, kent kültürüyle karşı karşıya bulunan kişiler için bir yandan da kimliklendirici olmaktadır. Kültürlerini korumak ya da öğrenmek amacıyla hemşehrilerle yakın ilişki kurmanın en iyi yollarından biri hemşehri derneğine üye olmaktır. Bu durum ait olunan topluluk tarafından da istenen bir durumdur. Aynı kökenden gelip aynı şehirde ikamet ediyor olmak ve buna karşın derneğin faaliyetlerini desteklememek ya da katılmamak, kişi açısından dışlayıcı olabilmektedir.

Tablo 34 Yaş Grubuna Göre Hemşehri Derneğine Üye Olma Durumu

	Yaş Grubu						Toplam		
	-25		26-45		46+		s	%	
	s	%	s	%	s	%			
Evet	23	35.4	47	44.8	47	67.1	117	48.8	
Hayır	42	64.6	58	55.2	23	32.9	123	51.3	
Toplam	65	100	105	100	70	100	240	100	
Kay kare= 14.794 sd= 2 p <.05									

Herhangi bir hemşehri derneğine üye olma durumu yaş grupları ile karşılaştırıldığında, 25 yaş altı grupta üye olanların oranı % 35.4 ve 26-45 yaş arası grupta üye olanların oranı % 44.8 olmuştur. 46 yaş ve üstü gruba bakıldığında ise bir hemşehri derneğine üye olma oranının oldukça yüksek olduğu (% 67.1) görülmektedir. Bu durumda yaş düzeyi arttıkça bir hemşehri derneğine üye olma oranının arttığı sonucuna varılabilir. Ancak yaş grupları arasında derneğe üyelik konusunda anlamlı farklılık olsa da düşük yaş gruplarında da derneğe üye olma oranı azımsanmayacak oranlardadır. Buradan yola çıkılarak genç kuşağın da hemşehri ilişkilerini temel alan örgütlenmelere uzak durmadıkları söylenebilir. Bu durum aileler tarafından da onaylanmaktadır.

1980 Askeri Darbesi'nin ardından, özellikle Alevi ailelerinin çocuklarını politik ortamdan uzak tutma çabası ve kendilerine de korunaklı bir alan sağlama amacı nedeniyle hemşehrilik derneklerinin sayısında önemli ölçüde artış gerçekleşmiştir. Böyle bir dernekleşme süreci politik görünümü olmaması nedeniyle engellenmemiş tersine sürecin özendirilmiş olduğu bile söylenebilir.

Tablo 35 Öğrenim Düzeyine Göre Hemşehri Derneğine Üye Olma Durumu

	Öğrenim Düzeyi						Toplam		
	Ortaokul		Lise		Yüksekokul		s	%	
	s	%	s	%	s	%			
Evet	26	51.0	45	46.9	46	49.5	117	48.8	
Hayır	25	49.0	51	53.1	47	50.5	123	51.3	
Toplam	51	100	96	100	93	100	240	100	
x ² =256 sd=2 p > .05									

Herhangi bir hemşehri derneğine üye olup olmama durumu öğrenim düzeyi ile karşılaştırıldığında Tablo 35'teki oranlar elde edilmiştir. Buna göre öğrenim grupları arasında önemli farklılıklar çıkmamış, bütün eğitim düzeylerinde bir hemşehri derneğine üye olma oranlarını yakın olduğu görülmüştür. Buna göre ortaokul mezunu olanların % 51'i, lise mezunlarının % 46.9'u ve yüksekokul ve daha üst bir eğitim seviyesine sahip olanların derneğe üye olma oranı % 48.8'dir.

Kültür ve dayanışma temelinde gerçekleştirilen bir örgütlenmede öğrenim düzeyindeki farklılıklar önemli bir etki yaratmamaktadır. Yalnızca aynı memleketten geliyor olmak kendini o derneğe ait hissetmek için yeterli olmaktadır. Ancak derneğe üye olma kararı verirken farklı etkenlerin varlığından söz edilebilir.

Tablo 36 Katılımcıların Hemşehri Derneğine Üye Olma Etkenleri

Üye olma etkenlerinin durumu	S	%
Kendim	87	74.3
Akrabam	12	10.3
Hemşehrim	9	7.7
Arkadaşım	9	7.7
Toplam	117	100

Görüşme yapılan kişilere derneğe üye olmanızda kimler etkili olmuştur sorusu sorulmuş ve derneğe kendim üye oldum diyenlerin oranı % 74.3, akrabalarımın etkisiyle üye oldum diyenlerin oranı % 10.3, hemşehrilerimin etkisi ile üye oldum diyenlerin oranı %7.7 ve arkadaşımın etkisi ile üye oldum diyenlerin oranı yine %7.7 olmuştur. Burada var olan derneğe kendi isteğiyle üye olanların oranının oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

Ankara'da görüşmeler yapılan Aleviler için hemşehri derneklerinin en önemli işlevi kültürel devamlılığı ve birliği sağlamasıdır. Yapılan görüşmeler sırasında

hemşehri derneklerinin öncelikle “ölü gömme derneği”, “yardımlaşma derneği” ardından dayanışma vurgusuyla ortaya çıktığı daha sonra “kültür ve dayanışma” derneği olarak dönüştüğü aktarılmıştır.

Benzer şekilde Kurtoğlu (2004) hemşehrilik derneklerinin durağan değil, biraraya getirdikleri nüfusla birlikte değişen ve dönüşen yapılarda olduğunu vurgulamaktadır.

Abu-Lughod (1961) Kahire’de benzer derneklerin varlığından söz etmektedir. Kahire’nin bir topluluk değil, daha ziyade, ayrık pek çok sosyal topluluklardan oluştuğunu belirtmektedir. Yazara göre, eğer şekilsiz bireyler topluluğu olsaydı, kentlerde var olan hemşehriler arası iletişim ağının kişisel ilişkilerde bu denli büyük değil, çok daha küçük bir rol oynayacaktır. Var olan bu gruplar “kentliliğe” uyum sağlamada bazı mekanizmaları kullanmaktadırlar. Bunların en önemlilerinden biri “hayırsever köy cemiyeti” olmaktadır. Bu kurumlar sayesinde pek çok göçmen şehir yaşamının getirdiği yoksulluk, hastalık ve ölüm gibi güvensizliklere karşı koruma elde ettiği gibi, hemşerilerinden moral destek de almaktadırlar. Diğer resmi kurumlar, göçmen kimliklerinde görece olarak daha küçük rol oynamaktadırlar. İş kooperatifleri, belediye dernekleri, hayır kurumları ve politik gruplar Kahire’de görece olarak daha az gelişmiş sosyal kurumlardır. Bu nedenle, uyum sağlama kalıplarını tam anlamıyla anlamak isteyen bir kişinin resmi olmayan kurumları incelemesi gerektiğini vurgulamaktadır (Abu-Lughod, 1961:31).

Benzer şekilde, kırsal ve homojen yaşam alanlarından kentlere göçen Aleviler için cenazeden düğüne pek çok geleneksel ritüelin yerine getirilmesi sorun olmuştur. Bu nedenle kırsal gelenek ve göreneklerin kente taşınma arzusu hemşehri derneklerinin artmasını tetikleyen en önemli etkidir. Görüşmeler sırasında farklı

köylerden gelen kişilerin kendi köylerinin adı altında dernekler kurduğu görülmüştür. Bu dernekler, örneğin Sivas'ın köylerinden göçenlerin kurduğu dernekler "Kızılırmak Köy Dernekleri Federasyonu" adı altında birleşmişlerdir ve önemli etkinliklere imza atabilmektedirler. Ancak burada federasyona üye tüm derneklerin Alevi köylerinin oluşturduğu dernekler olması kimlik ve kültür boyutuna vurgu yapmaktadır. Derneklere üye olan kişilerin genellikle sahiplenici bir görüntü çizdikleri ve etkinliklere katıldıkları gözlenmiştir.

Tablo 37 Katılımcıların Derneğin Etkinliklerine Katılma Durumu

Etkinliklere katılma durumu	S	%
Her zaman	53	45.3
Genellikle	38	32.5
Bazen	15	12.8
Nadiren	11	8.5
Toplam	117	100

Tablo 37 Görüşülen kişilerin derneğin etkinliklerine katılma durumunu göstermektedir. Buna göre derneğe üye olan kişilerin %45.3'ü her zaman, %32.5'i genellikle, %12.8'i bazen ve % 8.5'i nadiren derneğin etkinliklerine katıldıklarını belirtmiştir.

Yapılan görüşmelerde özellikle 1990'dan itibaren derneklerin sayısında büyük bir artış olduğu bilgisi alınmıştır. Burada bir olalım, birbirimize sahip çıkalım düşüncesi ağırlık kazanmaktadır. Genellikle hemşehri dayanışma ve kültür derneği adı alan bu derneklerde oldukça önemli faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Futbol turnuvaları, özellikle ev hanımlarına yönelik olmak üzere çeşitli kurslar, paneller, piknikler ve bunların yanında düğün, cenaze, bayram gibi önemli günlerde de dayanışma gösterilmektedir.

Hemşehri derneklerinin sosyo-kültürel işlevleri hemşehrileri bir araya getirme özelliğinin dışında, örneğin Ankara'da doğup büyüdüğü halde memleket olarak

ailelerinin geldiği yeri kabul eden veya öyle kabul etmesi beklenen göç sonrası kuşaklara kültürün tanıtılması işlevini de görmektedir (Bayraktar,2003:111). Bu noktada kültürün sürdürülmesi ve yeniden inşası için dernekler önemli geçiş alanları olmaktadır. Erder (1997) İstanbul'a göç edenlerin hem kendilerini, hem de kente göç eden diğer grupları tanımlamakta kullandıkları ve daha çok geldikleri yer ya da kökenlerine işaret eden bir kimlikler bütünü üzerinde şekillenen, kurumsal bir platformun formel bir yapının gerekli olmadığı belirlemesinin aksine hemşehri derneklerinin sayısındaki artışın bir nedeni de belirtildiği gibi yeni kuşaklara kültür aktarımı olabilmektedir.

Tablo 38 Katılımcıların Üye Oldukları Derneğin Kararlarını Benimseme Durumu

Kararları benimseme durumu	S	%
Hepsi	38	32.5
Çoğunluğu	46	40.2
Bir kısmı	28	23.9
Çok azı	4	3.4
Toplam	117	100

Katılımcılara üye olduğunuz derneğin kararlarını ne dereceye kadar benimsersiniz sorusu sorulduğunda %32.5'i tamamını, %40.2'si çoğunluğunu, %23.9'u bir kısmını ve %3.4'ü alınan kararların çok azını benimsediğini belirtmiştir. Bir hemşehri derneğine üye olan kişilerin genel olarak alınan kararları benimsedikleri ve dernek ile olan ilişkilerinin sıcak olduğu gözlenmiştir. Üye olanlar dernekleri "biz" duygusu ile sahiplenilmekte ve maddi imkanlarına bağlı olarak yaptıkları etkinlikleri çeşitlendirebilmektedirler.

Yukarıda da belirtildiği gibi 1990'lardan sonra derneklerin sayısındaki büyük artış ve yardımlaşma misyonuna ek olarak kültürel bir anlam da kazanması dünya ve Türkiye ölçeğinde yaşanan gelişmelerle bağlantılı görülmektedir. Özellikle kültür

üzerinden yükselen kimlik ve farklılık tartışmaları çerçevesinde 1980’li yıllarda Batıda başlayan “yeni sosyal hareketler”, ülkemizde de yansımalarını bulmuştur. Bu alandaki tartışmalar Türkiye’de de yaklaşık aynı tarihlerde ve Batıdaki tartışmalardan daha etkili biçimde gündeme gelmiştir ve günümüzde de yoğun bir biçimde tartışılmaya devam edilmektedir. Bu süreçte Türkiye’deki “sivil toplum tartışmaları” ve bu tartışmalarla ilintili İslamcı, Kürt, Alevi grupların hareketlilikleri ve kimlik söylemlerinin etkili olduğu söylenebilir (Erbaş ve Coşkun, 2007:5).

Yapılan görüşmelerde 1990’ların başında yaşanan gelişmeler ve özellikle Alevi kimliğini dışlayıcı anlayışın ve kentsel alanda kimlikleri korumak ve dillendirmekte yaşanan sorunların, hemşehri derneklerinin kültürel bir form almasında etkili olduğu dile getirilmiştir.

4.5 Kentsel Alanda Kimlik İnşası

İkinci Dünya Savaşı sonrası, ekonomik, siyasal ve kültürel alanlarda bir dizi yapısal değişiklik gerçekleşmiş ve bu değişiklikler giderek toplumsal yaşamın kurgulanmasında etkilerini göstermiştir. Bu bağlamda ilk bakışta mekansal bir örgü olarak nitelenebilecek kent, ekonomik sosyal, kültürel ve siyasal bileşenleri ve bunların birbiri içine girmiş karmaşık yapıları ile bu süreçten etkilenmiştir (Ocak, 1996:34). Daha önce vurgulandığı gibi ülkemiz kırdan kente doğru yüksek nüfusların göç etmesine tanık olmuştur ve olmaktadır. Göç edenlerin, kente yerleşme sırasında ve sonrasında kurdukları dayanışma örüntüleri toplumsal örgütlenme açısından önem taşıırken diğer yandan kentsel sistemle eklemlenme ve kültürel kimliklerin yeniden tanımlanmasında etkili olabilmektedir. Göç edenlerin özellikle yoksulların kente gelirken getirdikleri ve toplumsal dayanışma açısından en güvendikleri toplumsal kurumun “aile ve akrabalık ilişkileri” olduğu bilinmektedir. Burada dikkat çeken

nokta, aile ve akrabalık ilişkilerinin kentsel alanlarda yeniden tanımlanabilmesidir. Bu arada dayanışma koşullarının niteliğine bağlı olarak bu ilişkiler, genişleyerek aynı kökenden gelen, aynı dili konuşan ya da aynı inanca sahip olanlar arasında süren güven ve güç ilişkileri haline dönüşebilmektedir. Bir bakıma geleneksel aile ve akrabalık ilişkileri modelinin kentteki dayanışma konularına göre yeniden tanımlanarak, yeniden üretilmesi söz konusudur. Bu bağlamda dayanışma ilişkilerinin kültürel köken ve kentteki deneyimlere bağlı olarak çeşitlenmesi söz konusudur (Erder,1999:71-72).

Ersoy (1985)'un da vurguladığı gibi, kentle bütünleşme tek yönlü olarak göçmenlerin kentte var olan ekonomik ve kültürel sistemi olduğu gibi benimsemesi değildir. Bu süreçte farklı kültürel ve ekonomik yapıların birbirlerini karşılıklı etkilediği, eklenmiş bir kent sistemi oluşmaktadır (Ersoy,1985:18).

Kurtoğlu (2005)'na göre kentsel alanda kurulan hemşehrilik ilişkileri, kişilerin öznel olarak hissettikleri ego kimliği de tanımlamaktadır. Bu durumda kişi kendisini öznel olarak 'biz' ve 'onlar' ayrımında coğrafi mekanla ve oraya ait olan diğer insanlarla, oranın kültürü ve çevresiyle özdeşleştirmektedir. Ego kimlik bireysel ve az çok hemşehrilğe dayalı cemaatler ve ilişki ağlarının varlığından bağımsızdır. Düşünsel olarak bir kişi kendisini memlekete ait hissedebilir; bu durumda tanımlanacak olan ego kimlik hemşehrilik değil, memleket bağlantılı olacaktır. Ancak, memleket bağlantısının ötesine geçildiğinde ve hemşehrilik ile ilişkilendiğinde, ego kimlik hemşehrilerle kurulan ilişkilerden doğmaktadır ve bu anlamda ilişkiseldir (Kuroğlu, 2005:15). Hemşehrilik ilişkileri mevcut kültürel ve tarihsel ortaklıklar ile kentte kurulmaktadır ve aynı zamanda bu ortak bağların yaşatılmasına ve yeniden üretilmesine katkı sağlamaktadır.

Bu bölümde Alevilerin kentsel alanda kurdukları ilişkiler ve bu ilişkileri kurarken dikkat ettikleri özelliklerin neler olduğu anlaşılacak, bu özelliklerin kimlik kurgusuna olan etkisi açığa çıkarılmaya çalışılacaktır.

4.5.1 Sosyal İlişkiler ve Arkadaşlık Bağları

Eski bir göç ve kültür merkezi olan Türkiye toprakları etnik ve kültürel olarak karmaşık ve çeşitli bir yapı içermektedir. Bu bağlamda kentlere bütün bölgelerden kitlesel ve zincirleme göçle gelenlerin kültürel özelliklerinin de birbirinden farklı olması kaçınılmazdır. Bu nedenle kırsal alanlardan gelenlerin tümünü homojen gruplar olarak kabul etmek mümkün değildir (Erder, 2000:196). Bu çok kültürlü yapı içinde yoğun biçimde kırsal alanlardan kentlere göç eden gruplardan birini de Aleviler oluşturmaktadır.

Bilgin (1998)'e göre, etnik, dinsel ya da ulusal kimlikler gibi kolektif kimliklere ilişkin temsillerin günlük söylemlerde yer alması önemlidir. Bu durum, üyelerin gruba aidiyetini ayırt etmeyi sağlayan kriterlere sahip oldukları gruplarda gerçekleşebilmektedir. Grup aidiyeti ile grup düşüncesi arasında yakın bir ilişki vardır ve bu yakın ilişki, kolektif kimliklerin etkili olmasının koşuludur. Kolektif kimlik, sadece ait olunan gruplar hakkındaki bilgileri değil, aynı zamanda bu grupların kendi haklarında ve önemli bazı konular hakkında geliştirdikleri bilgileri içermektedir. Bu durum grup üyelerinin ortak söylemlere ve aynı meşrulaştırmalar sistemine sahip olmalarını gerektirir (Bilgin,1998:148). Bu çerçevede, grup üyelerinin diğer insanlarla kuracakları ilişkilerde, arkadaş seçiminde ya da çevresindeki sosyal olayları değerlendirmede bu tür grup söylemleri etkili olabilmektedir. Bu çalışmada grup dinamiklerinin bireysel seçimlere olan etkisi önemli görülmektedir. Buradan hareketle katılımcılara en sık görüştükleri

arkadaşlarının özellikleri sorulmuş ve hangi kriterlerin ön plana çıktığına bakılarak topluluk ve birey etkileşimi anlaşılmasına çalışılmıştır.

Tablo 39 Katılımcıların En Sık Görüştüğü Arkadaşlarının Özellikleri

Arkadaşın Özellikleri	S	%
Cinsiyeti aynı	200	83.3
Akraba	61	25.4
Hemşehri	115	47.9
Mezhebi aynı	157	65.4
Mesleği benzer	109	45.4
Gelir düzeyi aynı	125	52.1
Siyasi düşüncesi aynı	197	82.1

Bu tablo birden fazla soru içermektedir. Bu nedenle tabloda toplamı 100 etmemektedir ve toplam sütunu verilmemiştir. Tablo yalnızca, sorulan soruya “evet” yanıtı verenlerin değerlerini yansıtmaktadır.

Yapılan görüşmelerde katılımcıların % 83.3’ü en sık görüştüğü arkadaşının cinsiyetinin aynı olduğunu belirtmiştir. Bu durum genellikle beklenen bir sonuçtur. Görüşme yapılan kişilerin % 25.4’ü en sık görüştüğü arkadaşının akrabası olduğunu belirtmektedir. En sık görüştüğü arkadaşının hemşehrisi olduğunu ifade edenlerin oranı ise % 47.9’dur. Mezhebinin aynı olduğunu belirtenlerin oranı ise % 65.4’tür. Burada hemşehri olma, akraba olma ve aynı mezhepten olma niteliklerinin aynı memleketten geliyor olma paydasında birleştiği düşünüldüğünde, oranların daha çarpıcı olduğu fark edilmektedir. Bunun yanında katılımcıların % 45.4’ü mesleğinin benzer olduğunu, % 52.1’i gelir düzeyinin aynı olduğunu ve % 82.1’i siyasi düşüncesinin aynı olduğunu belirtmiştir.

Bu oranlara bakıldığında cinsiyet, anadil ve siyasi görüşün aynı olma oranları en yüksek oranlar olarak görülmektedir. Bunları ise mezhebin aynı olması izlemektedir. Tablodaki bütün oranlar birlikte değerlendirildiğinde genellikle benzer özelliklerin olmasının, yakın arkadaşlık kurmada kolaylaştırıcı bir etki sağladığı görülmektedir.

Burada belirtilmesi gereken bir nokta da benzer kökenden gelen kişiler ile geliştirilen arkadaşlıkların aileler tarafından daha fazla onaylanmasıdır. Bu durum mevcut ilişkilerin birey üzerindeki etkisini ortaya koyan bir örnek olarak önemlidir.

Tablo 40 Yaş Grubuna Göre En Sık Görüşülen Arkadaşın Özellikleri

	Yaş Grubu						Kay kare
	-25		26-45		46+		
	s	%	S	%	s	%	
Cinsiyeti aynı	57	87.7	82	78.1	62	88.6	4.405
Akraba	11	16.9	24	22.9	26	37.1	7.914*
Hemşehri	28	43.1	44	41.9	43	61.4	7.252*
Mezhebi aynı	46	70.8	63	60.0	48	68.6	2.493
Mesleği aynı	33	50.8	43	41.0	33	47.1	1.679
Gelir düzeyi aynı	35	53.8	49	46.7	41	58.6	2.496
Siyasi düşüncesi aynı	54	83.1	85	81.0	58	82.9	0.163

*** P < .000 ** P < .01 * P < .05

Bu tablo birden fazla soru içermektedir. Bu nedenle tabloda toplamaları 100 etmemektedir ve toplam sütunu verilmemiştir. Tablo yalnızca, sorulan soruya “evet” yanıtı verenlerin değerlerini yansıtmaktadır.

Tablo 38’de yaş gruplarına göre en sık görüşülen arkadaşın özellikleri karşılaştırılmıştır. Buna göre bütün yaş gruplarında cinsiyetin önemli bir faktör olduğu görülmektedir.

Diğer yandan yaş düzeyi arttıkça en sık görüşülen arkadaşın akraba olma oranının düştüğü görülmektedir. En sık görüşülen arkadaşın akraba olduğunu belirtenlerin oranı 25 ve altı yaş grubunda % 16.9, 26-45 yaş grubunda % 22.9 ve 46 ve üzeri yaş grubunda ise % 37.1 olmuştur. Benzer şekilde üst yaş gruplarında hemşehriler ile yakın arkadaşlık kurma eğiliminin daha yüksek olduğu görülmektedir. En yakın arkadaşının hemşehrisi olduğunu söyleyenlerin oranı 25 yaş ve altı grupta %43.1, 26-45 yaş grubunda %41.9 ve 46 ya ve üstü grupta %61.4 olmuştur.

Bunun yanında mezhebin aynı olması, mesleğin aynı olması, gelir düzeyinin aynı olması ve siyasi düşüncesinin aynı olması gibi özelliklerin önemsenme oranı yaş

gruplarına göre büyük farklılıklar göstermemekte ve Tablo 39 ile paralellik göstermektedir.

Diğer yandan en sık görüşülen arkadaşın özellikleri öğrenim grupları ile karşılaştırıldığında Tablo 39'daki oranlar elde edilmiştir.

Tablo 41 Öğrenim Durumuna Göre En Sık Görüşülen Arkadaşın Özellikleri

	Öğrenim Durumu						Kay kare
	Ortaokul		Lise		Yüksekokul		
	s	%	S	%	s	%	
Cinsiyeti aynı	48	94.1	82	85.4	71	76.3	7.972*
Akraba	21	41.2	23	24.0	17	18.3	9.289*
Hemşehri	31	60.8	42	43.8	42	45.2	4.334
Mezhebi aynı	37	72.5	66	68.8	54	58.1	3.840
Mesleği aynı	24	47.1	40	41.7	45	48.4	0.931
Gelir düzeyi aynı	28	54.9	45	46.9	52	55.9	1.753
Siyasi düşüncesi aynı	44	86.3	79	82.3	74	79.6	1.011

*** P < .000 ** P < .01 * P < .05

Bu tablo birden fazla soru içermektedir. Bu nedenle tabloda toplamları 100 etmemektedir ve toplam sütunu verilmemiştir. Tablo yalnızca, sorulan soruya “evet” yanıtı verenlerin değerlerini yansıtmaktadır.

Buna göre en sık görüştüğü arkadaşının cinsiyetinin aynı olduğunu belirtenlerin oranı ortaokul mezunlarında %94.1, lise mezunlarında %85.4 ve yüksekokul mezunu ve üzeri bir eğitim seviyesine sahip olanlarda %76.3 olmuştur. Eğitim seviyesi yükseldikçe aynı cinsiyette olan kişilerle samimi arkadaşlık kurma oranının düştüğü söylenebilir. Diğer bir değişle eğitim seviyesi yükseldikçe karşı cinsten biri ile yakın arkadaşlık kurma oranı yükselmektedir. Benzer şekilde eğitim düzeyi yükseldikçe en sık görüşülen arkadaşın akraba olma oranı düşmektedir. Bu oran ortaokul mezunlarında %41.2, lise mezunlarında %24.0 ve yüksekokul mezunu ve daha üst bir eğitim seviyesine sahip olanlarda %18.3 olmuştur.

En sık görüşülen arkadaşın aynı mezhepten olması ve hemşehri olması özelliklerinin oranını eğitim seviyesi yükseldikçe azalmaktadır. Bu durum eğitim düzeyinin yükselmesinin grup baskısını azalttığı şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 39, 40 ve 41 birlikte değerlendirildiğinde genel olarak birbirine paralel sonuçlar çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda çoğunluk tarafından kabul gören değerlerin bireysel seçim konusunda etkili olduğu ve bireyin bu değerler tarafından inşa edildiği söylenebilir. Grup aidiyeti, ait olunan grubun düşüncelerinin de benimsenmesini getirmektedir. Bu düşünceler grubun kendisi hakkında, sosyal ve ekonomik bazı önemli konular hakkında, toplumda nasıl davranılması gerektiği konusunda ya da dünyayı algılama şekli konusunda olabilir. Geleneksel değerlerin ve baskı mekanizmalarının yaşatıldığı grup ile ne kadar yakın ilişkide olunursa etkilenme derecesi de o kadar artacaktır.

4.5.2 Diğer İnsanlarla İlişkiler

Özellikle Türkiye gibi kısa zamanda büyük göç hareketleri yaşamış ülkeler için göçü meydana getiren nedenler kadar, göç sonrası süreçler ve kente eklemlenme de önemli bir sorun alanı olmaktadır. Türkiye’de göç eden kitlelerin kentte emilebilmesinden daha çok, göç edenlerin mevcut yapıyı ve işleyiş kurallarını etkilemeleri, hatta giderek değiştirmeleri söz konusu olmaktadır. Buna bağlı olarak Erder (1993) kentte kökene dayalı, sınıfsal temele oturmayan, kapsayıcı, çok amaçlı, farklı toplumsal katmanları içeren esas olarak güvene ve dayanışmaya dayanan enformel örgütlenmelerin ortaya çıkmasına vurgu yapmaktadır (Erder,1993:194). Diğer yandan Erman (2005) 1950’lerde ivme kazanan, köylerden büyük kentlere göç sonucunda Türkiye’nin büyük bir toplumsal dönüşüm yaşadığını, ancak bu dönüşümün modernleşme kuramlarının öngörüsüne uymadığını, dil ve kültür ortaklığı olan daha çok köy kökenli göçmenlerin ve özellikle aynı köyden gelenlerin, kentlerde “kendi insanlarıyla” kümeleşerek, etnik ve mezhepsel varlıklarını koruma eğilimi içine girdiklerini belirtmektedir. Gecekondu oluşumunun ilk yıllarında bu

kimlikler açıkça ortaya konulmamasına karşın, 1980 sonrasında bu durum değişmeye başlamıştır (Erman,2005:319).

Alevilik 1980 sonrasında, ve özellikle 1990'lardan itibaren kamusal alanda görünürlüğünü giderek artırmakta, ve kendini ifade etme yollarını zorlamaktadır. Türkiye'de yaşanan göç süreçleri sonrasında kırsal alanlardan kentlere gelen Aleviler, kendi korunaklı ve homojen ortamlarından ayrılmış ve çeşitlilik gösteren bir ortamda yaşamaya başlamışlardır. Hall (1991)'a göre kimlikler öznellik olarak daima inşa halindedirler. Diğer yandan kimlik, özdeşleşme sürecini, bu onunla aynı şey ya da biz hepimiz aynıyız deme sürecini içermektedir. Kimlik bir süreç olarak, bir anlatı olarak, bir söylem olarak daima Öteki'nin konumundan anlatılmaktadır (Hall, 1991:47). Bu bağlamda kentsel alanda Aleviler kim olmadıklarını tanımlama durumundadırlar. Bunun yansımaları kurdukları ilişkilerde görülmektedir. Bu ilişkiler, kendilerini ifade etmenin ve var olmanın bir yolu olduğundan, hangi unsurlara daha fazla önem verdikleri önemli görülmektedir. Bu çerçevede katılımcılara “çevrenizdeki insanlar, diğer insanlarla kurdukları ilişkilerde hangi kriterlere önem vermektedirler” sorusu yöneltilmiş ve tablo 44'teki değerler elde edilmiştir.

Tablo 42 Katılımcıların İnsanlarla Kurdukları İlişkilerde Dikkat Ettikleri Özellikler

Dikkat edilen özellikler	Hiç önemli değil		Önemli		Çok önemli		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%
Dini inancı	101	42.1	109	45.4	30	12.5	240	100
Mezhebi	100	41.7	109	45.4	31	12.9	240	100
Mesleği	150	62.5	71	29.6	19	7.9	240	100
Siyasi düşüncesi	67	27.9	121	50.4	52	21.7	240	100
Maddi varlığı	157	65.4	66	27.5	17	7.1	240	100
Sınıfsal konumu	136	56.7	75	31.3	29	12.1	240	100
Cinsiyeti	171	71.3	50	20.8	19	7.9	240	100

Buna göre katılımcıların % 45.4'ü dini inancı önemli derken, % 12.5'i çok önemli olduğunu belirtmiştir. Hiç önemli değil diyenlerin oranı ise % 42.1'dir. Bu oranlara bakıldığında genel olarak dini inancın diğer insanlarla ilişki kurmada önemli olduğu görülmektedir. Mezhep konusunda da benzer oranlara ulaşılmıştır ve katılımcıların geneli için diğer insanlarla kurdukları ilişkilerde mezhep unsurunun da önemli olduğu söylenebilir. Buna göre, %45.4'ü mezhebi önemlidir derken, % 12.9'u mezhep çok önemlidir demiştir. Benim için mezhep önemli değil diyenlerin oranı ise %41.7 olmuştur.

Diğer insanlarla kurdukları ilişkilerde mesleğin önemli olup olmadığı sorulduğunda % 62.5 oranında bir çoğunluk mesleğin hiç önemli olmadığını belirtmiştir. Bunun yanında önemli diyenlerin oranı % 29.6 olurken, çok önemlidir diyenlerin oranı % 7.9 olmuştur. Burada genellikle mesleğin kişilerin dünya görüşünde bir farklılık yaratmayacağı düşüncesi hakimdir. Görüşme yapılan grup mesleki açıdan çeşitlilik göstermektedir ve mesleklerinin getirdiği herhangi bir statü ya da kimliği baskın olarak yaşamamaktadırlar.

Katılımcılara çevrenizdeki kişiler, diğer insanlarla ilişki kurarken siyasi düşünceye önem verir mi sorusu yöneltildiğinde % 50.4'ü önemlidir yanıtını vermiş ve bunun yanında 21.7'lik bir oran çok önemlidir demiştir. Hiç önemli değil diyenlerin oranı ise 27.9'da kalmıştır. Genel olarak görüşme yapılan Aleviler karşısındaki insanın siyasi görüşüne önem vermektedirler. Şenyapılı (2006) 1980 sonrasında politik İslam akımının güçlenmesinin Sünni grupların sağa kaymasına, Alevilerin de sola kaymasına ve bu akımlar çerçevesinde örgütlenilmesine yol açtığını belirtmektedir (Şenyapılı,2006:112). Alevilerin çoğunluğu sola yakın durmuştur ve günümüzde de çok büyük bir kesimi aynı çizgiyi korumaktadır. Genel

olarak politik bir karakter taşımalarındandır ki insanlarla kurdukları ilişkilerde de bu konu etkili olabilmektedir.

Katılımcıların maddi varlığının önemli olup olmadığına ilişkin görüşleri ise genel olarak bunun kurulan ilişkilerde önemli olmadığı yönündedir. Buna göre, katılımcıların %65.4'ü maddi varlığın diğer insanlarla kurulan ilişkilerde hiç önemli olmadığını belirtmiştir. %27.5 oranında katılımcı maddi varlığın önemli olduğunu düşünürken, %7.1'lik oran kurulan ilişkilerde maddi varlığın çok önemli olduğunu belirtmiştir.

Diğer yandan görüşülebilen kişilerin sınıfsal konumunun ne derece önemli olduğu sorusu sorulduğunda katılımcıların % 56.7 si hiç önemli olmadığını belirtmiştir. % 31.3'ü önemli bulurken, %12.1'i çok önemli olduğunu belirtmiştir. Bu oranlara bakıldığında katılımcıların genel olarak sınıfsal konumu kurulan ilişkilerde önemsemedikleri görülmüştür. Görüşme yapılan grup sınıfsal açıdan farklılık göstermektedir. Ancak kültür birliği çerçevesinde insanların ilişkilerini sürdürdükleri görülmektedir. Kentsel alanda insanları bir araya getiren, görüşme yaptığımız grup için, aynı kökenden ve ortak kültürden gelmektedir.

Ayata, Aleviler açısından kentte yaşanan kültürel gerilimlerin yanında diğer sorunlu alanın sınıf olduğunu belirtmektedir. Son otuz yılda Aleviler iki tür toplumsal hareketlilik yaşamışlardır. İlk aşamada, köyden kente ve Avrupa'ya göç, onlara yukarı doğru hareketlilik için önemli olanaklar sunmuştur. Kentsel alanda gerçek işçi sınıfının büyük kesimlerini oluşturmuş, çocuklarının eğitime elde edilebilecek orta sınıf mesleklere sahip olmalarını hedeflemişlerdir. Ancak 1980'lerden sonra politik ve ekonomik olarak aşağı doğru bir hareketlilik yaşamaktadırlar (Ayata,1998). Bunun yanında 1980 sonrası kültürel öğelere yapılan

vurgu, sınıf konusuna yapılan vurgudan daha güçlü duyulmakta ve kültürel azınlık olan Aleviler de bu durumdan etkilenmektedir.

Yapılan görüşmelerde diğer insanlarla kurulan ilişkilerde cinsiyetin önemli olup olmadığı sorulduğunda %71.3 oranında bir çoğunluk hiç önemli olmadığını belirtmiştir. %20.8 önemlidir derken, %7.9'luk bir oran çok önemlidir demiştir. Bu oranlara bakıldığında diğer insanlarla ilişki kurmada cinsiyetin etkili bir faktör olmadığı görülmüştür. Özellikle Alevi toplumunda kadın ve erkek arasında eşitlik vurgusu yapılmakta ve pek çok alanda gözetilmektedir. Bu nedenle sosyal ilişkilerde de herhangi bir cinsiyet ayrımı yapılmamaktadır.

4.5.3 Evlilik Durumunda Aranacak Özellikler

Genellikle, çoğunluk tanımlamalarının dışında özelliklere sahip olan gruplar, farklılığını korumak için, kendilerini diğerlerinden ayıran farklılıkları tanımlamak zorundadırlar. Bütün bu farklı grupların ya da cemaat yapılarının kendi içlerinde tipik olan “kabul edilir” olan, “anormal” olan ve beklenen tutum ve davranış biçimlerini tanımlamaları gerekmektedir. Bu gruba özgü olan kültürel esasların bir parçasıdır (Ayata,1997:197). Bu bağlamda evlilik kurumu ve evlenilecek kişinin niteliklerinin belirlenmesinin de oldukça önemli yeri olduğu düşünülmektedir. Kırdan kente göç süreci öncesinde insanlar yalnızca kendi etnik grubuyla ya da kendi yakın akrabalarıyla etkileşim içinde bulunabilir, diğerleri ile ilişki kurması son derece zordur. Ancak kente göç süreci sonrasında yabancılarla etkileşim kaçınılmazdır. Kentte karşılaşılan yeni ilişkiler hemen her grubu etkilemektedir ve karşılıklı olarak yeni kimlikler ve yeni davranış kuralları geliştirmelerine neden olmaktadır. Bu bağlamda yeni konular ve belki de sorun alanları ortaya çıkmaktadır. Bunların içinde evlilik konusu oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Aşağıda tablo 43

bu çalışma kapsamında görüşülen Alevilerin evlilik durumunda hangi özellikleri önemseyeceklerini göstermektedir.

Tablo 43 Katılımcıların Evlilik Durumunda Arayacakları Özellikler

Aranan özellikler	Mutlaka ister		Önemli değil		Kesin istemez		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%
Akraba olsun	13	5.4	114	47.5	113	47.1	240	100
Memleketten olsun	35	14.6	174	72.5	31	12.9	240	100
Okumuş biri olsun	202	84.2	36	15.0	2	0.8	240	100
Mezhebi aynı olsun	109	45.4	124	51.7	7	2.9	240	100
Dindar biri olsun	10	4.2	63	26.3	167	69.6	240	100
İş güç sahibi olsun	182	75.8	56	23.3	2	0.8	240	100
Siyasi görüş aynı olsun	188	78.3	48	20.0	4	1.7	240	100

Katılımcılara evlenecekleri ya da çocuklarının evleneceği kişinin akrabaları olmasını isteyip istemedikleri sorulduğunda % 47.5'i önemli değil yanıtını vermiştir. % 47.1'lik bir oran kesinlikle istemediğini belirtmiştir. Bu oranlar göz önünde bulundurulduğunda akraba olmasının önemsenmediği ya da istenmeyen bir durum olduğu görülmektedir.

Katılımcılara evlenilecek kişinin memleketten olup olmaması konusundaki istekleri sorulduğunda, % 72.9'u önemli değil yanıtını vermiştir. Mutlaka isteyenlerin oranı % 14.6'dır. Buradan hareketle kent ortamında yaşayan Aleviler evlenecekleri ya da çocuklarının evleneceği kişilerde memleketten olmasını önemsemedikleri sonucuna ulaşılabilir. Bu konuda herhangi bir önyargı bulunmamaktadır.

Katılımcıların % 84.2'si evlenilecek kişinin okumuş biri olmasını istemektedir. Bu oranlara bakıldığında genel olarak eğitilmiş olmasının önemsendiği ve ekonomik ve sosyal olarak olumlu özellikleri çağrıştırdığı görülmektedir.

Evlenilecek kişinin mezhebinin aynı olup olmamasını önemseme dereceleri sorulduğunda % 45.4 oranında kişi mutlaka istediğini belirtmiştir. % 51.7 oranında katılımcı ise mezhebin aynı olup olmamasını önemsememektedir. Bu oranlara

bakıldığında mezhebin aynı olması konusunda katı bir eğilim olmadığı gözlenmiştir. Özellikle kente göç sonrası süreçte Alevilerde dış evlilik yapma oranında bir artış görülmüştür. Kentin heterojen ortamında pek çok kültürden insanla karşılaşılabilir. Bunun yanında eğitim düzeyinin artması dışa açılmada olumlu bir etki yaratmaktadır. Yapılan görüşmelerde bu durumun bazı kesimlerce onaylanmadığı, kültürel devamlılık açısından kaygılara yol açtığı bilgisi alınmıştır. Aynı zamanda farklı bir kültür ile böylesi bir tanışma korkulara neden olabilmektedir. Bütün bunlara karşın evlenilecek kişinin aynı mezhepten olmasına ilişkin katı bir tutum bulunmamaktadır.

Diğer yandan görüşme yapılan kişilere dindar biri olmasını isterler mi sorusu sorulduğunda oldukça yüksek oranlarda, % 69.6 oranında kesin istemem seçeneği işaretlenmiştir. Tablodaki oranlar okunduğunda, evlenilecek kişinin dindar olmaması konusunda açık bir yargı bulunduğu görülmektedir. Alevilerin tarihleri boyunca kültürlerini özgürce yaşayamamış olmaları ve aslında Alevi inanisinden farklılıklar gösteren Sunni inanisinin dayatılması olumsuz bir etki yaratmıştır. Dindar olma, Alevilere, kendilerini tanımayan bir zihniyetin temsilcisi olarak görünmektedir. Genel olarak baskın dini öğelere aşırı vurgu istenen bir durum değildir.

Erman (2005)'in aktardığına göre, mezhepler arası önyargıları ve Alevi-Sünni kurgularını üniversite öğrencileri üzerinde araştıran doktora çalışmasında Yapıcı (2004), Sünni gençlerin Alevileri, cinsel konularda serbest, kendi dinsel inançlarına bağlı, önyargılı olarak buna karşılık Alevi gençlerin Sünnileri, dinsel inançlarına bağlı, geleneksel-muhafazakar, önyargılı, kadercı, otoriter-baskıcı olarak tanımladıkları bulunmuştur. Bunun yanında Alevi gençleri Alevileri demokrat, hoşgörülü ve barışçı; Sünni gençler ise Sünnileri aile değerlerine ve dini inançlarına

bağlı olarak tanımlamışlardır (Erman,2005:323). Bu çalışmada görüşülen kişiler arasında, özellikle gençler arasında mezhep konusunda aşırı bir katılık ve önyargı gözlenmemiştir. Ancak her koşulda dindar birinin onay görmediği bir gerçektir.

Katılımcılara, evlenilecek kişilerde siyasi düşüncenin aynı olup olmamasını önemser misiniz? sorusu sorulduğunda %78.3'ü mutlaka isteyeceklerini belirtmişlerdir. %20'si bunun önemli olmadığını söylemiştir. Genel olarak arkadaşlık ilişkisinin kurulmasında olduğu gibi burada da katılımcılar kişilerin siyasi görüşlerini önemsemektedirler. Öyle ki siyasi görüş kişinin dünya görüşünü yansıtmaktadır ve bu anlamda dikkate değerdir.

Kentin sanayinin ve modernitenin üzerlerindeki güçlü etkisine karşın, kırsal kökenlerinden gelen değerleri koruma, hiç değilse bunları kentte yeni biçimlerle yeniden inşa eğilimi bulunmaktadır. Evlilik konusunda yapılan seçimler kültürel değerlerin korunmasında, sürdürülmesinde etkili olabilmektedir. Bu tablodan okunan sonuçlar genel olarak belirtilirse, evlilik yapılacak kişinin eğitilmiş olması, meslek sahibi olması, aynı mezhepten olması ve siyasi düşüncesinin aynı olması en çok istenen özellikler olmaktadır.

Tablo 44 Yaş Grubuna Göre Evlilik Durumunda Aranacak Özellikler

	Yaş Grubu						Kay kare
	-25		26-45		46+		
	s	%	s	%	s	%	
Akraba olsun	5	7.7	2	1.9	6	8.6	9.068
Memleketten olsun	8	12.3	10	9.5	17	24.3	10.986*
Okumuş biri olsun	53	81.5	85	81.0	64	91.4	5.961
Mezhebi aynı olsun	32	49.2	37	35.2	40	57.1	12.549*
Dindar biri olsun	5	7.7	4	3.8	1	1.4	6.286
İş güç sahibi olsun	43	66.2	79	75.2	60	85.7	11.182*
Siyasi görüş aynı olsun	50	76.9	76	72.4	62	88.6	7.692

*** P < .000 ** P < .01 * P < .05

Bu tablo birden fazla soru içermektedir. Bu nedenle toplamları 100 etmemektedir ve toplam sütunu verilmemiştir. Tablodaki değerler yalnızca "mutlaka ister" diyenlerin yanıtlarını içermektedir.

Yapılan görüşmelerde evlilik durumunda aranacak özellikler yaş grupları ile karşılaştırıldığında Tablo 44'teki oranlar elde edilmiştir. Bu oranlar okunduğunda evlenilecek kişilerde en çok aranan özellikler okumuş biri olması, siyasi görüşünün aynı olması ve iş gücü sahibi olmasıdır. Evlenilecek kişinin eğitimli biri olması bütün yaş grupları için yüksek oranlarda istenen bir durumdur. Buna göre 25 yaş altı grupta oran % 81.5, 26-45 yaş arası grupta % 81 ve 46 yaş ve üzeri grupta % 91.4 olmuştur. İş sahibi olmak da bütün yaş grupları için aranan bir özelliktir. Buna göre, 25 yaş ve altı grupta % 66.2, 26-45 yaş grubunda % 75.2 ve 46 yaş ve üzeri grupta % 85.7 oranında katılımcı evlenilecek kişinin iş sahibi olmasını istemektedir. Evlenilecek kişinin siyasi görüşünün aynı olmasını isteme oranı ise 25 yaş ve altı grupta % 76.9, 26-45 yaş arası grupta % 72.4 ve 46 yaş ve üzeri grupta % 88.6 oranında katılımcı aynı siyasi görüşten olan kişilerle evlilik yapılması gerektiğini düşünmektedir.

Tablodaki değerlere bakıldığında mezhebinin aynı olmasını isteme oranı 25 yaş ve altı grup için % 49.2, 26-45 yaş grubu için % 35.2 ve 46 yaş ve üzeri grup için % 57.1 olmuştur. Buna göre üst yaş gruplarında mezhebe verilen önemin fazla olduğu ve dış evlilik konusunda daha katı bir tutum içinde oldukları gözlenmiştir.

Tablo 45 Öğrenim Durumuna Göre Evlenilecek Kişide Aranacak Özellikler

	Öğrenim Durumu						Kay kare
	Ortaokul		Lise		Yüksekokul		
	s	%	S	%	s	%	
Akraba olsun	6	11.8	5	5.2	2	2.2	9.125
Memleketten olsun	19	37.3	10	10.4	6	6.5	30.292**
Okumuş biri olsun	39	76.5	74	77.1	89	95.7	15.593**
Mezhebi aynı olsun	31	60.8	45	46.9	33	35.5	9.825*
Dindar biri olsun	2	3.9	4	4.2	4	4.3	1.778
İş gücü sahibi olsun	44	86.3	72	75.0	66	71.0	7.352
Siyasi görüş aynı olsun	43	84.3	69	71.9	76	81.7	6.023

*** P < .000 ** P < .01 * P < .05

Bu tablo birden fazla soru içermektedir. Bu nedenle toplamları 100 etmemektedir ve toplam sütunu verilmemiştir. Tablodaki değerler yalnızca “önemli” diyenlerin yanıtlarını içermektedir.

Tablo 45'te evlilik durumunda aranacak özellikler öğrenim grupları ile karşılaştırılmıştır. Buna göre evlenilecek kişi ile aynı memlekette olma isteğinin eğitim seviyesi yükseldikçe düştüğü görülmektedir. Evleneceği kişinin hemşehrisi olmasını isteyenlerin oranı, ortaokul mezunlarında % 37.3, lise mezunlarında % 10.4 ve yüksekokul mezunu ve daha üst bir eğitim seviyesine sahip olanlarda % 6.5'tir. Evlenilecek kişide mezhep birliği arama oranı eğitim seviyesi yükseldikçe düşmektedir. Buna göre ortaokul mezunlarında % 60.8, lise mezunlarında % 46.9 ve yüksekokul mezunlarında % 35.5 oranında kişi mezhebi aynı olan biri ile evlenilmesi gerektiğini düşünmektedir.

Bunlara ek olarak siyasi görüşün aynı olması, eğitilmiş biri olması ve anadilinin aynı olması bütün eğitim gruplarında istenen özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Dindar olma ve akraba olma ise genel değerlerle paralel biçimde, öğrenim gruplarına göre yapılan karşılaştırma için de istenmeyen özelliklerdir.

4.5.4 Katılımcıların Kendilerini Tanımlama Biçimleri

1980 sonrası dönem gerek Türkiye açısından, gerekse dünya ölçeğinde çok önemli ekonomik ve sosyal değişimlerin taşıyıcısı olmuştur. Bu değişim süreci bir yandan toplumsal değer yargıların, bir yandan da bireysel algılayışların farklılaşmasına neden olmuştur. Aleviler açısından da böyle bir farklılaşma sürecinin yaşanmış ve günümüzdeki Alevi toplumunun yapılanmasında da etkili olmuştur. Alevilerin sınıfsal, mesleki, siyasal, yöresel farklılıkları kentteki örgütlenmelerini de etkilemektedir. Bu çerçevede çalışma kapsamında görüşülen Alevilere kendilerini tanımlamakta kullandıkları ölçütler sorulmuştur.

Tablo 46 Katılımcıların Kendilerini Tanımlarken Kullandıkları Ölçütler

Kullanılan ölçütler	S	%
Siyasi düşüncelerim	157	65.4
İdeolojim	105	43.8
İçinde bulunduğum sınıfsal konum	86	35.8
Mezhebim	73	30.4
Dini inancım	36	15.0
Eğitim durumum	72	30.0
Mesleğim	91	37.9
Milliyetim	30	12.5
Maddi varlığım	10	4.2
Cinsel yönelimim	7	2.9

Bu tablo birden fazla soru içermektedir. Bu nedenle toplamları 100 etmemektedir ve toplam sütunu verilmemiştir. Tablodaki değerler yalnızca “önemli” diyenlerin yanıtlarını içermektedir.

Katılımcılara kendilerini tanımlanmaları istendiğinde öncelikle hangi ölçütleri kullanacakları sorulduğunda %65.4’ü siyasi düşüncelerim yanıtını vermiştir. %43.8’i ideolojim ve %35.8’i içinde bulunduğu sınıfsal konum ile kendisini tanımlayacağını belirtmiştir.

Demir (1995) kentlerde yaşanan, özellikle yeni kentli emekçiler arasında yaygınlık gösteren hemşehrilik ve benzeri örüntülerin, işçi/kimliğini “geciktiren” olgulardan biri olduğunu belirtmektedir (Demir,1995:80). Ancak, bu çalışma kapsamında yapılan görüşmeler sonucunda, kültürel bir birlik ve hemşehri örgütlenmelerinin yanı sıra ekonomik eşitsizliklere karşı da bir duyarlılık geliştirildiği görülmüştür. Bu bağlamda siyasi kimlik, ideoloji ve sınıfsal konum gibi faktörlerin kendini tanımlamada en fazla kullanılan ölçütler olduğu görülmüştür.

Özellikle 1980 sonrası yapılan tartışmalar kapsamında işçi sınıfının öldüğü, sınıf farklılıkları temelinde değil kültürel temelde yükselen hareketlerin yükseldiği ve demokratikleşmenin bu tip yeni hareketlerle sağlanacağı vurguları sıklıkla yapılmaktadır. Yapılan görüşmelerde kimlik vurgusunun artmasının ekonomik eşitsizliklerin tartışılmasını önlemediği ya da bu iki tartışmanın birbirini dışlayacak

şekilde yürümediği görülmüştür. Öyle ki kendini tanımlama yollarından en fazla tercih edilen siyasi düşünce, ideoloji ve sınıfsal konumun ardından, kültürel farklılıklara işaret eden mezhep tanımlaması gelmektedir. Katılımcıların %30.4'ü kendini mezhebi ile tanımlamaktadır. Bu orana karşılık kendini dini inancı ile tanımlayanların oranı %15 olmuştur. Burada katılımcıların mezhep ile dini inanç ayrımı yaptıkları ve Aleviliğin daha çok kültürel öğelerini vurguladıkları görülmektedir. Bu sonuç, kentleşme olgusu sonucu, 1950'lerde başlayan ve özellikle 1980'lerden sonra ciddi şekilde yoğunlaşan "Alevilik nedir?" şeklindeki nasıl tartışmalara bir veri sağlayabilir.

Diğer yandan eğitim durumu ve mesleğin de dolayısıyla sosyal statülerin de kendini tanımlamada önemli olduğu görülmektedir. Katılımcıların %37.9'u kendini mesleği ile tanımlarken %30'u eğitim durumu ile tanımlamaktadır.

4.6 Hemşehrilik İlişkileri ve Kimlik Üzerine Çeşitli Görüş ve Tutumlar

Ritchey (1976) göçe ilişkin etkin açıklamaların geliştirilebilmesi için gerçekleştirilecek çalışmaların yerine getirmesi gereken birkaç temel gereklilikten bahsetmektedir. Bu çerçevede araştırmaların üç temel faktör grubu üzerine titizlikle eğilmesi gerekmektedir: toplumsal yapının özellikleri, bireylerin toplumsal yapı içindeki statü veya konumları ve bireysel değerler ve tutumlar (Ritchey, 1976:36). Bu doğrultuda çalışma kapsamında görüşülen kişilerin çeşitli tutum ve görüşlerini yansıtılabilmek amacıyla çeşitli sorular yöneltilmiştir. Tablo 47, 48 ve 49 dayanışma ilişkileri, hemşehrilik, kültürel öğeler ve kimlik gibi konularla ilgili tutumlarını yansıtan değerleri göstermektedir.

4.6.1 Dayanışma İlişkileri ve Hemşehrilik

Göç olgusu, basitçe nüfusun yer değiştirmesi olarak nitelenebilse de bu özelliğini aşan ekonomik toplumsal ve kültürel bir değişim sürecine işaret etmektedir. Özellikle Aleviler açısından bu sürecin daha sert yaşandığı söylenebilir çünkü esas olarak kırsal temelli bir kültürün kent ortamında nasıl tutunacağı önemli bir sorundur. Kentte dayanışma temelinde kurulan hemşehrilik ilişkileri bu sorunun aşılmasında oldukça önemli bir görev üstlenmiştir. Bu konuda daha net ve spesifik yargılara ulaşabilmek için katılımcılara hemşehrilik ilişkileri ve dayanışma ilişkileri ile ilgili tutumlarını ölçmeye yönelik sorular sorulmuştur.

Tablo 47 Katılımcıların Hemşehrilik ve Dayanışma Üzerine Tutumları

	Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%
Şimdi iş arayacak olsam öncelikle yardım isteyeceğim yerler veya kişiler hemşehrilerim olur.	71	29.6	63	26.3	106	44.2	240	100
İnsanların işlerinin yolunda gitmesi için her devlet dairesinde en az bir tane hemşehrisi bulunmalıdır.	106	44.2	39	16.3	95	39.6	240	100
Siyasal temsil konusunda aynı kültüredengeldiğim kişileri/hemşehrilerimi tercih ederim.	99	41.3	44	18.3	97	40.4	240	100

“Şimdi iş arayacak olsam öncelikle yardım isteyeceğim yerler veya kişiler hemşehrilerim olur” yargısına katılıyorum diyenlerin oranı %29.6, kararsızım diyenlerin oranı %26.3 ve katılmıyorum diyenlerin oranı %44.2’dir. Genel olarak iş bulma konusunda hemşehrilerin aracı olarak kullanılmasının tercih edilen bir durum olmadığı görülmektedir. Diğer bir deyişle katılımcıların %44.2’si iş aramaları durumunda hemşehrilerine başvurmayacaklarını belirtmiştir.

Daha önce vurgulandığı gibi Abu-Lughod (1961), Erder (2000), Işık ve Pınarcıoğlu (2003) kırdan kente göçün yaşandığı ilk yıllarda göçmenler iş piyasasına

girmek için hemşehrilerinden destek beklemektedirler. Bu hem bir yönlendirilme isteği hem de kentsel alanda kendilerinden önce başarılı olmuş hemşehrilerinin deneyim ve bağlantılarından faydalanma isteğinin bir göstergesi olmaktadır. Böylelikle kentte tutunabilme ve yoksullukla baş etme olanağı bulacaklardır. Erder (2001) kökene dayalı iş bulma kanallarını kullananların ayrıntılı olarak incelendiğinde bu tür ilişkilerin birbirinden farklı nitelikte, iki grupta toplanabileceğini öne sürmektedir. Bunlardan birincisi, “haber alma-verme” ilişkisi, ikincisi ise “birlikte çalışma” ilişkisidir. Haber alma-verme ilişkisi kökene dayalı ilişkilerin en yaygın biçimidir. Bu ilişki türü esas olarak parasal yönü bulunmayan yardımlaşma niteliğini taşımaktadır. Genellikle, bireysel emek harcamaya dönük, az hüner gerektiren, çalışanlara düşük ücretli de olsa geçim olanağı veren işler için bu tür ilişki kanalları kullanılmaktadır (Erder, 2001:268).

Yukarıdaki oranlara bakıldığında, bu çalışma kapsamında görüşülen kişilerde iş aramaları durumunda öncelikle hemşehrilerine başvuracakları eğiliminin güçlü olmadığı görülmektedir. Bunun bir nedeni Erder (2001)’in de işaret ettiği gibi haber alma verme şeklinde bir ilişki bulunmasıdır. Diğer bir neden olarak iş bulma konusunda hemşehrilik ilişkilerinin yeterince işlevsel olmadığına olan inançtır.

Diğer yandan, “insanların işlerinin yolunda gitmesi için her devlet dairesinde en az bir tane hemşehrisi bulunmalıdır” yargısına % 44.2 oranında katılımcı katılıyorum yanıtını verirken, % 18.3 oranında katılımcı kararsızım ve % 40.4 oranında katılımcı katılmıyorum yanıtını vermiştir. Bu oranlara bakıldığında yukarıdaki eğilimin burada sürdürülmediği görülmektedir. Günümüz koşullarında, herhangi bir devlet kurumunda hemşehri bulunmasının işleri kolaylaştıracağı inancı

korunmaktadır. Bu durum devlet kurumları ile olan ilişkilerde enformel süreçlerin korunduğunu göstermektedir.

“Siyasal temsil konusunda aynı kültürden geldiğim kişileri / hemşehrilerimi tercih ederim”, yargısına % 41.3 oranında katılımcı katılıyorum yanıtını verirken, %18.3 oranında katılımcı kararsızım ve % 40.4 oranında katılımcı katılmıyorum yanıtını vermiştir. Bu durum siyasal temsil konusunda hemşehrilerin tercih edilmesi konusunda baskın bir eğilimin olmadığını göstermektedir. Kurtoğlu (2004) , Schüler (1999), Erder (2001) hemşehrilik ilişkilerinin siyasette etken bir rol oynayabileceğini ortaya koymaktadır.

Schüler (1999) kentlere göç edenlerin, özellikle de yeni göçmenlerin ortak çıkarlar, aile ve hemşehri bağlarıyla olduğu kadar dinsel ve etnik kimlikleriyle de birbirlerine daha sıkı bağlı olduklarını ve kentte daha önce yerleşmiş kesimlere göre kolektif hareketlere sevkedilmelerinin daha kolay olduğuna işaret etmektedir. Bu nedenle onlar partilileri ve partililer de onları kullanmıştır. Yeni göçmenler içerisinde yoksulluk, daha önceden gelmiş ya da kentin dokusuna dahil olmuş olanlardan çok daha yüksektir ve bu durum partilere daha büyük umut bağlamalarına neden olmaktadır (Schüler, 1999:287).

Yapılan görüşmelerde özellikle Aleviler açısından ortak kökenden geldikleri bir temsilci seçmenin tercih edilen bir durum olduğu bilgisi alınmıştır. Ancak buna karşın yalnızca hemşehri olmak çoğunluk desteğini almada yeterli koşul olamamaktadır. Bunun yanında bireysel siyasal tercihleri de etkili olabilmektedir.

4.6.2 Kültürel Öğeler ve Kimlik

Aleviler 1950 öncesine kadar Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde kırdan yaşayan neredeyse tamamen kırsal bir nüfus özelliği göstermekteydiler. Ancak çeşitli

nedenlerle yaşanan göç sürecinin ardından kentte yaşam ve kente uyum sürecine dahil olmuşlardır. Bunun yanı sıra Şen (2002)'in işaret ettiği gibi, Türkiye’de yaşanan 1980 askeri darbesinin Aleviler üzerinde kalıcı etkileri olmuştur. Askeri yönetimin Türk-İslam sentezini yarı-resmi devlet ideolojisi olarak benimsemesi ve resmi kültürün ana hatlarını bu ideolojinin ekseninde belirlemesi, din derslerinin zorunlu hale gelmesi, Kuran kurslarının ve imam hatip okullarının sayısının artırılması, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın devlet teşkilatı içinde etkisinin artması ve en önemlisi devlet eliyle Alevi köylerine cami yapılması ve bu camilere Sünni imamların atanması gibi uygulamalar, Alevilerin büyük bir kısmı tarafından devletin giderek Sünnileşmesi ve Alevileri de Sünnileştirme politikasına yönelik olarak algılanmıştır (Şen,2002:167). Bu bağlamda Aleviler içinde dışlanmışlık algısı ve ayrımcılığa uğradıkları görüşü oldukça fazla kişi tarafından paylaşılmaktadır. Bu durum farklılık duygularının pekişmesine neden olmaktadır. Özellikle kente göç sonrasında farklı gruplarla ilişkiye girilmesi zorunluluğu bu tabloyu netleştirmektedir.

Tablo 48 Katılımcıların Kimlik/Farklılık Üzerine Tutumları

	Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%
Günümüzde sınıf farklılıklarından çok kültürel farklılıklar daha önemlidir.	87	36.3	65	27.1	88	36.7	240	100
Toplumumuzun içinde bulundurduğu farklı grupların dilsel, dinsel ve kültürel değerlerine sahip çıktığımı düşünmüyorum.	121	50.4	61	25.4	58	24.2	240	100
Toplumdaki sınıfsal/kültürel/siyasal çatışmalar ortadan kaldırılamaz.	90	37.5	45	18.8	105	43.8	240	100

Çalışma kapsamında “Toplumumuzun içinde bulundurduğu farklı grupların dilsel, dinsel ve kültürel değerlerine sahip çıktığımı düşünmüyorum” yargısına katılıp

katılmama durumu sorulduğunda katılımcıların %50.4'ü katıldıklarını belirtmişler ve yukarıdaki görüşü doğrulamışlardır.

Bunun yanında “toplumdaki sınıfsal/kültürel/siyasal çatışmalar ortadan kaldırılamaz” yargısına %43.8 oranında katılmıyorum yanıtı vermişlerdir. Aleviler sahip oldukları dışlanmışlık algısına karşın mevcut koşulların iyileşebileceğine inanmaktadırlar. Aleviler açısından yukarıda değinilen dışlanmışlık algısı kentsel ortamda çok daha belirgin olarak yaşanmaktadır. Öyle ki kentte heterojen bir alanda bulunmakta ve kendi kimliklerinin daha fazla farkına varmaktadırlar. Kırdan kente doğru yaşanan göç süreci içinde Aleviler kentsel yaşama dahil olmuş çeşitli sorunlarla yüz yüze kalmışlardır. Örneğin, Bal (1996) sürekli göç alan kentlerde yapısal değişimin anomi ve yabancılaşmayı yeniden üreterek gerçekleştiğini belirtmektedir. Anomi ekonomik veya sosyal hayatta bireyler arasında ya da kurumlarla bireyler arasındaki ilişkilerde karşılıklı düzensizlik, kural yokluğu olarak; isterse bireyin sapma davranışlarının yaygınlaşması olarak ele alınsın sonuçta toplumsal yapının ürettiği bir olgu olduğu belirlenmek durumundadır. Bu durum kente yeni gelenler tarafından kaygı içinde algılanmaktadır. Bireysel düzeydeki çabalarıyla kentte tutunma, iş fırsatlarını değerlendirme ve kültürel kimliklerini korumanın mümkün olmadığını gören göçmenler topluluk düzeyinde dayanışmaya, örgütlü olmaya yönelmektedirler (Bal, 1996;433).

Bu noktada kente göç sonrası kurulan hemşehrilik ilişkileri aynı zamanda bu ihtiyacın taşıyıcısı olmaktadır. Öyle ki, Türkiye'nin çokkültürlü yapısı içinde yer alan farklı gruplar çoğulculuk talepleri ile gündeme gelebilmektedir. Kültürel çoğulculuk talepleri haklılıklarını kimlik talepleri üzerinden kurmaktadırlar. Bireylerin tek tek kimlik sahibi olmaları ve bu kimliklerin üyesi olduğu grubun

kimliğini yeniden üretim süreci içinde kazanması, değişik bağlamlarda savunulmaktadır. Bu birey düzeyinde insan hakkı olarak savunulabildiği gibi, değişik kültürlerin sürdürülmesi açısından tarihsel bir sorumluluk olarak da savunulmaktadır (Tekeli, 1996:19). Kültür üzerinden yükselen farklılık ve kimlik tartışmaları Batı ile aynı dönemlerde Türkiye’de de başlamış ve İslamcı, Kürt ve Alevi grupların söylemleri ile oldukça popüler bir konuma gelmiştir. Bu tartışmalar kapsamındaki iddialardan biri, sınıf farklılığına dayalı sosyal hareketlerin yerini, kültürel farklılık üzerinden yükselen yeni sosyal hareketlerin alacağıdır. Bu konuda Alevilerin tutumlarını anlayabilmek için, “Günümüzde sınıf farklılıklarından çok kültürel farklılıklar daha önemlidir” yargısına katılıp katılmadıkları sorulmuştur.

Buna göre yargıya katılanların oranı %36.3, kararsız olanların oranı %27.1 ve katılmayanların oranı %36.7 olmuştur. Bu oranlara bakıldığında katılıp katılmama dereceleri arasında büyük farklılıkların olmadığı görülmektedir. Bu durumda sınıfsal hareket yerini kültürel hareketlere bırakmıştır deyimi doğrulanmamaktadır. Özellikle Alevi toplumu açısından kültürel farklılık, sınıfsal kimliği dışlayıcı bir konumda değildir. 1980 sonrasında kültürel öğelere vurgu artmasının sınıf bilincini zayıflattığını söylemek sağlıklı olmayacaktır.

Kentte kurulan hemşehrilik ilişkileri, bir yandan inşa edilen ve aynı zamanda kendisi de inşa eden bir yapı sergilemektedir. Hemşehrilik ilişkileri kültürel devamlılığın sağlanmasında etkili olmakta ve bu kültürel bağlar korunduğu için hemşehrilik ilişkileri yaşatılmaktadır. Kentte yaşayan kişiler bu ilişkiler sayesinde kendi değerlerini koruyabilmektedirler. Aşağıdaki tablo katılımcıların hemşehrilik ve kültür ilişkisi üzerine düşüncelerini yansıtmaktadır.

Tablo 49 Katılımcıların Hemşehrilik/Kültür Üzerine Tutumları

	Katılıyorum		Kararsızım		Katılmıyorum		Toplam	
	S	%	S	%	S	%	S	%
Yaşadığım bölgede hemşehrilerimin olması kendimi yalnız hissetmemi ve kültürel değerlerime yabancılaşmamı engelliyor.	100	41.7	48	20.0	92	38.3	240	100
Kendimi yaşadığım şehre değil, daha çok memleketime ait hissediyorum.	87	36.3	53	22.1	100	41.7	240	100
Kent yaşamı içinde, kültürel varlıklarını koruyabilmek için hemşehrilerin aralarındaki ekonomik ilişkileri artırmaları gerekmektedir.	131	54.6	62	25.8	47	19.6	240	100
Hemşehri dayanışma dernekleri kültürel devamlılığı sağlamada önemli bir role sahiptir.	150	62.5	53	22.1	37	15.4	240	100

Tablo 49'a göre, "yaşadığım bölgede hemşehrilerimin olması kendimi yalnız hissetmemi ve kültürel değerlerime yabancılaşmamı engelliyor" yargısına katılım oranı %41.7 olmuştur. Kentsel alanda hemşehriler aracılığı ile kültürel öğeler yeniden inşa edilmektedir. Ancak Kurtoğlu (2004) belirttiği gibi, bireyler yaşadıkları bu sürecin hem öznesi hem de nesnesi olabilmektedirler. Söz konusu süreçler ve bu süreçlerin öznesi olan bireyler arasında bağlantı kurmak için cemaat inşası kavramı kullanılmıştır. Çalışmamızın da desteklediği şekilde birey hem kentte cemaat ilişkilerini belirleyen ve hem de onlar tarafından belirlenen konumunda olabilmektedir.

Ancak kentsel alanda yaşanan bu yoğun hemşehrilik ilişkilerine karşın, "kendimi yaşadığım şehre değil, daha çok memleketime ait hissediyorum" yargısına 41.7 oranında katılımcı katılmıyorum yanıtını vermiştir. Bu durum kente uyumun bir göstergesi olarak algılanmaktadır. Katılımcılar kendi kültürel değerlerini ve ilişki formlarını kente taşımışlardır ve kendilerini içinde korunaklı hissedecekleri ilişki ağları yaratmışlardır. Kente göç eden insanların zamanla kent tarafından emileceği düşüncesi hakim iken burada kentsel alanda yeni ilişki biçimleri ile var olma söz konusu olmaktadır. Daha önce vurgulandığı gibi kentsel alanda kurulan hemşehrilik

dernekleri kültürel öğelerin geliştirilmesi konusunda önemli bir rol oynamaktadır ve aynı zamanda birleştirici olmaktadır. Bunun yanında Erder (2001)'in belirttiği gibi, hemşehri olanla olmayanlar arasındaki ayrımların devam ettirilmesine katkıda bulunduğu da söz edilebilir. Bu dernekler hem üyelerine aidiyet duygusu veren hem de toplumsal sermayenin biriktirildiği fiziksel ve toplumsal mekanlardan biri olarak görülebilir. Ayrıca hemşehrilik dernekleri durağan değil, biraraya getirdikleri nüfusla birlikte değişen ve dönüşen yapılardır (Kurtoğlu,2004:196). Bu bağlamda özellikle Aleviler açısından bakıldığında hemşehrilik derneklerinin kültürel işlevlerinin önemli olduğu görülmektedir. “Hemşehri dayanışma dernekleri kültürel devamlılığı sağlamada önemli bir role sahiptir” yargısına %62.5 oranında katılımcı katılıyorum yanıtı verilmiştir. Tablodaki değerlere bakıldığında bu görüşün yaygın kabul gördüğü anlaşılmaktadır. Lloyd (1987) kendisine karşı ayırım yapılacağı korkusunu taşıyan ve alt sınıfsal konuma sahip göçmenlerin, baskın etnik grup üyelerine nazaran daha fazla organize olma ve örgütlenme eğiliminde olduklarını belirtmektedir. Etnik kimlik bu azınlıklara hem baskın gruplar tarafından dayatılmakta ve hem de bu durumu kendileri yaratmaktadırlar (Lloyd, 1987:81).

Kentsel alanda kültürel değerlerin sürdürülmesinin bir başka yolu ise ekonomik ilişkilerin artırılması olarak görülmektedir. Öyle ki, “kent yaşamı içinde, kültürel varlıklarını koruyabilmek için hemşehrilerin aralarındaki ekonomik ilişkileri artırmaları gerekmektedir” yargısına %54.6 oranında katılımcı, katılıyorum yanıtını vermiştir. Çalışma kapsamında görüşülen Aleviler mevcut dayanışma ilişkilerinin ekonomik birliktelikler ile desteklenmesi görüşünü büyük oranda taşımaktadırlar.

BÖLÜM 5

SONUÇ

Türkiye, kentleşmesini daha çok kırdan kente göç sonucunda yaşamıştır. Bu göç hareketleri sonucunda büyük oranlarda nüfusun yer değiştirmesi söz konusudur. Bu çalışmanın örneklemini oluşturan grubun büyük çoğunluğu göç ettiklerini belirtmişlerdir. Göç etmeyenlerin ise ebeveynlerinden en az birinin göç ettiği anlaşılmıştır. Göç etme nedeni olarak en fazla ekonomik nedenler gösterilmektedir.

Yaşanan göç hareketleri sonucunda, 1950'lerden itibaren Türkiye'nin büyük bir toplumsal dönüşüm yaşadığı söylenebilir. Bu süreçte kentler ekonomik, çevresel ve sosyal anlamda önemli değişikliklere sahne olmuştur. Kırdan kente göç sonucu toplumsal alanda etnik köken, hemşehrilik, din gibi farklılaşmalara bağlı olarak gelişen "enformel ilişki ağları" ve bunlara bağlı olarak ortaya çıkan cemaatleşme eğilimleri görülmektedir. Bu çerçevede kent içerisinde sosyal, kültürel ve ekonomik olarak birbirinden çok farklı olan toplumsal gruplar ortaya çıkmıştır.

Benzer kültürel özellikler gösteren göçmenler ve özellikle aynı köyden gelenler kendi hemşehrileriyle kümeleşerek farklılıklarını koruma eğilimi içine girmişlerdir. Bu sürece dahil olan gruplardan birini de Aleviler oluşturmaktadır. Yapılan araştırmada Alevilerin göç sonrası süreçte hemşehriliğe dayalı dayanışma ilişkilerini yoğun olarak kullandıkları görülmüştür.

Türkiye'de süregelen göç hareketleri sonucunda, kentte kurulan ilişki ağlarının işlevlerinde de farklılaşmalar olabilmektedir. Yapılan benzer araştırmalarda göç sonrası kentte kurulan hemşehrilik ilişkileri daha çok ekonomik temele dayanan, iş ve konut piyasasında tutunabilmek için önemli bir araç olarak analiz edilmiştir. Bu boyutlara ek olarak, bu çalışmada ise hemşehrilik aynı memleketten gelenlerin

paylaştığı ortak kültürel özellikler temelinde kurulmuş, birleştirici bir unsur olarak analiz edilmektedir. Bu bağlamda hemşehrilik ilişkileri, kentsel alanda farklı kimliklerin var olabilmesi için bir araç da olmaktadır. Bu ilişkiler üst yaş gruplarında olduğu gibi genç kuşağa da aktarılmakta ve kültürel devamlılık hemşehrilik ilişkileri aracılığı ile sağlanmaktadır. Katılımcılar farklı eğitim düzeylerine sahip olsalar da yine kendi kültürlerini hemşehrileri aracılığı ile yaşamaktadırlar.

Yapılan çalışmada özellikle Aleviler için kültürel değerleri yaşatma amacı hemşehrilik ilişkilerinin temelini oluşturmaktadır. Aleviler göçle birlikte mekanlarını da değiştirmekte, önceden içinde bulunduğu topluluktan ayrılmakta ve yeni bir ilişkiler alanına girmektedirler. Böyle bir ortamda hemşehrilik ilişkileri korunaklı bir alan, bir sığınak işlevi görmektedir. Aleviler kentte, başta hemşehrilik dernekleri olmak üzere, çeşitli örgütlenme alanları yaratmaktadırlar. Bu şekilde gerek aynı şehirde gerekse farklı şehirlerde bulunan hemşehrileri ile iletişime geçmekte ve kültürel devamlılığı sağlamaktadırlar.

Yapılan çalışmada genellikle memleket ile ilişkilerin devam ettiği ve bu durumun kültürel öğelerin yaşatılmasında olumlu bir katkı yaptığı görülmektedir. Bu bağlamda kentteki hemşehri birliktelikleri üzerinde kır tarafından da bir etki yapıldığını söylemek mümkün olabilmektedir. Bu durum mekansal çeşitliliği getirmektedir. Kentte doğup büyümüş yeni kuşak Aleviler de genellikle anne ve babalarının aracılığı ile memleketleri ile bağlantı kurmaktadırlar.

Modern kentsel söylemin bakışına göre kırdan göç eden bireyin önce iş ve ev bulacağı, giderek kentli kültürü benimseyeceği düşüncesi vardır. Hemşehrilik olgusu beklentilerin aksine kentsel ilişki ağları içinde erimek yerine pekişen bir kimlik

kazanmıştır. Hemşehrilik öngörülenin aksine kentte yabancılarla ilişkiler arttıkça korunmaktadır.

Bu araştırmada kültürel öğelerin kentsel alanda hemşehrilik ilişkileri aracılığı ile yeniden inşa edildiği vurgusunun yanında, bu inşa sürecine dahil olan her bir bireyin de aynı zamanda bu süreçten etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Burada grup söyleminin birey üzerindeki etkisi dikkat çekicidir. Öyle ki içinde bulunulan toplumun değer yargıları kişisel tercihlerde etkili olabilmektedir. Özellikle eş seçimi, arkadaş seçimi ve genel olarak çevredeki insanların değerlendirilmesi noktasında grubun paylaştığı değerlerin kişiyi de etkilediği görülmektedir.

Çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde göç nedeni daha çok ekonomik nedenlere bağlanmıştır ancak yaşanan göç sonrasında yaşanan bölgenin seçiminde, o bölgede hemşehri ve akrabaların bulunuyor olması oldukça etkili olmaktadır. Hemşehrilik arasında sınırlı bir ekonomik dayanışma olmasına karşın genellikle kültürel temel üzerinden ilişkilerinin yürütüldüğü ve bu bağlamda örgütlenmelerin gerçekleştiği görülmüştür. Özellikle hemşehri dernekleri ya da köy dernekleri adıyla örgütlenen yapılar kültürel değerlerin yaşatılmasında önemli işlevler görmektedirler. Genellikle genç ve eğitimli kuşak ulaşım ve iletişim teknolojilerinin getirdiği kolaylıklardan faydalanarak gerek kendi hemşehrileri, gerekse Türkiye hatta yurt dışındaki Aleviler ile iletişim sağlayabilmekte ve ortak organizasyonlar yapılabilmektedir.

Özellikle 1980'lerden sonra kimlik taleplerinin yükselmesi ve 1990'ların ardından yaşanan gelişmeler kentsel alanda farklı kültürlerin örgütlenme eğilimlerini artırmaktadır. 1980 sonrası ekonomik ve politik süreçlerde yaşananlar Türk kapitalistleşme sürecinde sorunlar yaşanmasına ve bununla birlikte politik ve kültürel

projesinin de başarısızlığının da daha fazla hissedilmesine neden olmuştur. Böylelikle göç sürecine dahil olmuş farklı gruplar, bir yandan sivil alanda kendi dayanışma formlarını yaygınlaştırmakta, diğer yandan kamusal ve siyasal alana kendi iletişim organları, partileri, vakıfları, temsilcileri ile dahil olma mücadelesi vermektedirler (Kural, 1995:90).

Yaşanan göç süreçleri sonrasında farklı gruplar bir araya gelmiş ve mevcut farklılıklarını öngörülerin aksine kentte sürdürmeye devam etmişlerdir. Bu durumda kentte farklı gruplar arasında geçmiş dönemlere benzer gerilimler yaşanma olasılığını en aza indirmek için farklı kültürlerin kabul edilmesi ve çeşitli grupların etkileşime açık olması gerekmektedir. Diğer yandan, Türkiye’de demokrasinin geliştirilebilmesi için kentin çok kültürlülüğünü önemseyen, çoğulcu bir vatandaşlık anlayışının güçlendirilmesi gerekmektedir.

Bu çalışma Türkiye’nin farklı bölgelerinden Ankara’ya göç etmiş olan Alevilerin oluşturduğu 240 kişilik örneklem üzerinde yapılmıştır. Ancak çalışmada, farklı bölgelerden gelen Alevilerin farklı özellikler gösterebileceği görülmüştür. Böylesi bir çalışmanın daha az sayıda kişinin oluşturduğu bir örneklem ile ve aynı yerden gelen kişiler üzerinde yapılması önerilmektedir. Ayrıca nicel tekniklerin yanında, nitel araştırma tekniklerinin de kullanılması yararlı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Abu-Lughod, J., (1961) "Migrant Adjustment to City Life: The Egyptian Case", *The American Journal of Sociology*, 67, 1, s. 30-31
- Akşit, B., (1998) "İçgöçlerin Nesnel ve Öznel Toplumsal Tarihi Üzerine Gözlemler: Köy Tarafından Bir Bakış, *Türkiye'de İçgöç*, içinde (der: Ahmet İçduydu ve diğ.), İstanbul: Türkiye Ekonomik Ve Toplumsal Tarih Vakfı, s. 26, 31-32
- Aslanoğlu, R., (1998) *Kent, Kimlik ve Küreselleşme*, Bursa, Asa Kitapevi: 11-12, 32-41, 95
- Ayata, A., (1990) " Gecekondularda Kimlik Sorunu, Dayanışma Örüntüleri Ve Hemşehrilik", *Toplum Ve Bilim*, 51/52, s. 117
- Ayata, A. (1997) "Kentsel Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Ve Etnik Kimlik", *Cumhuriyet, Demokrasi ve Kimlik*, içinde (der:Nuri Bilgin), İstanbul: Bağlam Yayınları, s. 197
- Ayata, A., G., (1997) "Kentsel Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet ve Etnik Kimlik Aleviler ve Soydaşları Örneği", *Cumhuriyet, Demokrasi ve Kimlik*, içinde (der:Nuri Bilgin), İstanbul:Bağlam Yayınları
- Ayata, A.,(1998) "Türkiye'de Kimlik Politikalarının Doğuşu", *75 Yılda Tebaadan Yurttaşına Doğru*, içinde (der:Artun Ünsal), İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, s. 159, 163-164
- Ayata, S (1989) "Toplumsal Çevre Olarak Gecekondu Ve Apartman", *Toplum ve Bilim*, 46/47, s. 102

- Ayata, S. , Ayata, G. (1996) *Konut Komşuluk Ve Kent Kültürü*, Ankara: T.C Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı Konut Araştırmaları Dizisi, s. 129
- Bauman, Z., (2001) *Parçalanmış Hayat*, (çev.İsmail Türkmen), İstanbul:Ayrıntı Yayınları, s. 112-114
- Bayraktar, U., (2003) “Formelleşen Hemşehri Dayanışma Ağları: İstanbuldaki Hemşehri Dernekleri”, *Toplumbilim*, 17, s. 111
- Belge, M (1990) “Toplumsal Değişme ve Arabesk”, *Birikim*, 17, s. 21
- Bilgin, N. (1998) “Cumhuriyet Fikri Ve Yurttaş Kimliği”, *75 Yılda Tebaa’dan Yurttaş Doğru*, içinde (der:Artun Ünsal), İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, s. 148
- Castells, M. (2006) Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum Ve Kültür, *Kimliğin Gücü*, (çev. Ebru Kılıç), İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, s. 85, 91
- Çamuroğlu, R (1999) “Türkiye’de Alevi Uyanışı”, *Alevi Kimliği*, içinde (der:Tord Olsson ve diğ.),İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları
- Çayır, K. (1999) “Toplumsal Sahnenin Yeni Aktörleri: Yeni Sosyal Hareketler”, *Yeni Sosyal Hareketler Teorik Açılımlar*, içinde (der: Kenan Çayır) İstanbul: Kaknüs Yayınları, s. 23, 26, 28
- Demir, E., (1995) “Türkiye’de İşçileşme Süreçleri”, *Birikim*,66, s. 80
- Doğanay, Ü. (2003) *Demokratik Usuller Üzerine Yeniden Düşünmek*, Ankara:İmge Yayınları, s. 13

- Eagleton, Terry (2005) *Kültür Yorumları*, (çev. Özge Özçelik), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, s. 50-51
- Eraydın, Ayda (2006) “Günümüzde Mekana Yeniden ve Toplu Bir Şekilde Bakma Gereği”, *Değişen Mekan*, içinde,(der.Ayda Eraydın), Ankara:Dost Yayınları, s. 11, 28, 32, 49
- Erbaş, H., (2002) “Kriz ve Marjinalleşme Sürecinde Göç ve Göçmenler”, *Doğu-Batı*, 18, s. 175-176, 183, 187
- Erbaş. H. ve Coşkun. M. (2007) “Sınıf Kimliğinden Kültürel Kimliğe: Fark/Kimlik Politikalarının Doğuşu”, *Fark/Kimlik Sınıf*, Ankara, Eos Yayınları, s. 5-6
- Erder, S., (1997) *Kentsel Gerilim*, Ankara: um:ag Yayınları, s. 43
- Erder,S., (1999) “Göç, Yerleşme ve Çok Kültürel Tanışma”, *Birikim*, 123, s. 71-75
- Erder, S. (2000) “Nerelisin Hemşerim”, *İstanbul Küresel İle Yerel Arasında*, (çev. Sungur Savran), İstanbul: Metis Yayınları, s. 196-197, 201-202
- Erder, S., (2001) *İstanbul'a Bir Kent Kondu Ümraniye*, İstanbul: İletişim yayınları, s. 173, 238
- Erman, T., (1998) “Farklılaşan Kırsal Kökenli Cemaat, Değişen Gecekondu: Bir Etnografik Araştırmanın Gösterdikleri”, *Sosyoloji Araştırmaları*, 1-2, s. 45
- Erman, T., (2005) “Mahalledeki Öteki: Gecekondu Ortamında Alevi-Sünni İlişkileri”, *Türkiye Kültürleri*, içinde, (der: Gönül Pultar, Tahire Erman), Ankara: Tetragon Yayınları, s. 319

- Ersoy, M., (1984) “Çevre Toplumsal Formasyonlarda Ulusal Ekonomiler ve Kentsel Sanayi Sektörünün Yapısına İlişkin Modeller”, *Üretim Tarzlarının Eklemlenmesi Üzerine*, içinde, (der: Çağatay Keskinok, Melih Ersoy), Ankara: Birey ve Toplum Yayınları, s. 11-14, 18
- Ersoy, M., (1985) *Göç Ve Kentsel Bütünleşme*, Ankara:Türkiye Gelişme Araştırmaları Vakfı Yayınları, s. 8-10, 17-18
- Ersoy,M., - Şengül,T., (2002) *Kente Göç Ve Yoksulluk: Diyarbakır Örneği*, Ankara: ODTÜ Yerel Yönetimler Anabilim Dalı 2001 Yılı Stüdyo Çalışması, s. 29-31, 77
- Duben, A., (2002) *Kent, Aile, Tarih*, (çev. Leyla Şimşek), İstanbul: İletişim Yayınları, s. 39
- Geray vd., (1996) “Şehircilik”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 2361
- Goldscheider, C., (1987) “Migration and Social Structure: Analytic Issues and Comparative Perspectives in Developing Nations”, *Sociological Forum*, 2, 4, Special Issue: Demography as an Interdiscipline, s. 676
- Gökçe, vd., (1993) *Gecekondularda Ailelerarası Geleneksel Dayanışmanın Çağdaş Organizasyonlara Dönüşümü*, Ankara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları
- Göksel, N.,H.,(2007) “İç Göçün Yeni Evresi Ve Çözüm İmkanları”, *Radikal Gazetesi*

- Hall, S., (1991) “Old And New Identities, Old And New Ethnicities”, *Culture, Globalization And The World-Sistem Contemporary Conditions For The Representation Of Identity*, New York: State Universty Press, s. 45-47
- Hall, S. (1995) “Yeni Zamanların Anlamı”, *Yeni Zamanlar 1990’larda Politikanın Değişen Çehresi*, (çev. Abdullah Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları, s. 109-110
- Hall, S., (1998) “Kültürel Kimlik ve Diaspora”, *Kimlik Topluluk/Kültür/Farklılık*, (çev. İrem Sağlamer), İstanbul: Sarmal Yayınları, s. 174, 177-178
- Harvey, D., (2006) *Sosyal Adalet ve Şehir*, (çev. Mehmet Moralı), İstanbul: Metis
- Giritlioğlu,C., (1991) “İç Göç Ve Kentlileşme”, *Kentleşme ve Kentlileşme Politikaları*, içinde, (der:Hande Suher), TÜSES, s. 17-18
- Holton, R. J. (1999) *Kentler Kapitalizm Ve Uygarlık*, (çev. Ruşen Keleş), İmge Kitabevi, Ankara
- Görmez, K., (1997) *Kent ve Siyaset*, Ankara: Gazi Kitapevi
- Işık,O-Pınarcıoğlu,M (2003) *Nöbetleşe Yoksulluk Sultanbeyli Örneği*, İstanbul:İletişim, s. 50, 96, 123-128, 155
- Işık, Oğuz (1995) “Globalleşme Süreci Ve Kentliliğin Değişen Anlamları”, *Birikim*, 68-69, s. 99, 103
- Kadıoğlu, Ayşe (1998) “Milletini Arayan Devlet: Türk Milliyetçiliğinin Açmazları”, *75 Yılda Tebaadan Yurttaşına Doğru*, içinde (ed.Artun Ünsal), İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, s. 201-209
- Karpat, Kemal, H. (2003) *Türkiye’de Toplumsal Dönüşüm*, (çev: Abdülkerim Sönmez), Ankara:İmge Yayınları, s. 43-44, 55

- Kazgan, G.(2006) *Tanzimat'tan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi Birinci Küreselleşmeden İkinci Küreselleşmeye*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları: 338, 356-357
- Keleş,R., (2006) *Kentleşme Politikası*, Ankara: İmge yayınları, s. 334
- Keyder, Ç.,(1993) *Ulusal Kalkınmacılığın İflası*, İstanbul: Metis, s.115
- Keyder, Ç.,(1999) “1990’larda Türkiye’de Modernleşmenin Doğrultusu”, *Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, içinde (der:Sibel Bozdoğan, Reşat Kasaba), İstanbul:Tarih Vakfı Yayınları, s. 31
- Keyman, F., (2005) “ Türkiye’de Kültürel Kimlik Sorunu Ve Demokratikleşme: Çokkültürlü Anayasal Vatandaşlık”, *Kimlik ve Kültür*, III. Kültür Araştırmaları Sempozyumu
- Kongar, E. (1981) *İmparatorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*, İstanbul: Remzi Kitabevi
- Kural, A. S. (1995) “ Yeni Hayali Kimlikler ve Yurttaşlar Demokrasisi”, *Birikim*,71, s. 89
- Kurtoğlu, A (1989) *Kentleşme Sürecinde Hemşehrilik Dernekleri: İstanbul Örneği*, Marmara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
- Kurtoğlu, A. (2004) *Hemşehrilik ve Şehirde Siyaset Keçiören Örneği*, İstanbul: İletişim, s. 54, 196, 214
- Kurtoğlu, A. (2005) “Mekansal Bir Olgu Olarak Hemşehrilik ve Bir Hemşehrilik Mekanı Olarak Dernekler”, *European Journal of Turkish Studies*, Thematic Issue N°2, <http://www.ejts.org/document375.html>, s. 9, 15

- Lloyd, P. (1987) *A Third World Proletariat?*, London:George Allen and Unwinn Press, s. 81
- Nalçaoğlu, H. (1999) “Yarılamayan Kentin Batısı: Ankara ve Batıkent Üzerine Notlar”, *Birikim*,123, s. 65
- Ocak, E., (1996) “Kentin Değişen Anlamı”, *Birikim*,86-87, s. 34
- Okan, M., (2004) *Türkiye’de Alevilik*, Ankara, İmge Kitabevi, s. 109
- Oran, B., (2005) Alevi-Bektaşî Kuruluşları Federasyonu Birinci Alevi Konferansı, s.38
- Özbudun, E. (1998) “Milli Mücadele ve Cumhuriyet’in Resmi Belgelerinde Yurttaşlık ve Kimlik Sorunu”, *75 Yılda Tebaadan Yurttaşa Doğru*, içinde (der. Artun Ünsal), İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, s. 151
- Özkan, Ö.,D. (2005) “Kültürel Kimliğin Yeniden Keşfi: “Mübadil Kimliğinin Oluşturulması”, *Türkiye Kültürleri*, içinde (der:Gönül Pultar – Tahire Erman), Ankara: Tetragon Yayınları, s. 286
- Ritchey, P.N., (1976) “Explanations of Migration”, *Annual Review of Sociology*, 2, s.36
- Rutherford, Jonathan (1998) “Yuva denilen yer: Kimlik ve Farklılığın Kültürel Politikaları”, *Kimlik Topluluk/Kültür/Farklılık*, içinde, (çev. İrem Sağlamer), Sarmal yayınları: İstanbul, s. 3-24
- Sarıbay, A. Y. (2001) *Postmodernite Sivil Toplum Ve İslam*, İstanbul: Alfa Yayınları
- Sarıbay, A. Y. (1996) “Kent: Modernleşme İle Postmodernleşme Arasındaki Köprü” *Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne*, içinde (der: Ferzan Bayramoğlu), İstanbul: Dünya Yerel Yönetim Ve Demokrasi Akademisi Yayınları, s. 39-40

- Schüler, H. (1999) *Türkiye’de sosyal Demokrasi Particilik Hemşehrilik Alevilik*, (çev. Yılmaz Tonbul), İstanbul:İletişim Yayınları, s. 287
- Subaşı, N. (2003) *Öteki Türkiye’de Din ve Modernleşme*, Ankara: Vadi Yayınları, s.97
- Subaşı, N. (2004) “Alevilerde Güvenlik Arayışı Periferi, Getto ve Diaspora”, *Birikim*,178, s. 86
- Şen, M. (2002) “Kökene Dayalı Dayanışma-Yardımlaşma Zor İş...”, *Yoksulluk Şiddet ve İnsan Hakları*, içinde (Necmi Erdoğan),Ankara: TODAİ Yayınları, s. 167
- Şenses,F.- Taymaz,E., (2003) “Unutulan Bir Toplumsal Amaç: Sanayileşme Ne Oluyor? Ne Olmalı?”, *İktisat Üzerine Yazılar II İktisadi Kalkınma, Kriz Ve İstikrar*, içinde, (der. A.H Köse- F.Şenses – E.Yeldan), İstanbul: İletişim, s.431-433
- Şenyapılı, T., (1981) *Gecekondü Çevre İşçilerinin Mekanı*, Ankara:ODTÜ yayınları, s. 43-46
- Şenyapılı, T., (2006) “Gecekondü Olgusuna Dönemsel Yaklaşımlar”, *Değişen Mekan*, içinde, (der.Ayda Eraydın), Ankara:Dost yayınları, s. 111-114
- Tekeli, İ., (1982) *Türkiye’de Kentleşme Yazuları*, Ankara: Turhan Kitabevi
- Tekeli, İ., (1996)“Türkiye’de Çoğulculuk Arayışları ve Kent Yönetimi Üzerine”, *Kente Birlikte Yaşamak Üstüne*, içinde, (der:Ferzan Bayramoğlu Yıldırım), İstanbul: Wald Yayınları, s. 19
- Tekeli, İlhan (1998) “Türkiye’de İçgöç Sorunsalı Yeniden Tanımlanma Aşamasına Geldi”, *Türkiye’de İçgöç*, içinde, (der:Ahmet İçduygu vd) İstanbul: Türkiye Ekonomik Ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, s. 8-9

- Tekeli, İ., (1999) “ Bir Modernleşme Projesi Olarak Türkiye’de Kent Planlaması”,
Türkiye’de Modernleşme Ve Ulusal Kimlik, içinde, (der: Sibel Bozdoğan, Reşat Kasaba), İstanbul:Tarih Vakfı Yayınları, s. 103
- Tekeli, İ., (2006) “Yerleşme yapıları Ve Göç Araştırmaları”, *Değişen Mekan*, içinde,
(der. Ayda Eraydın), Ankara:Dost Yayınları, s. 69
- Timur, T., (1998) “Türkiye’de Kimlik, Politika ve Gerçekçilik Tarihi Bir Panorama”,
75 Yılda Tebaadan Yurttaş Doğru, içinde, (der: artun Ünsal), İstanbul:Tarih Vakfı Yayınları, s. 127-128
- TÜSİAD, Türkiye’nin Fırsat Penceresi: Demografik Dönüşüm ve İzdüşümleri,
www.tusiad.org
- Unat, A.,N., (2002) *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa*,
İstanbul:Bilgi Üniversitesi Yayınları, s. 4-8
- Wolf, J., (1999) “ Cultural Studies And The Sociology of Culture”, *Contemporary Sociology*, s. 28, 5
- Wolpe, H., (1984) “üretim Tarzlarının Eklemlenmesine Giriş”, *Üretim Tarzlarının Eklemlenmesi Üzerine*, içinde, (der: Çağatay Keskinok, Melih Ersoy), Ankara: Birey ve Toplum Yayınları, s. 50

EK 1

1.Cinsiyet

1.Kadın 2. Erkek

2.Bitirilen yaş :

3.Medeni Durum

1() Evli 2()Bekar 3() Diğer(açıklayınız).....

4.Öğrenim Durumu

1 () Okuryazar değil

2 () Okuryazar, mezun değil

3 () İlkokul mezunu

4 () Ortaokul mezunu

5 () Lise mezunu

6 () Yüksekokul mezunu

7 () Üniversite mezunu

8 () Diğer(belirtiniz).....

Hane Bilgileri

5. Hanede kaç kişi yaşıyor:.....

6. Hane halkı bilgisi (görüşülen kişi ile aynı hanede yaşayan hane halkı üyelerini en yaşlıdan başlayarak en gence doğru sıralayın)

	Görüşülen kişiye yakınlık	Cinsiyet	Bitirdiği Yaş	Öğrenim durumu	Çalıştığı iş
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					
6.					
7.					
8.					
9.					
10.					

7. Haneye giren ortalama aylık gelir ne kadardır? (Bütün çalışanlar birlikte)
..... (YTL)

İş ve Konut Durumu

8. İşteki statünüz aşağıdakilerden hangisine uyar?

1) () Ücretli-maaşlı olarak bir kamu kuruluşu

2) () Ücretli-maaşlı olarak birisinin yanında, özel bir kuruluşta

3) () Kendi hesabına serbest çalışıyor ama yanında kimse çalıştırmıyor

4) () Kendi hesabına serbest çalışıyor, yanında.....kişi çalışıyor

5) () Emekli, hiçbir işte çalışmıyor

6) () İşsiz, ara sıra iş bulduğu zaman çalışıyor

7) () Öğrenci

8) () Ev hanımı

9) () Diğer(belirtiniz).....

9. İşinizi ayrıntılı olarak tarif eder misiniz? (memur,işçi/esnaf, gıda sektörü/inşaat sektörü, devlet sektörü/özel sektör v.b özelliklerinden hangisine uymaktadır)

10. Şu an çalıştığınız işi kimin ya da hangi kurumun tavsiyesiyle buldunuz?

- 1) () Arkadaş aracılığı ile
- 2) () Hemşehrilerimin yardımıyla
- 3) () Akraba yardımı ile
- 4) () Eşimin yardımıyla
- 5) () Bir şirket aracılığı ile
- 6) () Kendi çabamla
- 7) () Tesadüfen
- 8) () Diğer(belirtiniz).....

11. Şu anda herhangi bir nedenle işsiz kalsanız başvuracağınız öncelikli yer neresi olurdu?

- 1) () İş ve işçi bulma kurumu
- 2) () Gazete veya İnternet aracılığı ile yayınlanan iş ilanları
- 3) () Daha önce birlikte çalıştığım iş arkadaşlarım
- 4) () Akralarım
- 5) () Hemşehrilerim
- 6) () Partililer
- 7) () Diğer.....

12. Oturduğunuz konut tipi aşağıdakilerden hangisine uymaktadır?

- 1) () Apartman dairesi
- 2) () Müstakil ev
- 3) () Gecekondu
- 4) () Kapıcı dairesi
- 5) () Diğer.....

13. Oturduğunuz konut durumu aşağıdakilerden hangisine uymaktadır?

- 1) () Ev sahibi
- 2) () Kiracı
- 3) () Akraba evi (kirasız oturuyor)
- 4) () Kapıcı dairesi
- 5) () Diğer(açıklayınız)

Göç Durumu

14. Doğduğunuz yer neresidir?

- 1) () İl merkezi
- 2) () İlçe merkezi
- 3) () Bucak veya köy
- 4) () Mezra
- 5) () Yurtdışı

15. Doğdunuz yerden (doğdunuz günden bugüne kadar) herhangi bir sebeple başka bir yere göç ettiniz mi?

- 1) () Evet
- 2) () Hayır

16. Doğduğunuz yerden göç etmeniz temel nedeni nedir?

- 1) () Ailenin / ebeveynin göç etmesi
- 2) () İşsiz olması / iş bulamaması / Geçinememesi
- 3) () Eğitim olanaklarını sınırlı olması

- 4) () Kan davası / töre - namus cinayeti
5) () Yaşadığı bölgedeki güvenlik sorunları
6) () Daha önce kente göçen akraba ya da hemşehrilerin olması
7) () Diğer (açıklayınız).....
17. Kaç yıldır bu kentte yaşıyorsunuz?
1) () 1 yıldan az
2) () 1-5 yıl
3) () 6-10 yıl
4) () 10 yıldan fazla
18. Göç etmek için bu kenti seçmenizin nedeni nedir?
1) () İş olanakları
2) () Eğitim
3) () Ailenin/ ebeveynin yanına gitmek
4) () Akrabaların bulunması
5) () Hemşehrilerin bulunması
6) () Daha iyi yaşam standartlarının olması
7) () Diğer.....
19. Bu kente göçtüğünüzde kiminle bağlantı kurdunuz?
1) () Arkadaşlarımla
2) () Hemşehrilerimle
3) () Akrabalarla
4) () Hiç kimseyle
5) () Diğer
20. Memleketinizden yalnız mı eşinizle mi ayrıldınız?
1) () Yalnız 2) () Eşi ile 3) () Diğer (belirtiniz).....

Kentsel Yaşam

21. Ankara'da ikamet ettiğiniz mahalle/ semt adını belirtiniz.

.....

22. Kaç yıldır bu mahallede/ semtte ikamet ediyorsunuz?

- 1) () 1 yıldan az
2) () 1-5 yıl
3) () 5-10 yıl
4) () 11 yıl ve daha fazla
23. Bu semte/mahalleye gelmeden önce nerede ikamet ediyordunuz?
1) () İl merkezi 2) () İlçe merkezi 3) () Köy
4) () Yaşadığım merkez sınırlarında başka bir mahalle
5) () Diğer.....

24. İkamet etmek için bu yeri seçmenizin temel nedeni nedir?

- 1) () Akraba – hemşehri bulunması
2) () Ekonomik koşullarıma uygun olması (kira vb.)
3) () İşyerimin burada olması / işyerime yakın olması
4) () Yaşam standartlarının yüksek olması
5) () Diğer

Dayanışma İlişkileri

25. Ankara'da akraba ya da hemşehrileriniz var mı?
1 () Evet 2 () Hayır
26. Herhangi bir derneğe (hemşehri derneği, köy derneği, mahalle güzelleştirme derneği vb.) üye misiniz?
1 () Evet (Belirtiniz)..... 2 () Hayır (32. soruya geçiniz)
27. Bu derneğe üye olmanızda aşağıdakilerden hangisi etkili olmuştur?
1 () Kendim üye oldum
2 () Akrabam
3 () Hemşehrim
4 () Arkadaşım
5 () Diğer(belirtiniz).....
28. Derneğin aldığı kararları ne dereceye kadar benimsersiniz?
1 () Bütün kararlarını benimserim
2 () Kararlarının çoğunu benimserim
3 () Kararlarının bir kısmını benimserim
4 () Çok az kararını benimserim
5 () Hiçbir kararını benimsemem
6 () Diğer (belirtiniz).....
29. Derneğin etkinliklerine ne kadar sıklıkla katılıyorsunuz?
1 () Her zaman 2 () Genellikle
3 () Bazen 4 () Nadiren
5 () Hiçbir zaman 6 () Diğer (belirtiniz).....
30. Derneğin aşağıda yaptığı faaliyetlerden hangilerine katılıyorsunuz?
1 () Panel, konferans vb. 4 () Cenaze
2 () Kurs faaliyetleri 5 () Bayram
3 () Yemek, düğün vb. 6 () Diğer(belirtiniz).....
31. Derneğin genel kurul toplantılarına hiç katıldınız mı?
1 () Katılmadım
2 () Katıldım, kez.
3 () Diğer (belirtiniz).....
32. Bir derneğe (köy derneği, hemşehri derneği, mahalle güzelleştirme derneği, Sosyal yardımlaşma derneği vb.) üye olmamanızın nedeni nedir?
1 () Gereksiz buluyorum
2 () İmkanım olmadı
3 () Aidatı ödeyecek param yok
4 () Yasal engellerim var
5 () Diğer(belirtiniz).....

33. Ankara'da akrabalarınız ya da hemşehrileriniz var ise akrabalık ilişkileriniz aşağıdakilerden hangisine uyar?

- 1) () Çok sık görüşürüz
- 2) () Ayda bir/birkaç kez görüşürüz
- 3) () Sadece önemli günlerde (bayram, yılbaşı vb.) görüşürüz
- 4) () Altı ayda bir/birkaç kez görüşürüz
- 5) () Yılda bir/birkaç kez görüşürüz
- 6) () Hiç görüşmüyoruz
- 7) () Diğer (belirtiniz).....

34. Memleketinizden Ankara'ya göçen ailelere yardım ettiniz mi?

- 1) () Yardım ettim
- 2) () Kısmen yardım ettim
- 3) () Yardım etmedim

35. Memleketinizden Ankara'ya yeni göçen ailelere herhangi bir yardımda bulunmuş iseniz bu yardımın niteliği nedir?

- 1) () Konut edinmesi veya yapması
- 2) () İş bulması
- 3) () Çevreye uyum sağlaması
- 4) () Maddi yardım
- 5) () Ücretsiz hizmet
- 6) () Diğer.....

36. Memleketinizden göçtüğünüzde hemşehri veya akrabalarınızdan herhangi bir yardım gördünüz mü?

- 1)Yardım gördüm
- 2)Kısmen yardım gördüm
- 3)Yardım görmedim

37. Memleketinizden göçtüğünüzde hemşehri veya akrabalarınızdan herhangi bir yardım görmüş iseniz bu yardımın niteliği nedir?

- 1) () Konut edinmesi veya yapma
- 2) () İş bulma
- 3) () Çevreye uyum sağlama
- 4) () Maddi yardım
- 5) () Ücretsiz hizmet
- 6) () Diğer.....

38. Evinizde onarım veya tadilat yapmak isterseniz öncelikle aşağıdakilerden hangisine başvururdunuz?

- 1) () Kendi çabamla ulaştığım bu işi yapabilecek inşaat firmaları
- 2) () Arkadaş ya da komşumun önerdiği bu işi yapabilecek inşaat firmaları
- 3) () Akrafa ya da hemşehrilerim
- 4) () Arkadaşlarım
- 5) () Komşularım
- 6) () Diğer.....

39. Bir devlet dairesinde işiniz olsa, bu işinizi nasıl yapmayı tercih edersiniz?

- 1) () Devlet dairesine işim düşmez
- 2) () İş oluruna bırakırım
- 3) () Kendim uğraşır, hallederim
- 4) () Aile büyükleri yolu ile
- 5) () Yetişkin çocuklarımla
- 6) () Eş dost tanıdık aracılığı ile
- 7) () Partililer yardımıyla
- 8) () Diğer(belirtiniz).....

40. En sık görüştüğünüz üç arkadaşınızın özellikleri aşağıdakilerden hangisine uyar?

	1. Arkadaş		2. Arkadaş		3. Arkadaş	
	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
Cinsiyeti aynı mı?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Akraba mı?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hemşehri mi?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Anadili aynı mı?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mezhebi aynı mı?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mesleği benzer mi?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gelir düzeyi aynı mı?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Siyasi düşüncesi aynı mı?	☐	☐	☐	☐	☐	☐

41. Eğer bekarsanız evlenmek istediğiniz kişide, eğer evliyseniz çocuklarınızın evleneceği kişilerde aşağıdaki özelliklerden hangilerinin bulunmasını ister, hangilerinin bulunmasını istemezsiniz?

	Mutlaka İster	Önemli Değil	Kesin İstemez
Akraba olsun	☐	☐	☐
Memleketten olsun	☐	☐	☐
Anadili aynı olsun	☐	☐	☐
Okumuş biri olsun	☐	☐	☐
Mezhebi aynı olsun	☐	☐	☐
Dindar biri olsun	☐	☐	☐
İş güç sahibi olsun	☐	☐	☐
Siyasi düşüncesi aynı olsun	☐	☐	☐

42. Sizce çevrenizdeki ya da mahallenizdeki insanlar, diğer insanlarla kurdukları ilişkilerde aşağıda belirtilen kriterlerden hangilerine önem vermektedir?

	Hiç önemli değil	Önemli	Çok önemli
Dini inancı	☐	☐	☐
Mezhebi	☐	☐	☐
Mesleği	☐	☐	☐
Siyasi düşüncesi	☐	☐	☐
Milliyeti	☐	☐	☐
Maddi varlığı	☐	☐	☐
Sınıfsal konumu	☐	☐	☐
Cinsiyeti	☐	☐	☐

43. Zor bir durumda olsanız borç ya da yardım isteyeceğiniz kişi aşağıdakilerden öncelikle hangisi olurdu?

- 1) Akrabalarım
- 2) Komşum
- 3) Hemşehrilerimden herhangi biri
- 4) İş Arkadaşım
- 5) Dernekteki Arkadaşım

- 6) () Banka
7) () Diğer (belirtiniz).....

Memleket ile İlişkiler

44. Memleketinizle olan ilişkiniz devam ediyor mu?

- 1) () Zaten Ankaralıyım 2) () Evet 3) () Hayır 4) ()

Diğer.....

45. (Evet ise) Bu ilişkilerin niteliği aşağıdakilerden hangisine uymaktadır? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)

- 1) () Düğün, bayram akraba ziyaretine giderim
2) () Memlekette gelir getiren malım ülküm var
3) () Un, bulgur vb. gibi yardım alıyorum
4) () Tatile gidiyorum
5) () Mektup, telefonla haberleşiyorum
6) () Memlekette bize misafir geliyor
7) () Diğer (belirtiniz).....

46. Memleketinizi ziyarete gidiyorsanız, nasıl gidirsiniz?

- 1) () Ailece 2) () Arkadaşlarımla 3) () Akrabalarımla
4) () Hemşehrilerimle 5) () Yalnız 6) () Diğer.....

47. Memleketinizden akraba ve hemşehrilerinizden sizi ziyaret eden olur mu?

- 1) () Evet 2) () Hayır

48. Sizden kendinizi tanıtmamız istenseydi, aşağıdaki ölçütlerden hangilerini kullanarak kendinizi tanımlardınız? (Lütfen sizi en iyi tanımladığınızı düşündüğünüz sadece üç tanesini işaretleyiniz)

- 1) () Dini İnancım 8) () Siyasi Düşüncelerim
2) () Mesleğim 9) () Eğitim durumum
3) () İdeolojim 10) () Cinsel yönelimim
4) () Milliyetim 11) () Diğer.....
5) () Maddi varlığım
6) () Mezhebim
7) () İçinde bulunduğum sınıfsal konum

49. İmkancınız olsa idi memleketinize dönmek ister miydiniz?

- 1) () Evet 2) () Hayır 3) () Kararsızım
4) () Diğer (belirtiniz).....

50. (Evet ise) bunun nedeni aşağıdakilerden hangisine uyar?

- 1) () Köydeki durumum daha iyi olduğu için
2) () Kentte yaşam koşulları zor olduğu için
3) () Kente ait olmadığı için
4) () Geleneklerime bağlı olduğum için
5) () Köyde yaşamak daha sağlıklı olduğu için
6) () Diğer (belirtiniz).....

51. Kendinizi Ankaralı olarak görüyor musunuz?

- 1) () Evet
- 2) () Hayır
- 3) () Kısmen
- 4) () Diğer.....

Aşağıdaki ifadelere katılma derecenizi belirtiniz.

	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum
52. Eşitsizlik sorunu Türkiye için önemli sorunlardan biri değildir.	()	()	()
53. Ülkenin son yirmi yıllık süreci 'eşitsizliğin' giderilmesi noktasında olumlu gelişmeleri barındırmaktadır.	()	()	()
54. Yoksulluğun temel nedenlerinden biri, yoksul insanların bu dünyada rekabet edebilecek yeterli zekaya/yeteneğe sahip olmamasıdır.*	()	()	()
55. Yoksulluğun en önemli nedeni, fakirler için iş fırsatlarının olmamasıdır.*	()	()	()
56. Yoksul insanların çalışmak istememesi ve tembelliği yoksulluğun asıl nedenlerinden biridir.*	()	()	()
57. Yoksulluğun temel nedeni, özel mülkiyet ve kara dayalı ekonomik-toplumsal düzendir.*	()	()	()
58. Hayatta akıllı davranan insan iyi bir yaşam seviyesine yükselebilir.*	()	()	()
59. Türkiye'deki çoğu insan arzu ettiği kadar daha az bir gelire sahiptir.*	()	()	()
60. Şimdi iş arayacak olsam öncelikle yardım isteyeceğim yerler veya kişiler hemşehrilerim olur.	()	()	()
61. İnsanların işlerinin yolunda gitmesi için her devlet dairesinde en az bir tane hemşehrisi bulunmalıdır.	()	()	()
62. Ülkede gerçekleştirilen ekonomik ve siyasal kararlar hemen tüm kesimlerin yararına yararlıdır.	()	()	()
63. Toplumdaki sınıfsal/kültürel/siyasal çatışmalar ortadan kaldırılamaz.	()	()	()
64. Türkiye sınıfsız bir toplumdur.	()	()	()
65. Yaşadığım bölgede hemşehrilerimin olması kendimi yalnız hissetmemi ve kültürel değerlerime yabancılaşmamı engelliyor.	()	()	()
66. Günümüzde sınıf farklılıklarından çok kültürel farklılıklar daha önemlidir.	()	()	()
67. Siyasal temsil konusunda aynı kültürden geldiğim kişileri/hemşehrilerimi tercih ederim.	()	()	()

68. Kendimi yaşadığım şehre değil, daha çok memleketime ait hissediyorum.	()	()	()
69. Toplumumuzun, içinde bulundurduğu farklı grupların dilsel, dinsel ve kültürel değerlerine sahip çıktığını düşünmüyorum.	()	()	()
70. Türkiye’de devlet, Alevi kimliği hak ve özgürlükleri konusunda duyarsız davranmaktadır.	()	()	()
71. Kent yaşamı içinde, kültürel varlıklarını koruyabilmek için hemşehrilerin aralarındaki ekonomik ilişkileri artırmaları gerekmektedir.	()	()	()
72. Hemşehri dayanışma dernekleri kültürel devamlılığı sağlamada önemli bir role sahiptir.	()	()	()

ÖZET

Türkiye kentleri 1950'lerden itibaren yoğun bir göç dalgası ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu göç dalgasının tarımsal yapıdan kaynaklanan sorunlar ve ekonomik koşulların getirdiği olumsuzluklar nedeniyle önümüzdeki süreçte de süreceği öngörülmektedir.

Göç, hem göç edenleri, hem de göç edilen çevreyi etkileyen karşılıklı etkileşim içeren bir süreçtir. Bu etkileşimde, göç edenlerin nicelik ve nitelikleri kadar, göç edilen yeni çevrenin göç eden grupları kabul etme biçimleri de önemlidir. Türkiye'de kısa zamanda, değişik bölgelerden oldukça büyük nüfuslar kente göç etmişlerdir. Göç sürecine dahil olan heterojen yapıdaki gruplar beklenenin aksine, kentsel alanda farklılıklarını korumuş ve kentin homojenleştirici etkisine karşı koymuşlardır. Bu süreçte kentsel alanda kurulan hemşehrilik ilişkilerinin önemli katkıları olmuştur.

Bu çalışma kırdan kente göç eden Aleviler üzerinde gerçekleştirilmiş ve göç sonrası süreçte kurdukları ilişkiler incelenmiştir. Bu sırada özellikle kimlik inşa süreçleri ilgi noktası olmuştur. Bu bağlamda hemşehrilik ilişkilerinin kültürel değerlerin yaşatılmasında önemli etkileri olduğu görülmektedir. Çalışma kapsamında görüşülen Aleviler genellikle uzun sürelerdir kentte yaşamaktadırlar ve buna karşın hemşehrilik ilişkilerini devam ettirmektedirler. Bu ilişkiler aracılığı ile kültürel değerlerini korumakta, çocuklarını bu ilişkiler içinde büyütme, kentte çeşitli örgütlenmeler gerçekleştirilmektedirler. Bu süreçte bireyler hem kurucu olmakta hem de bu ilişkiler tarafından kurulmaktadır. Özellikle 1990'lardan sonra artan dernekleşme hareketleri ile kamusal alanda görünür olmakta ve çeşitli taleplerde bulunabilmektedirler.

ABSTRACT

Turkish cities have been exposed to a dense migration since 1950's. It is claimed that this migration wave will continue in the long term due to the negativity caused by economic situations and the problems caused by agricultural frame.

Migration is a process which includes both migrants and the place that is inhabited affecting one another. The quality and quantity of migrants is very important in this interaction as well as the adaptation process of the migrants by the natives. In Turkey, great amounts of people from different regions have migrated to cities in a short span of time. The heterogeneous groups included in the migration process, unexpectedly, have been loyal to their cultural differences and resisted the homogeneous characteristics of the city. The relationships among the people being from the same place as another in cities have greatly contributed to this process.

This study is made on Alevi who migrated from rural to urban areas and the relationships they made after the migration process is studied. The process of building an identity attracts the most attention by the way. In this context, it is seen that the relationships of the people from the same place have great importance in keeping cultural values alive. The people included in the public survey for the study have usually been living in cities for years and on the contrary, have been keeping on their relationships with people from the same place like them. Through this relationships, they maintain their cultural values, bring up their children and are organized. Individuals, in this process, are the formers and the formed. In other words they are both the subjects and the objects of the process. With the associational movements increased especially after 1990's, they come to sight in the public places and can ask for various demands.